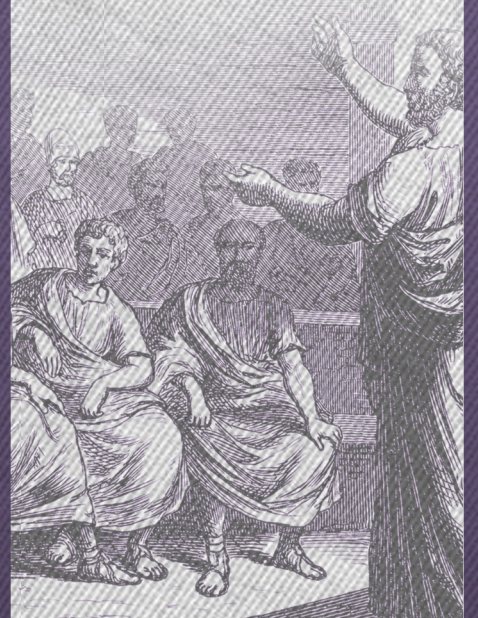

دواں کے دواں مات نہ بڑے بڑے کرے۔
کے کرے ہی ایک ہنگ کے پاں کئی، ماں
بھی تھی ہر ہنگ، لہی ہی، حال ہزے ماں
تھیس کے پاں بے سہرے جے نہ ہر حال
ماں کا کئی تھیس کہ ان کے پاں ہی بے سہ
کھرت، تھیس ہر جے، لہی جے سہ

بونیادگہریا پیکھاتہی

و پراکتیزہ کرنا ئہوئ ل سہر روماننا

(ثالثی دی یٹ پری)

ہافین سہعید خضر

**بونیادگه‌رییا پیکهاته‌یی و پراکتیزه‌کرنا ئه‌وی
ل سه‌ررۆمانا (ئالی دی یی پری)**

سەنتەری زاخۆ بۆ قەسکۆلینین کوردی

بوئیداکەرییا پینکەتەیی و

پراکتیزەکرنا ئەوی

ل سەررۆمانا (ئالی دی یی پری)

هافین سەعید خضر

ئیکتی / ۲۰۱۹

وارهیل عبدالباقی

دیار عەبدالله

۹ - ۶ - ۹۰۸۰ - ۹۹۲۲ - ۹۷۸

D - / ۲۳۰۲۰ / ۱۹

پەرتووک

نقیسەر

چاپ

دیزاین و بەرک

ISBN

ژمارا سپاردنی

© مافی جابن یین پاراستیه بۆ

سەنتەری زاخۆ بۆ قەسکۆلینین کوردی

Zakho Centre
for Kurdish Studies

سەنتەری زاخۆ بۆ قەسکۆلینین کوردی

✉ zcks@uoz.edu.krd ☎ +964 (0) 751 536 1550

📍 Iraq-Kurdistan Region, Zakho- Univesity of Zakho

بونیا دکهریا پیکهاتهیی و پراکتیزه کرنا ئەوی ل سەررۆمانا (ئالی دی یی پری)

هاقین سه عید خضر

پیشہ کی

هەر ریباز و میتوده کا رهخهیی ژ روانگه هه کی شه بهری خۆ ددهته به رهه می
ئه ده بی و بنه ما و پرنسیپین خۆ یین تایبته هه نه بو لیكدان و شلوقه کرنا ئه وی.
بونیا دگه ری ب گشتی ژ لایئ بنیاتی شه دنیریته به رهه می ئه ده بی کا چه وا ب
دریژا هیا نی شسینی هاتیه نژنین. بونیا دگه ریا پیکهاته یی وه سا دنیریته به رهه می کا
چه وا هه ر ژ بونیا دی هه تا ئاقابوونی ل سه ر بنه مایئ ده لالی یئ نافخویئ تی کستی
هه ره سا بونیا دی دهرقه ئه وی گری دا ی جفاکی و ئایدولوژیایی و میژوووی.

۱ - بابته ئی شه کۆلینی:

ئه ه شه کۆلینه بزاقه کا نوییه بو دیار کرنا په یوه ندیی د ناقبه را جفاکی
کو نشی سه ر یان دا هینه ر ب شیوه یه کی هۆ شه ندانه دهریرینی ژیدکته بو ته خ و
چینی جفاکی و دیتنا هونه ری و ل دوماهی کیدا ئه ه دیتنا جفاکی دیارد بیت.
رۆماننشیس جیهانبینیا خۆ دیار دکته دناق رۆمانیدا، کو پیکه هی ت ژ دیتنا
گرۆپه کی، کو ئه وی په یوه ندی دگه ل هه یه و ب واقعی شه یا گری دا ییه دگه ل
گرۆپ و ته خین دی د ململانی دا ییه .

۲ - ناقونیشانی شه کۆلینی:

ئه ه شه کۆلینه ل ژیر ناقونیشانی ژ (بونیا دگه ریا پیکهاته یی و
پراکتیزه کرنا ئه وی لسه ر رۆمانا (ئالی دی یئ پری) یه دهراره ی په یوه ندییا دیتنین
جفاکی ب به رهه می ئه ده بی شه ب تایبته تی رۆمانی ب شیوه یه کی سه رده م و هه قچه رخ
و کارتی کرنا لایه نین جفاکی لسه ر جیهانبینیا رۆماننشیسی کورد ته حسین
ناقشکی د ناق رۆمانا ئالی دی یئ پری دا .

۳ - گرنگیا قهكۆلینى:

ئەق قهكۆلینە ئەوى يەكى دياردكەت، كو ئەدەبىياتا كوردى ب گشتى رۇمان ب تايبەتى، شىايە هەلويستى خۇ بەرامبەر ژيانا واقعى دياربەكەت هەروەسا ژ ئەقى يەكى ژى رانەووەستىايە كو رەنگشەدانا سادەيە بۇ ھۇشيارىيا جفاكى، بەلكو دەربىرینەكا ئىگرتىيە بۇ ئاراستە و دىتن و ھىقىین تەخەكا جفاكى، كو رۇماننقىس تەحسین ئافشىكى د رۇمانا ئالى دى يى پرى دا شىايە واقعى و دىتن و جىهانىنىي و مېژوويا سەردەمى خۇ دياربەكەت.

۴ - سنوورى قهكۆلینى:

ئەق قهكۆلینە، د بنەرەتدا نامەيەكا ماستەرىيە. ئەق قهكۆلینە ل دويف تىورا رەخنەيا بونىادگەرىيا پىكەتەيى كو ژلايى (لوسيان گولدمانى) يقە ھاتىە دامەزراندن و ب گریدانا ئەقى تىورى و بنەمايىن ئەوى ب رۇمانىقە و ب تايبەتى رۇمانا ئالى دى يى پرى يا تەحسین ئافشىكى قەدكوليت ب رىكا ھندەك بنەمايا كو ژلايى ئەقى رەخنىقە ب تايبەتى د بىاقى رۇمانىدا ھاتىنە دياركرن.

۵ - ئارمانجا قهكۆلینى:

دياركرنا باگروەندەكى مېژوووى و جفاكى و تاكەكەسى يىن تەخەكا دياركرى دناق جفاكىدا د ناق رۇمانا ئالى دى يى پرىدا دگەل دىتنا گشتگىر يا رۇماننقىس تەحسین ئافشىكى د رۇمانىدا و هەروەسا تەحسین ئافشىكى سەرىشكى ئىكىيە بۇ دياركرنا ئەقى جىهانىنىي يا ھىقى و خواستىن ئەوى تەخى كو ئەندامەكە ژ ئەوى تەخا دياركرى دناق جفاكىدا.

۶ - ئارىشىن قهكۆلینى:

ئىك ژ ئارىشىن سەرەكى د رىكا ئەقى قهكۆلینىدا كىمبوونا زاراقتىن زانستىيىن بونىادگەرىيا پىكەتەيىيە د زمانى كوردىدا، لەوما ھندەك جاران مە پىدقى ب زاراقتىن ئىنگلىزى يان عەرەبى ھەبوويە و دناق قهكۆلینىدا بكارھىناينە.

٧ - ريبازا قهكولينى:

ئەق قهكولينە ل دويف ريبازا (بونىادگهرييا پيىكهاتهيى) هاتيه شلوقهكرن.

٨ - پيىكهريى قهكولينى:

ئەق قهكولينە ژپيشهكى و سى پشكان پيىك دهيت:

- د پشكا ئيىكىدا بهحسى پهيىدابوونا زاراقى بونىادگهرييا پيىكهاتهيى هاتيههكرن و پشتى هينگى هندەك بابەتەين گريىداى پهيوهندييا د ناقبەرا ئەدەبىياتى و لايەنى جىاكيدا (ژ كهفن هەتا سەردەمى نوى) وهك سۆسيولۆژيا هەقچەرخ و ئايدۆلۆژيا گەشەكرنا قهكولينى بۆ قەدیتنا پهيوهنديى د ناقبەرا ئەدەب و جىاكيدا، ديسان د ئەقى پشكىدا بهحسى سۆسيولۆژيا رۆمانى هاتيههكرن، ديسان هندەك بابەت ل سەر بونىاداى جىاكى و ئيستاتىكا تاكهكەسى هاتينه بهحسكرن. ديسان بهحسى ژيدەرين فەلسەفە و مەعريفى يين پهيىدابوونا بونىادگهرييا پيىكهاتهيى يا (لوسيان گولدمانى) كريبه، وهك: فەلسەفا هيگلى ل دويف ديتنا بونىادگهرييا پيىكهاتهيى و فەلسەفا (جۆرج لوكاش) ل دويف ديتنا بونىادگهرييا پيىكهاتهيى و فەلسەفا ماركس ل دويف ديتنا بونىادگهرييا پيىكهاتهيى يا لوسيان گولدمانى. زيدەبارى ئەقى چەندى مە دوو بابەتەين دوماهيىكى يين ئەقى پشكى تەرخانكرينه بۆ بونىادگهرييا پيىكهاتهيى د ناق رەخنا نوييا عەرەبيدا و بونىادگهرييا پيىكهاتهيى د ناق رەخنا نوييا كورديدا، زلايى تيورى و پراكتيكى و بابەتيشە، دوماهيكا ئەقى پشكى يا تەرخانكريبه بۆ كورتبهك لسەر رۆمانا دەقەرا بەهدينان و گۆهورينين ئەوى يين جىاكى و هونەرى.

- پشكا دووى ژ ئەقى قهكولينى يا تايهتە ب تيورا رەخنا بونىادگهرييا پيىكهاتهييشە، وهك: تيگەه و زاراقى بونىادگهرييا پيىكهاتهيى، زلايى زمانى و

زاراڤيڤه. ديسان مه بهحسئ بنه مایین سهرهکی یین بونیادگه ریا بیکهاتهیی ب تیروته سهلی کرییه، وهک: بنه مایئ پیکهاتا ده لالی و واتایی، کو پیکدهیت ژ بونیادا گشتگیر و بونیادا پیکه گریدای و بنه مایئ دووی، کو بریتیه ژ تیگه هشتن و شلوقه کرن، کو ژ کومه کا دیتن و بوچوونا پیکدهیت. پشتی هینگئ بهحسئ بنه مایئ سهرهکی یئ سیئ یئ بونیادگه ریا بیکهاتهیی کرییه، کو نهوژی ئاستین ئاگه هیئ (هوشمه ندییئ)، کو دابهشی سهر سئ ئاستین سهرهکی دبیت: هوشمه ندیا واقعی و هوشمه ندیا دشیاندا و هوشمه ندیا ئاشوپی. پشتی هینگئ هر د ئهقی پشکیدا بهحسئ بنه مایئ چاری یئ بونیادگه ریا بیکهاتهیی هاتییه کرن، کو نهوژی جیهانبینییه یان دیتنا جیهانی، کو نهوژی دابهشی سهر چهند بابتهین سهرهکی بووینه وهک: لایه نی ههقه رکرئ د ناقبهرا تشتئ واقعی و فهگیرانیدا (بونیادئ ژیری و سهری)، ههقه رکرئ د ناقبهرا بونیادین هزری و جقاکئ، ل دوماهیکی بهحسئ هندهک بنه مایین گشتییین تیورا رهخنا بونیادگه ریا بیکهاتهیی هاتییه کرن.

— پشکا سیئ و دوماهیکی ژ ئهقی فهکولینی یا تهرخانگرییه بو پراکتیزه کرنئ، کو نهوژی ژ ئهقان بابتهان پیک دهیت: پراکتیزه کرنا بنه ما و بنیاتین بونیادگه ریا بیکهاتهیی ل سهر رومانا (ئالی دی یئ پری) یا تهحسین نافشکی، کورتیهک ل سهر رومانا (ئالی دی یئ پری) و پشتی هینگئ دیتنا جیهانی یا تهحسین نافشکی، وهک روماننقیس نه وهک فهگیری رویدانین رومانئ و پاشان پراکتیزه کرنا بنه مایین بنیاتی واتایی و تیگه هین شلوقه کرن و ئاستین هوشمه ندیی و جیهانبینیئ ل سهر رومانا (ئالی دی یئ پری) هاتییه ئه نجامدان.

ئهفه کهکولینه ب گرنکترین ئه نجام و لیستا زیدهران ب دوماهییک دهیت.

سروشتی بونیادگه‌ریا پیکه‌ته‌یی

۱ - ۱: په‌یدا بونیا بونیادگه‌ریا پیکه‌ته‌یی:

بونیا دگه‌ریا پیکه‌ته‌یی ئاراسته‌کا ره‌خه‌یه، بزاق دکر بۆ په‌یدا کرنا دیتنه‌کا نوی و هویر یا ره‌خه‌یی، هاریکاریا خوانده‌قانی دکه‌ت بۆ تیگه‌هشتن و شلوقه‌کرنا ئه‌ده‌بی، ل به‌ر روناها تیره‌کا ره‌خه‌یی، کو پیکه‌گریدانی دکه‌ت د ناچه‌را ئه‌وان هه‌می ره‌گه‌زین پیکه‌ینه‌رین تیگه‌ستی، چ ئه‌ف ره‌گه‌زین بونیادی ناخوی یان ره‌گه‌زین بونیا دمه‌رقه‌یی، کو یین گریدای بن ب ژیا نا جفاکی، و ئه‌فه‌ژی ژ ئه‌وی یه‌کی ده‌یت، کو زمان هه‌می ژیا نا جفاکی و مه‌ردگریت ب هه‌می ره‌گه‌زین ئه‌ویشه، چ ئه‌ف ژیا نه‌ یا واقعی بیت یان ژیا نه‌کا ناشوی بیت. له‌ورا د قیریدا بونیادگه‌ریا پیکه‌ته‌یی ژ ئه‌وان تیورین ره‌خه‌یه، کو کومکرن کری د ناچه‌را واقعه‌تا نوی و د ناچه‌را بونیادگه‌ریا روخساری، ب ریکا تیگه‌لکرنی د ناچه‌را په‌یوه‌ندیین ناخویین تیگه‌ستی، هه‌روه‌سا ئه‌و خسته‌سه‌رین ئه‌وان په‌یوه‌ندیین دمه‌رقه، کو خودان گوزارشته‌کا تیگه‌ستی یا جفاکی بن، (له‌ورا ئه‌فی بونیادگه‌ریی روخساری زمانی کره‌ بیا‌قه‌کی ریکخوشکه‌ر بۆ شلوقه‌کرنا ئه‌وان په‌یوه‌ندیین جفاکی چ یین واقعی یان ناشوی. ئه‌ف چه‌نده‌زی دی مه‌ گه‌هینته ئه‌وی یه‌کی، کو ئه‌و پرسیارین بابته‌تی، کو بونیادگه‌ریا پیکه‌ته‌یی ئاراسته‌دکته‌ ل دهمی شلوقه‌کرنا تیگه‌ستین ئه‌ده‌بی دکهن، به‌حسی ئه‌وان بونیادین هه‌فگرتی دکهن ئه‌وین ل بن روناها ئایدولوژیا ناخویا تیگه‌ستی دکهن و د قیریدا کاری ره‌خه‌گری ئه‌وه (به‌رسفا ده‌لالی یین پیکه‌گریدایی د ناف تیگه‌ستی)^(۱) ده‌ت. کو ئه‌ف بۆ‌چوونه و پرسیاره، هنده‌ک پرسیارین دی ژی په‌یدابن ژ

د قیریدا دیاردبیت، کو فهلسهفا بونیادگه‌رییا پیکهاته‌یی یا ته‌فگر و دیالیکتیکییه، ته‌ماشه‌ی بونیادی تیکستی ئەده‌بی دکه‌ت، نه‌ک بونیاده‌کی سه‌ریخویه وه‌ک بونیادگه‌رییا فۆرمالستی، وه‌کو ریره‌وه‌کینه یی هه‌فگرتیه ل گه‌ل ریره‌وین دی، لی بونیادگه‌رییا پیکهاته‌یی بونیاده‌کی تیکه‌له و ته‌مامه یا گریدا‌یه ب بونیادی جفاکی و بزاقا میژوو‌ییشه.

١ - ٢: ژیدم‌رین هزری و فهلسه‌ی یین په‌یدا‌بوونا بونیادگه‌رییا پیکهاته‌یی:

بی گۆمان په‌یدا‌بوونا هه‌ر تیوره‌کا ره‌خه‌یه‌ی، به‌ری ئەوی هنده‌ک کار و په‌رتوک ل سه‌ر دمرکه‌قتینه، لی په‌یدا‌بوونا بونیادگه‌رییا پیکهاته‌یی ل سه‌ر ده‌ستی لوسیان گۆلدمانی نه‌بوویه، که‌واته لوسیان گۆلدمان دامه‌زینهری ئەقی تیوری نینه - ئەوی ب خو دانپیدان یا کری - چونکی زاراقی بونیادگه‌رییا پیکهاته‌یی ژ ماموستایی خو یی و مرگرتی، کو ئەوژی زانایی ده‌رووناسی (جان بیاجیه‌یه). چونکی ناخشتنا جیهانبینی پۆخته‌یه‌کا فهلسه‌فیه‌ی دیالیکتییه و پشتی هینگی واتایه‌کا نوی یا وەرگرتی ب ریکا ئەوان فه‌کۆلینین فهلسه‌ی، کو بوویه ناخشتنه‌کا سه‌ره‌کی ل هه‌می فه‌کۆلینین ئەوان چونکی رۆله‌کی جه‌وه‌ری ئینا بو تیگه‌هشتن و شلوقه‌که‌رنا به‌ره‌مه‌ین داهینانی و ره‌وشه‌نبیری و ئەده‌بیین مه‌زن. چونکی گرنگیا ئەقی ناخشتنی ل ئەوی چه‌ندی دیاردبیت ده‌می شلوقه‌که‌رنا به‌ره‌مه‌می ئەده‌بی ده‌یته‌کرن و ل دو‌یث ئەوان با‌گراوه‌ندی هزری و ئایدۆلۆژی دچیت ل گه‌ل ئەوان ره‌گه‌زین بابته‌ی، وه‌ک ره‌وشه‌نبیری و فهلسه‌ی، ئاستین نا‌گه‌هی، وه‌ک ره‌گه‌زین د نا‌ف سیسته‌می ریکخشتنا جفاکیدا، چونکی ئەوه پالدمری فه‌شارتی و هی‌زا راده‌به‌در، کو پینوسی تاکی داهینه‌ر دکه‌ت، و ل پشتی ئەوی گروبه‌کی جفاکییه‌ی هه‌ی، کو دهرپینی ژ ئەوان دکه‌ت. ئانکو ده‌نگه‌کی ئیکگرتی بزاقا میژوو‌یا مرؤفایه‌تی بی‌ک بینن.

بەرپرسیارەتی ئه‌وا د ناڤه‌را هه‌ما و دەرپرینیدا جه‌ڤه‌نگ یا بوویه بابته‌کی گ‌رنگ ب شیوه‌یه‌کی گ‌شتی په‌یوه‌ندیه‌کا خ‌زمایه‌تییه‌ و ئه‌و خاله‌کا هه‌ڤگۆره د ناڤه‌را واتایی و فۆرمی)دا^(۸). ئه‌ڤ چهنده په‌یوه‌ندیا ه‌زری ب واقعی سۆسیۆ – میژووویشه دیاردکته، هه‌روه‌سا ناسناما دروست یا د ناڤه‌را مادده‌ی و بابته‌ی هه‌روه‌سا د ناڤه‌را ئاگه‌هییه‌ و هه‌بوونیدا دیاردکته.

و ل سهر ئه‌ڤی چهندی خواندنا ئیستاتیکا هیگلی ئه‌وه، پرسیاره‌ک ده‌یته ئاراسته‌کرن بۆ زانینا جه‌ڤه‌نگ و درکه – کو هیگلی ژ بازنئی (هۆزانی) دهرئێخستی، چونکی فره‌هییا واتایا جه‌ی بیزاریی بوو ل ده‌ڤ هیگلی. ئه‌ڤ چهنده‌ژی ب جه‌وه‌ه‌ری هه‌ر به‌ره‌مه‌کی هۆنهری ده‌یته هژمارتن.

شعریه‌ت ل سهر باگراومندی هه‌مایین زاره‌کی هاتینه ئافاکرن، و ریکه‌که بۆ په‌یوه‌ندیکرنا گیانی و خودان سه‌ربه‌خوییه‌کا تایبه‌ته، هۆنهری ته‌مام ئه‌وه کو پینگافین گونجاندنی به‌افیژیت ل که‌ل فه‌لسه‌ڤی.

۱- ۲- ۲: فه‌لسه‌ڤا مارکسی ل دویف دیتنا بونیادگه‌رییا پیکه‌اته‌یی:

به‌ری ببیته سالا (۱۸۴۴ی)، گه‌هسته ئه‌وی ئاستی کو مارکس هه‌ر تشته‌کی زانایی ئابووریناسا ل ئه‌وروپا و ب تایبه‌تی ل بریتانیا و ئه‌لمانیا و فره‌نسا هه‌می کومکرن و جه‌ین لاوازییا ئه‌وان دیارکر ژلایی سیسته‌می ئابووری و جفاکی و سیاسیه‌. ل سهر ئه‌وی بنه‌مایی ره‌خنه‌یی چوو یی کو تیورا ئه‌وی یا ئابووری کو ناهیه‌ته جوداکرن ژ لایه‌نی سیاسی، جفاکی، روسه‌نبیری و فه‌لسه‌ڤی ل سهر ئه‌ڤی ره‌خنه‌یا کویر ره‌خنه‌ ل هیگلی گرت و دیتنن ئه‌وی. ئه‌ڤ چهنده د په‌رتوکا گۆلدمانیدا هاته دیتن* . ده‌می گۆلدمان دیاردکته (کو مارکسی ره‌خنه‌ ل هیگلی نه‌گرتیه‌ ب ناڤی سیاسه‌تی، و ل سهر ره‌وشتی راستییا سروشتی هاتیه‌ دامه‌زاندن به‌لکو ئه‌و پسایارا ئه‌وی چهندی دکته کو واقع ب چ شیوه‌ی بیت ئه‌و واقعی هه‌بوونی یی چه‌وابیت، کو ئه‌ڤه‌ژی ئه‌نجامین هه‌ڤدژ ب رادیکالییا دیموکراتی هاتنه‌کرن^(۹).

د قيريدا بابهتي مه تهوه كا ماركسي ب چ شيويههك بهحسي واقعي
 جفاكي كريبه د فهلسهفا خودا، كو نهوژي ماركس ب ريكا (سوسيۆ – سياسي)،
 بهحسي هندهك تيگههين دياليكتي يا كري، كو ب شيويههكي دروست بيدقبييه
 ديتنا مروفيين (رياليستيكي) دهينه هژمارتن بابهتين ميژوويي ل سهر واقعي دهينه
 سهپانندن:

۱. بيدقبييه فهكولينهكا بيكهاتهيي بو واقعي جفاكي و سيستهمين
 جفاكي بهيتهكرن.
۲. بيدقبييه تيور وهك خو بهيته هژمارتن پارچهك ژ كاري ميژوويي بو
 خهلكي و بيدقبييه وينهيي خهلكي ب خو و سيستهمي مروفايهتیی بهيته
 فهكولين^(۱۰).

ل دوماهيكي د بيژيت: كولدمان ژ گرنكترين ديتنين ماركسي يين
 فهلسهفي، كو ل سهر هاتينه ئافاكرن، ههلويستى خو يى رهخهيي دياركر:

- شورهشي بيدقي ب رهگزهكي هينمن ههيه و بنگهههكي ماددى چونكى
 تيور ناهيته جيبهجيكرن ل ناف مللهتي تني تهگهر بيدقبييين نهوي جيبهجي
 نهكته.
- بيدقبييه هزر بهيته جيبهجيكرن و بيدقبييه واقع بخو بو هزري بزاقى بكته.
- راسته چهكي رهخنى جهى رهخنا چهكي ناكرت، چونكى هيژا ماددى
 دسيته بهيته گوهورين بو هيژهكا دي يا ماددى.
- نازادى و رزگاريا مروفي نهلمان رزگاريا مروفييه و سهري نهفى رزگارياي
 فهلسهفهيه، سروشتى نهوي ههمي پوليكايبه فهلسهفه ناهيته پهيرهوكرن
 بيى نهوي چهندي نهگهر دمربازنهبيت ژ پروليتاريى و پروليتاريا نهشيت
 بهيته لادان بيى ههبوونا فهلسهفا^(۱۱).

ههروهسا ئەو پەرتوکی مارکسی ئەوین ل سەر سیستەمین ئابووری و سیاسی هاتینە دانان، دەرھاقیژەکی ئەوان رەوشەنبیری و رەمش و سیستەمین جفاکی بووینە و مەرقەھەک دژی مەرقایەتییی و هەتاکو ئەنجامین ئەوی ببنە خالین لیقەگەر بۆ هەر کەسەکی پشتی ئەوی دەیت وباشترین و دیارترین تشتی ئەقی فەلسەفا دەریخستی هزرا (هەقیبوونی) بوو کو رامانا ئەوی (ژی وەرگرتنا هەر بەیەکی مەرقایەتی ژ مەرقایەتی ژ مەرقی ژ ئەنجامی ئەوان سیستەمان کو مێشک و هزرا ئەوی دەریخستین، کو بوویە ئەگەر ببیتە مەرقەھەکی هاقی ل گەل جیھانی و د کار و خودی خۆ بخۆدا)^(۱۳). ئەقە پوختەیا هزرا مارکسییە کو کارتیکرن ل گەلەک لایەنان کرب تاییەتی هزرا هەقیبوونی و تیگەھی (لینی)، کو کارتیکرنەکا مەزن هەبوو ل سەر دەرکەفتنا هەندەک تیگەهین بونیادگەرییا پیکهاتەیی ب تاییەتی ل دەق جورج لوکاشی.

۱ - ۲ - ۳: فەلسەفا جورج لوکاشی ل دویف دیتنا بونیادگەرییا پیکهاتەیی:

گۆلدمان پشکا دەھی ژ پەرتوکا خۆ ئەوا ل ژیر ناقی (مارکسیەت و زانستین مەرقایەتی) بۆ ماموستایی خۆ لۆکاتشی، بەحسی ژیدەرین ئیستاتیکا ئەوی دکەت و دیاردکەت: "ئەم د زانین د ناق ناقەندین فەلسەفیدا، جورج لوکاش چەندین سالان خۆ زەحمەت دایە بۆ ئامادەکرنا پەرتوکا خۆ یا مەزن ل دۆر ئیستاتیکەتی کو ب ریکا ئەقی پەرتوکی رینما و ئاراستەکرنا کاری ئەوی چوو"^(۱۳).

بەری هینگی گۆلدمانی پارچەک ل ئیتالیا بەلاقربوو ل ژیر ناقی (دەرازینکەک بۆ ئیستاتیکا مارکسیەتی) کو دابەشکرنا کارین لوکاشی دکەت ب شیوەیەکی ستونی تیدا (وان وەرارین میژوویی کو هزاران ماموستایان ئەوی

لشاندى بوويه ئامازەكا مېژوووي و زەنگلا ھەستيار بۇ تىكچوونىن مېژوووي و گوھۆرىنىن ئەوى كو نەخشا بەرھەمىن ئەوى ھاتىيە دانان^(۱۴).

گۆلدمانى ھندەك پىشەرەين ئەپستمولوژى بكارھىنان بۇ دويشچوونا دياردەيا لوكاشى د ناف مېژوويا فەلسەفا ديالىكتى و ھزرا مرؤقاھىيە تييدا ب گشتى. چونكى گۆلدمان ل ھەمان پەرتوكا خۇدا كارين لوكاشى دەينە دابەشكرن ل سەر دوو پشكىن ژيگرتى و ژيگ جودا د ناقبەرا سالىن ۱۹۲۷ى و سالىن بەرى شەرى جىھانى ئەفە بوون: گەشەسەندىن دوماھىكى يىن لوكاشى، بەرھەمىن ئەوى يىن بەلاڤكرى د ناقبەرا سالىن ۱۹۰۸ - ۱۹۲۶ ى كۆمەكا پەرتوكىن گرتىنە ب شىۋەھىيەكى رىژەيى. چونكى ھەكى قەگۋاھاستەنكى بوو ژ كانىەتى بۇ ماركسىيەتى تا پودوكسى.

ئەفە بوون ھزرىن ئىستاتىكىيىن لوكاش د ناقبەرا ئەقان سالاندا و ب تايبەتى پەرتوكا ئەوى يا ئىكى ب زمانى ئەلانى*. (گيان و فۆرم) گۆلدمان ب لەزاتى بەھسى نەينىيا كارين لوكاشى دكەت و مەزنا تىيا ئەوان ب تايبەتى ل بياقى بۇنيادگەرىيا پىكھاتەيى: "گرنگىيا بيروبوچوونىن كارين لوكاشى د ئەوى چەندىدايە كود ناف مېژوويا ھزرا رۇژئاقايى دى مینن ساخ و زىندى، ، كو شيان ھەبن پەيۋەندىيەكى د ناقبەرا بونىادگەرىي، كو پەيۋەندى ل گەل ھەبوو و ھزرا ماركسى ئەوا ب خۇ گەھشتى پشتى ھىنگى گرى بدەن"^(۱۵).

د قىرىدا (ئەگەر مە دقئت بىژىن كو ئىستاتىكا لوكاشى، ئىستاتىكا بونىادگەرىي بوو دروستە ھەرچەندە لوكاش ھىدى و ب شىۋەھىيەكى بەردەوام وەرار كرىيە ھەر ژ بونىادگەرىيا جىگىر و ئىستاتىكا پەرتوكا لوكاش و تيورا رۇمانى ھەتا دگەھىتە بونىادگەرىيا پىكھاتەيى و گشتكىرىيا پەرتوكا (مېژوويا ئاگەھىيا چىنايەتى) ^(۱۶). كو ئەفە پەرتوكەكا دىشدا يا سىستەمى نقىسىنى ل دەڤ لوكاشى، د قىرىدا گۆلدمان بەھسى ئەوى دكەت ھەكى چىروكا لوكاشى ھەر ژ زارۆكىنىي ھەتا زنجىرىن بەرھەمىن ئەوى يى ل دويش ئىك و ل دويش

١ - ٣: سۆسیۆلۆژیا هه‌ق‌چهرخ و ئایدۆلۆژیا:

ل سهر هزرا ئاگه‌هیا میژووی بۆ خودی ره‌خنه‌گر (لوسیان گۆلدمان) تشته‌کی نوی دیارکر. کو ئه‌وژی تیکه‌لبوونه‌ک چیدبیت د ناقبه‌را دیتنا بونیادگه‌ری و دیتنا سۆسیۆلۆژی و بکه‌نه ئیک پیکهاته و ئیک ریبازامه‌عریضیا نوی و کره‌ بونیادگه‌ریا پیکهاته‌یی.

ئه‌ق جیهانبینییه ژ دایک بوویا بونیادگه‌ریا پیکهاته‌یی ب تنی نه‌بوو، (به‌لکو ل ده‌ق هنده‌ک ژ فه‌یله‌سوف و هزرمه‌ندا هه‌بوو، کو ئه‌وان به‌حسی په‌یوه‌ندییا مرۆفی ب ئایدۆلۆژیایی و واقعی کرییه)^(١٩). ئی بونیادگه‌ریا پیکهاته‌یی شیا ب ریکا گۆلدمانی پتر یان روهن و ئاشکرا بیت، بۆ ئه‌قی بابه‌تی.

ئه‌ده‌ب د بونیادی هزریی خودا یی هه‌قده‌مه‌ ل گه‌ل بزاقا جفاکی و گوهورینی ئه‌وی ل دویش بورینا ده‌می و ل دویش بورینا میژووی گه‌له‌ک بزاقین ره‌خنه‌یی یین دهرکه‌فتین، کو به‌حسی ئه‌قی په‌یوه‌ندیی بکه‌ن د ناقبه‌را ئه‌ده‌ب و مرۆفی و جفاکی و جه‌ختی ل سهر ئه‌وی ژینگه‌ها جفاکی دکهن و ئه‌و هزریی به‌ر به‌لاف د ناقدا - کو هه‌لگری دیتنه‌کا ئایدۆلۆژی بن - و پشت به‌ستن ب هزریی فه‌یله‌سوڵ مارکسی (جورج لوكاش - Georg Lukacs) ل دۆر په‌یوه‌ندییا ئه‌ده‌بی ب واقعی یان پیتشیا واقعیته. (ره‌تکر په‌یوه‌ندییه‌کا ساده و سه‌رقه‌سه‌رقه‌ د ناقبه‌را ره‌گه‌زین به‌ره‌مه‌ی ئه‌ده‌بیدا هه‌بن)^(٢٠). مه‌به‌ستا ئه‌وی ئه‌وه، کو هیشتا ئه‌ق په‌یوه‌ندییه‌ کویرتر و هویرتر ئی به‌ین د ناقبه‌را ئه‌وان ره‌گه‌زاندا. د هه‌مان ده‌مدا (لوسیان گۆلدمانی) بۆ ئه‌وی یه‌کی چوو، کو "په‌سه‌ندا ئه‌وان په‌یوه‌ندیین ئیکسه‌ر بکه‌ن د ناقبه‌را بونیادی جفاکی - ئابووری ژلایه‌کیشه، و بونیادی ئه‌ده‌بی ژلایه‌کی دیشه"^(٢١) بکه‌ن، کو مه‌به‌ست پی ئه‌وه ژلایی فورمی و بونیادی ئه‌ده‌بی و بنه‌مایین وینه‌کرنا که‌تواریشه ئیک پیکهاته هه‌بیت.

١ - ٤: كەشەكرنا قەكۆلينا بۆ قەدیتنا ئەوی پەيوەندیا د

ناقبەرا ئەدەب و جفاكیدا:

سۆسیۆلۆژیا ئەدەبی وەکی زانستەکی مرۆفایەتی هەر ژ دەستپیکا سەرهلدانا ئەوی وەکی ریبازەکا نوپیا سەرپەخۆ، (د بواری زانستیدا هەولددەت گرنگیی ب میتودین خۆ بدەن و چەند رەهەندەك د بواری گریبەستا ئەدەب و جفاكیڤە پێشكیشی جفاکی بکەت، كو هەتا ئاستەکی شیاپە ریزمەوەکا ئەپستمولۆژی یا نوی ژ زانستین مرۆفایەتی ب دەستشە بهینیت)^(٣٣).

ئەقە ئەوی ریکخستنی و پەيوەندیا د ناقبەرا جفاکی و بەرەمپن ئەم دشیین بیخینە پال جفاکی و ئەوین ژێ جودا دکەین. سەبارەت ریکخستنا پەيوەندیی د ناقبەرا جفاک و بەرەمپن ئەدەبیدا بۆ بونیادگەریا پیکهاتەیی ب تاییەت کارین (جورج لوکاشی)، خالا دەستپیکێ کومەلناسیا ئەدەبیه، كو ژ ئەوی سەردەمی سەرچەم قوتابخانین سۆسیۆلۆژیا ئەدەبی - کەفن و نوی - ب گرنگی هەولددەن پەيوەندیی د ناقبەرا ناقەرۆکا بەرەمپن ئەدەبی و هشیاریا جفاکی دروست بکەن.

ئەدەب ب تنی ئاخفتن و پیکهاتە نینە بەلکو هەلگری وینە و رامان و بریارین جوراوجۆرە، كو دەربرینێ ژ هەلوپستێ مرۆفی و جفاکی و ژیانێ د هزر و کارلینکر و ناکوکیین ئەویدا، ژ رازیبوونی و نەرازیبوونی دکەت، جەئ گشتی نوینەراتیا وینین عەمبارکری د بیردانکیدا، كو بوویە نموونە ل پشت داھینانا ئەدەبی و رمخنیا ئەوی و چیژ وەرگرتن ژێ. بەلئ وینە و رامان و بریار ل دەق هەمی مرۆقان ئیک نین، بەلکو هەلگری سروشتی خو نین کەسین ژ هەژیپە بیژین، كو قەكۆلینین سۆسیۆلۆژی بۆ ئەدەبی دکەفن و شیاپیه ب ریکا پیژەر و بنەمایین خۆ ئەدەبیاتی بەرەق کار و ئەرکی ئەوی یی دروست بیهت.

هەر ژدهسپيكا چهرخی ههژدی ئەدهب ژ هه می کارین دی یین زانستی و تهکنیکی فهقهتیا چونکی سهردهم بهرهف تايهتتهندی فه چوو، و ژبو پيکئيانا پهيوهنديه کا ئەندامی دناق بهرا وی و گهلی دا داهینانا چاپخانه و پيشکهفتنا پيشهسازيا پهرتوکان ريخوشکهربو بو فی چهندي^(٣٣). ئەدهب نهما فه بتنی تشتهکی تايهت ب ئوروستوکتريان فه، بهلکو بو خهमेکا روشنبيري بو بژارميا بورژوازی و پشتی هنگی بو ريکهکا ومارا روشنبيري ل دهف خه لکی^(٣٤).

ديتنا سؤسيؤلۆزی بو ئەدهبی جودا نينه ژ ههرديتنهکا دی، جشاک مل ب مل ل گه ل بووچونين وهسفی و ميتافيزيکيه، ژبهه کو پشت بهستنی ب ژيهدری خۆ ناکهت، بهلکو ههولدهت پشت بهستنی بو هندهک تيگهه و بيردوژين ئەدهبی و فهلسهف بکهت. وهکو ديار کو جيهان ژ ديتنين سؤسيؤلۆزی بهری ئەفی چهرخی نههاتينه فهراموشکرن و ژ رهتکرنا بۆچوونين (ئهفلاتونی) و (ئههستو) و (توما ئالاکوينی) و بۆچوونين (مادام ديستال)ی، ب بۆچوونين (کارل مارکس)ی کو پيکهاتيه ژ پرسگریکا پهيوهنديا د ناقبهرا ئەدهب و جشاکيدا ب شيويهکی بابتهی یی ديارکری، ههروهسا بۆچوونين (جان بياجه)ی. کو ديار دکهت ئەدهب چالاکيهکا جشاکيه دهربريني ژ ههملهلايهنيا جشاکي دکهت. ههروهسا ئەدهبی مهزن یی جشاکي وهکی پيدفی و نشيسههري گرتی ههردهم داهينانی د هونهريدا دکهت^(٣٥). کو ههردهم ئەدهبی ئارمانجا ئهوی یا جشاکيه وهکو پيدفی یا ههی و نوينهراتيا کسه ژ ناخا خۆ دهربخيتن و ئيگرتنهک د ناقبهرا ئەدهب و ئەوی تين ديدا ژ کسهان یا ههی.

(فيگۆ) وهسا دبينيته کو ئەدهب ماله يانزی گیانی جشاکيه، کو ژيانی د دهتی، ئەدهبی جشاکي ئهو بهيزترين دهربرينه ژ ئەفی گیانی. ل سهه ئەفی بونيادی ئەم دشين بهری خۆ بدمينه بهرهه می ئەدهبی ب پهسنا پوزهتيف دهربرينه ژ رموشته و تيتالين جشاکي، دهربرينا خودی نينه، ل دويف ئارمزويا خۆ،

تاکه کەسێن کارا ئەوێن داھێنانی د ئەفان شیوازین ئەدەبیدا دکن، دشیین تەماشەیی ئەوان بکن، کو ئەو دەربرینی ژ بەرھەمی خۆ دا دکن. ژیرا گروپی پتر ژ ئەوی چەندی، کو دەربرینی ژ جوړی دیتنا کەسی بکن^(۳۶).

۱ - ۵ - ۱: سۆسیۆلۆژیای رۆمانی:

ب ئەگەری پەیدا بوونا فرە فۆرمین رۆمانی و نیژیکی یا ئەوان ژلایێ تەکنیکی و ھۆنەریشە و بەرفرەھبوونا نەخشی ئەوی ل سەر بەھرا پتر ئەدەبیاتی جیھانی، د فیریدا سۆسیۆلۆژیایی ھندەک کیماسی ھەبوون د پیناسە کرنا زانستییا رۆمانیدا، چونکی ئەف ژانری ئەدەبی فرە فورمە ھەردەم یی د گوھۆرینیدا و چ یاسا وی جیگیر ناکەن. لەوما ھەر پەرتووکەک ل سەر میژوو یا ئەدەبی یان ل سەر رەخنا ئەدەبی بەحسی ئەفی بابەتی کریت بەحسی کۆمەکا جودا جودا ژ پیناسا دکەت نەک وەک پروگرامەکی ئیکگرتی و ھەمی ل سەر ریککەفتی بن.

ژبەر ئەفی چەندی گەلەک تیور و پیناسە بۆ رۆمانی ھاتینە دانان و ھەر ئیک ژ ئەفان ب رۆلی خو رابوو یە بۆ پیناسە کرنا رۆمانی ل ژیر ھەر دیتنەکی بن. دی د فیریدا پەیشا سادە یا (رۆمانی) بکارھینین تاکو تایبەتەندیی ئەوی یین ھەقشک د ناقبەرا کارین ئەدەبیدا، کو ل ناقونیشانی رۆمانی ھاتینە بەحس کرن.

کۆلی - H.coulet - پیناسە پێشەرا دکەت بۆ پیناسە کرنا رۆمانی:

- کارەکی ھۆنەری یی پەخشانیکیە.
- ژانرەکە کو چ فۆرمەکی دیار کری نینە ھەر ژ دەستپیکێ.
- تنی رەنگشەدانا تشتی بەرجەستە یە.
- پالپشتیا ئەوی ب ئەندیشینیە.
- حیکایەتا ئەوی (کۆمەکا رویدانیی ل دویش ئیکن ل دویش دەمی.
- قەگیرانە (باشترە قەگیر) بیت.^(۳۷)

هه‌رچهنده ئەف تايه‌تمه‌ندييه دروستن د ناف كارى رومانيدا، لى د گشتينه، لى هندهك ژهوان يين دوويرى ريبازگه‌ريا رومانينه.

هه‌روهسا هندهك بزاقين دى يين ههين بؤ پيناسه‌كرنا رومانى، كو كۆمه‌كا رومانان لىك بدن د ناف ئىك فورمى دياركريدان و په‌يوه‌ندييه‌كا نافخويى بؤ دروست بكهن، ل ناف ئىك كومدان، وهك: (رۆمانين رهش) و (رۆمانان پوليسى).

به‌لى په‌رتوكين گرنهك، خو دووير دئىخن ژ ئەفان ئاريشان، بؤ نموونه په‌رتوكا لوكاش (تيورا رومانى) ئەوان ل سالان (١٩٢٠)* ئى به‌لاف بووى تشته‌كى ئەكاديمى و قه‌بربوو بؤ ئەفى بابته‌تى.

لوكاش وهسا دنبىت كو رومان پارچه‌كان دانه‌برييه ژ داستانى، چونكى وينه‌يى چاره‌نخيسى مرؤقى و جيهانان ئەوان يا جشاكى و سروشتيه. لى هندهك جياوازي يين ههين، ئەو ده‌مى رومان وينه‌يى جيهانه‌كان هه‌فكرتى دكيشيت كو گونجاندن يا هه‌ى د نافه‌را قه‌هرمانى و كومه‌كان مرؤفان و گيانه‌وه‌ريين زيندى و بى گياندان، د نافه‌را ئەواندا ئىكه‌تبه‌يه‌كان هه‌مه‌لايه‌نى چىدبىت. هه‌روهكى لوكاش دبىزىت: (رومان داستانكه‌كه يا بى خوداوه‌نده و قه‌هرمانين رومانى هه‌مى شه‌يتانينه)^(٢٨). به‌رده‌وام دبىت بؤ وه‌سفرنا رومانى، كو جيهانان رومانى خوداوه‌ندى خو يى به‌رزه‌كرى و قه‌هرمانى ئەوى يى بوويه هه‌زه‌كه نه‌شيت كونترولى ل سه‌ر بكهن*.

د ناف جشاكى بؤرجاويدان، بهايين چه‌ندايه‌تى ل جهى بهايين چه‌وانى گرتينه، له‌وما دى بينين يين شكه‌ستينه د نافه‌را كه‌توارى نوى و د نافه‌را بهايين راسته‌قينهدان، له‌وما يين بووينه وهكى ئاشوپه‌كى و ئەف كه‌توارى نوى دى خه‌لكى تىكه‌ل كه‌ت د ناف جيهانان تشت و كه‌ل و په‌ل و بازار و گوهورپينادان ل سه‌ر ئەفى چه‌ندى گۆلدمان دبىزىت: (فورمى نوى يى رومانى وهسا دى هه‌ته پيش چاف، كو قه‌گه‌هاستنا ژيانان رۆژانه‌يان د ناف جشاكى تاكه‌كه‌سيدا، كو به‌ره‌مى بازارى بؤ

ئاستى ئەدەبىي)^(۲۹) دروست بکەت، د قىرىدا پەيوەندىيەك دياردبىت د ناقبەرا ژيانا مروقى يا روژانه ل گەل جىاكي و بازاري لەوما قەهرمانىن رۆمانى هەشەنگىيا خو ژ دەست دەن، د ناقبەرا هەقدژيا ناخويى يا قەهرمانى و دەرڤە - جيهانا دەرووبەر - كو دەيتە بەرزەكرن د ناف جيهانه كيدا هەمى ل سەرڤەهەتيان و ژىك قەبوونى دروست دبىت.

لوسيان گۆلدمان ئىكەم كەس بوو، كو هەندەك گرىمان ل سەر شىوئىي سۆسيۆلۆژىيى دروستى رۆمانى. ب رىكا هەندەك بىروبوچوونىن لوکاش و جىرارى دچوو. ل ئەوان شلۆڤەكرنىن خو وەسا وەسفا رۆمانى دكەت كو: " چىرۆكەكە ليگەريانى ل بەهيىن رەسەن و بلند د ناف جىاكي هەلەشىيى دكەت، ... و سەبارەت قەهرمانى ئەوى يىن د ناقبەندىدا، ل گەل بەهيىن رەسەن، هەتا د ناف ئەوان كەتواراندا دەيتە هەلاندىن "^(۳۰).

زىدەبارى ئەقى چەندى هەندەك بابەتىن دى دەيتە زىدەكرن ل سەر ئەقى يەكى، كو ئەوژى ئەو وەكەهەقىيەيه د ناقبەرا بونىادى رۆمانى و د ناقبەرا ئىك ژ دىمەنىن گەوهەرى بو بونىادى جىاكي - ئابوورى. كو يا مىژووويه دوير ژ گەشەسەندنا هەردوو بونىادا^(۳۱). چونكى رۆمان خودان بونىادەكى بيوگرافىيه، ل گەل سەردەمى سەرمایەدارىيا لىبرالى دكونجىت. ئەڤ چەندە هەتا چەرخى بىستى زايىنى بوو، چونكى پىشتى هينگى ئەڤ دىتنە هاتە گوهورىن و هەر ژ دەستپىكا چەرخى بىستى، رۆمان ب ئالۆزترىن سەردەمىن خو ژيا، كو كارتىكرن ل بيوگرافيا ئەوى كر و د قىرىدا گۆلدمان جياوازيى د ناقبەرا ئەقان هەردووك سەردەمان دكەت، بىي ئەوى چەندى كو بەحسى ئالوزىيىن ئەوان هەردووك سەردەمان بکەت، چونكى گۆلدمان وەسا بو دچىت، پىشتى جىگىربوونا بورجوازيەتى د گەهشتنا ئەوى ب ئەوى ئاستى ئىمپىريالى، د گەل قى چەندىدا تىشتەكى نوى دەرکەفت، كو ئەوژى دياردا ژياننامى د ناف رۆمانىدا، كو ئەڤ چەندە هەر ژ دەستپىكا چەرخى بىستى دەرکەفت، كو ئەڤەژى وەكى ئالوزىهەكى بو رۆمانى دروست كر و ئەم دشىين ب ئەقى شىوئى بەحسى سالىوختىن رۆمانى بکەين ل ئەوان قوناغا دا:

قوناغا ئىلگى؛ بزاڭ ھاتەكەرن، كو ئەو قالاتى ئەوا د ناڧبەرا قەھرەمان و جىاكىدا نەمىنىت چ (خىزان، پارتهكا سىياسى، وەلات)^(۳۲). كو ئەڭ چەندە زى ل دەستپىكا پەيدا بوونا ئايدولۇڧىتەن سۆشپالىستى پەيدا بوون ل ناڭ جىاكىن رۇڭناڧاىى و ب تايبەتى رۇمانا جىاكى يا ئەمرىكى ل سالىن سىهان ل چەرخى بىستى. وەك د ناڭ رۇمانىن دەستپىكى يىن (مالىرمو)يدا.

قوناغا دووى؛ ب ئەوى چەندى دەپتە نىاسىن، (ئامادەنەبوونا قەھرەمانى، كو ھىدى ھىدى ناڭ و ناسنامە و رىزگرتنا خو ژ دەست د دەت و ئەڭ چەندەزى د ناڭ رۇمانىن (جوىس و كافكاىى)دا دياردبىت و پىشتى ھىنگى د ناڭ رۇمانىن (سارتەرى و كاسوى)دا^(۳۳). ھەتا ھاتن و پەيدا بوونا رۇمانا نوى ل فەرەنسا ل چەرخى بىستى ل سالىن پىنجىيان، كو د ئەوان سالاندا نە ب تنى قەھرەمان توشى قەيران و ئالۇزىان بوون، بەلكو رويدان بخۆ. د قىرىدا جياوازى دياردبىت د ناڧبەرا گۆلدمانى و يىن بەرى ئەوى، ۆ دىتتا ئەوان بو رۇمانى و پەيوەندىيا ئەوى ب جىاكىشە ب ئەقى نەخشى ل خوارى:

ژيانا جىاكى ← ئاگەھيا كومى ← كارىن ئەدەبى
 ژيانا جىاكى ← كارىن ئەدەبى

ئەڭ نەخشە ئەوى رامانى دگەھىنىت سەبارەت رۇمانى كو گونجاندىن و لىك نىزىكىيەكا ئىكسەر يا ھەى د ناڧبەرا ژيانا جىاكى و كارىن ئەدەبى بىى ھوكارى ئاگەھىيا كومى.

ئەگەر سەھكەينە بىروبوچوونىن گۆلدمانى ب شىوەكى گىشتى ل بياڧى رۇمانى و تىورىن ئەوى، دى بىنن، كو گەلەك يا جياوازه ل گەل كوتارىن ئايدۇلۇڧاىى، ھەر وەكى ھاتىنە بەھسكەرن ل دەڭ (ماركس و ماكس قىبەرى و ئىمىل دوركھامى). چونكى گۆلدمانى ئايدۇلۇڧا ب رامانا خو يا بەرفرە ۋەرگرت: ئەو دىتتا رۇماننىسى بو جىھانى و بەھايىن ئەوى و پەيوەندىيا ئەوى ل

گەل یان فەقەتیانا ئەوی، ئەف دیتنە گەلەك یا گرنەگ، لی ل دوماهیکی
پەیوەندییا ئەدەبی ب واقعیشە گەلەك دیارنابیت (۳۴).

ئەف چەندا سەری ئەوی دگەهینیت، کو رۆماننشیسەك ژ رۆماننشیسەکی
دی یی جودایە و ریژا تیکەل بوونا ئەوی ل گەل جفاکی یا جودایە. چونکی ژ
سەردەمەکی بۆ دەمەکی دی دەیتە گوهورین، چونکی بارودۆخی جفاکی د
سەردەمی رۆمانەکیدا بۆ یین دی دەیتە گوهورین.

۱ - ۵ - ۲: تیکستی رۆمانی و پیکهاتا ئەوی یا جفاکی:

ئەو جیاوازی و لیک نیزیکیین فەکۆلینین رەخنەیی یین کەفن سەبارەت
شلۆفەکرنا ئەوان بۆ پەیدا بوونا رۆمانی و تایبەتمەندیین ئەوی و بەراوردکرنا
رۆمانی ل گەل ژانرین دیین ئەدەبی، ئەف ئەوی دگەهینیت، کو رۆمان ژانرەکی
ئەدەبیە گەلەك یی بەرفەرەهە، چونکی بەحسی ئەزمونین مرۆفایەتییی ب هەمی
رەهەندی خۆ یین دەروونی و جفاکی و کەلتوریشە دکەت و مفا وەرگرتن ژ ئەوان
هەمی زانیاریین مرۆفایەتی یین کو بۆ چارەسەرکرنا واقعی بکاردهین. ئەف چەندە
بۆ سەدەمەك بۆ پەیدا بوونا گەلەك تیورین رەخنەیی بۆ فەدیتنا پیکهاتنەریین
ئیستاتیکی و هزریین رۆمانی. ئەو فەکۆلەری بەردەوام ل دویف ئەوان
فەکۆلینین رەخنەیی دچیت ئەوین ل سەر رۆمانی دەینە نقیسن کو ل سەر دەمی
چەرخ بیستیدا گەلەك تیورین رەخنەیی دەرکەفتینە و هەر ئیک ژ ئەوان ب
شیۆهیهکی شلۆفەکرنا رۆمانی کریبە وەك: (شلۆفەکرنا دەروونی، سۆسیۆلۆژی،
مارکسی، زمانقانی).

ل سەر ئەفی چەندی، ل سەر گرنەگترین بابەتا دی راوەستین کو گەلەك ژ
رەخنەگرین سۆسیۆلۆژی بەحسکرینە سەبارەت لیک نیزیکرنا ئەوان بۆ رۆمانی،
کو ئەوژی بابەتی (مەرجهیهتا جفاکیه) و ئامادەبوونا ئەوی د ناڤ تیکستی
رۆمانی ب شیۆهیهکی ئیکسەر، و ل دوماهیکی بییتە سەدەمەك، کو رۆمان

خۆدیکه که بۆ فهگوهاستنا واقعی ژ دمرقه وهکی خو؟ یان ئەف مەرجهعیته جفاکی ژ ئەنجامی وهستیانهکا زۆره، کو رۆمانقیس دکیشیت ژ پیخههت دووباره دروستکرنا ئەوان رویدانا یین واقعی ژ دمرقه ب شیوهیهکی نوی، کو حوکمی لی دکهت هندهک ژ ئالاقین ئەوی وهک زمان و ئایدۆلۆژیا و ئەندیشه و تیگستگیری.

د فیریدا فهکۆلەر دیشچوونا ئەفی ئالوزیی دکهت، د ناف رهخنا سۆسیۆلۆژیا رۆمانیدا، دی بینین (ژمارهکا زۆر یا دیتن و ئەنجامان ههیه بۆ ئەفی مهههستی کو رهخنهگر ل کهل دچن بۆ ههر قوناغهکی و لیک نیزیکیا ئەوان مەرجهعیتهین رهخهیی و فهلهسه^(۳۵))

ئیک ژ ئەوان بیروبوچوونین دهستیکی بۆ ئەفی بابتهتی، دیتنن رهخنهگری روسی (جورج بلیخانوف)ه، کو بو ئەوی چهندی چوو، (شلۆفهکرنا دروست بۆ رۆمانی ئەوه رهسهنایهتیا ئەوی یا میژوویی و ههقدژییین جفاکی و جینایهتی یا ئەوی سهردهمی) فهگری بدم^(۳۶).

د فیریدا ئەو چهند دیار دبیت، کو ههمی بابتهتین جفاکی بیدقییه، بهینه بهحسکرن د ناف تیگستین رۆمانیدا، لی دویر نهکهفتیه ژ رهههندی ئیستاتیکی، کو ئەف چهنده تایبهتمهندییا چهندایهتییی ددهته رۆمانی، و یا دووی ژ فۆتۆکوییا واقعی دمرقه.

ل سهه ئەفی خواندنا رهخهیی یا بلیخانوف بۆ رۆمانی ب تایبهتی رۆمانا (دی چ کهین) یا (جیر نیفسکی) دیاردبیت، کو ههر دبیته ملکهچی هاوکیشا سۆسیۆلۆژی بۆ رۆمانی، د ناقبهرا ناقهرۆکا جفاکی و واقعی دمرقه.

پشتی هینگی لوکاش شیا زیدهکرنی ل سهه ئەوی پهیوهندیی د ناقبهرا هۆنهری و واقعیدا بکهت، کو ئەفهژی بۆ تشتهکی نوی، کو (مههچ نینه گونجاندنهک ههبیت د ناقبهرا تیگستی رۆمانی ل کهل ئەوان داتایین جیهانا ژ دمرقه، بهلکو ل سهه رادی پیکهاتنا ئەوان پیکهینههرین ناقخویی، وهک لایهنی

تهكنىكى يى كەسايەتيا، رويدان، ديمەن، قەگىران، سالوخذان، دەم) (۳۷). وەك بونىادەكى سەرىخۆ كو خودان تايبەتمەندىيەكا جوۆرى بيت د ناڤ تىكىستى رۇمانىدا.

ھەر چەندە لوكاشى گەلەك زىدەكرنن گرنگ بو رەخنا سۆسيۇلوۆرى كرن، كو گەلەك مفا ژ تىگەھين فەلسەفە و ئىستاتىكى يىن ھىگلى وەرگرتن، ھەتا دگەھىتە ئىستاتىكا ماركسى، ئى توشى گەلەك رەخنەيىن دژوار بوو ژلايى كومەكا رەخنەگرانفە و ژ دەستپىكا ئەوان شانونفيسى ب ناڤ و دەنگ (بىرتولد بىرىخت) *.

ھەروەسا رەخنەگرى ئەمانى (تىودور ئەدورنو) رىبەرى قوتابخانا فرانكفورت يا ئەمانى، كو ئەوى ژى رەخنە ل لوكاشى كرت ل سەر تىگەھى رەنگشەدانى ل دەڤ لوكاشى و جەخت ل سەر ئەوى يەكى كر، كو (ھونەر نەشىت ب شىوھكى سەدا سەد بچىتە د ناڤ كاكلكا واقعيدا، چونكى د قىرىدا ھەر قالاتىەك دەمىنىت د ناڤبەرا واقى و د رۇمانفيسيدا، كو ھارىكاريا ئەوى دكەت ل سەر رەخنەگرتنا ئەوى و ەمرگرتنا ھىزا ئەوى يا مېژوويا شورەشگىرى) (۳۸).

پشتى ھىنگى رەخنەگرى فەرەنسى لوسيان گۆلدمان زىدەتر رەخنى ل ئەوان تىگەھان دگرىت ئەوين جورج لوكاشى بەحسكىن بابەتىن تيورى يىن رۇمانى و پەيوەنديا ئەوى ب واقى قە. كو د قىرىدا لوسيان گۆلدمان گەلەك يى كاريگەر بوو ب ئەوان بوچوونين فەلسەفە و ئىستاتىكىيەتا ھىگلى و فەلسەفا ماركسى ژلايەكىشە و ژلايەكى ديشە ب ئەوى بەلابوونا بونىادگەرىي كو ل ھەمى ژيانا رەوشەنبىرى ل ئەوروپا ل سالىن شىستان ل چەرخى بىستى قەگرتى (۳۹). و ئەڤ لىك نىزىكىا د ناڤبەرا بونىادگەرىي و ماركسىيەتىدا ل دەڤ گۆلدمانى، كو تيورەكا نوى دەرىخست ب ناڤى تيورا بونىادگەرىيا پىكھاتەيى كو ئەڤى تيورى جياوازى د ناڤبەرا دوو قوناغىن پىكھە گرېدايى بو لىك نىزىكىا تىكىستى ئەدەبى كرىە *:

قوناغا تیگههشتنی؛ کو د فیریدا رهخهگر ل سهر نهوان پهیوهندیین نافخویی یین
تیگستی نهدهبی یان (نهو ریرهوی)، کو ژ میانئ نهوی تیگستهکی نهدهبی یی
گونجاییدا بینیت، یان بهرهه مئینانا نهندیسهیی د ناف بهرهه می نهدهبییدا،
کو دبیته داهینانه کا ریگخستی، ب ریگخستنا بونیادین نهوی و
هه فهسنگییا دیتنا نهوی^(۴۰).

قوناغا شلوفه کرنی؛ د نهفی قوناغیدا رهخهگر دی گریدانه کی د ناقبهرا
بونیادی ده لالی د ناف بونیادی جفاکیدا کهت، کو پتر یا گشتگیر و
بهرفره بیت، کو د فیریدا قوناغا ئیکی فه دیتنا نهدهبیه تا تیگستی نهدهبییه
و تایبه تمه ندییا نهوی یا هونه ری د قوناغا دووی ل سهر جیهان بینییه، کو د
ناقهرؤکا تیگستی نهدهبییدا ههیه – دی ل پشکا دووی ب شیوهیه کی تیر و
تهسهل هیته بهسکرن.

١ - ٦: بونیادی جفاکی و ئیستاتیکا تاکهکەسی:

دەمی ئەم بەحسی جفاکی دکەین یا بیدقییە تاکهکەس تیدا بهیته نیاسین لەورا ئەم بەحسی بونیادی جفاکی دکەین، ئیستاتیکا تاکهکەسی بۆ مە دیاردبیت، ئەوژی ل دەمی گۆلدمان بەحسی بونیادی واتایی دکەت (بەحسی ئەوی بناغی دکەت یی بۆ مە دیاردا شلۆفەدکەت دەمی نخیسەر دەریپینی ژێ دکەت ب ناغی تاکێ نینه، بەلکو ب ناغی کومەلییە کو مەبەست پی گریدانانا فی بونیادی ب هشیار بوونا جفاکی قەیه)^(٤١).

گۆلدمان د ئەوی باوەرییە، کو ئەم دشین تیکستی شلۆفەبکەین ل دەمی مە پشت بەستن هەبیت ب بونیادی واتایی، هەروەسا تیبینی دکەت، کو جیهانبینی ل گەل بونیادی واتایی یەکەیه کا تەمام پیکدهینیت چونکی یا ئیکی تیکستی شلۆفەدکەت و یا دووی تیگەهشتنا تیکستییه و دئخیته د ناغ جارچووقەکی جفاکییی پیشکەفتیدا. هەروەسا ل دویش دیتنا گۆلدمانی بیدقییە ل سەر هەر رهخنه گرەکی دوو پرۆسا ئەنجام بەت:

١. دقیت گوتارین سەرەکی بزانیته ئەوین کارین خواندەقانی پیکشە گریدەن و ئەق ئیکگرتنه رادبیت ب قەکۆلینا پیکهاتین دیین کاری و ئەق قەکۆلینە، کوژیەکی ژ زیانی شلۆفەدکەت، نەک هزرەکا هەمیشەییە^(٤٢).

٢. دقیت بەردەموامیەکی بەتە بونیادی واتایی ژلایی دیتنا جفاکی و هەروەسا ژلایەکی دیقە بونیادی میشکی و چارچووقی وی یی جفاکی و ئابوووری د ماومیەکی میژووویی یی دیارکریدا^(٤٣).

هەروەسا هەستا رهخنهیی و فەلسەفا (جورج لوکاش)ی بەرهق قەکۆلینین جوانیا شیومی برییه، بەلی ل گەل ئەوی چەندی پیکهاتین هزری و مرۆقاییەتی پشت کو نە هاقیتینە. هەروەسا گرنکی دایە شیوین ئەدەبی و ئەق هەلوئستی ئەوی

یئ نۆی بهرتەنگی بۆ ئەوی پەیدا کر ب درێژاھیا ماوی ستالینی رابوو ب ئینکار کرنا پەرتوکی خۆ یین سەرەکی وەک پەرتوکا (تیورا رۆمانی) و پەرتوکا (میژوو یا ئاگەھیا جینایەتی). بەلی ل گەل ئەقی چەندی لوکاش یئ سەرەخۆ بوو د پەیرەویدا و پیگیری دکر ب بنەمایین تاکی و کومەلی، ل دویف دیتنا لوکاشی ئەدەب دیتنا زانینا راستیا پەیدا بوونیە ژ ئەنجامی شلۆفە کرئی، نەکو کارفەدانە کو دیتنەکا سقە ل سەر شیویمی راستیی کو دکوتی (ئەتەگراف) ل دویف بۆچوونا وی راستی یا هەمی بەری ئەم زانینا ئەوی بدەست خۆ قە بیخین.

د قیرییدا گرنگیدان ب لایەنی دەرەکی ژ زینا جفاکی نابیت راستیا پیکهاتین سەرەکی بەرزەکەت ئەوین د نافەرۆکا تاکە کەسیدا هەین^(٤٤). هەرۆسا گرنگیدان ب ئەقی نافەرۆکی دەرپرینە ژ شیانین داھینانی، ئەوین هەین ل دەق دەرۆنی مرۆقی، هەرۆسا دیتنا تراژیدی یا مرۆقی دەمی دژیت و رمشینا مرۆقی ژ واقعی زینانی. د قیرییدا رۆلی هونەری بەرز راگرتنا هەست و بنەمایین مرۆفایەتیینە.

هەرۆسا قەکۆلینین (پیرس) و (شتراس) و (گریماس) ئاسانکاری ئیخستە تیگەھی سمیۆلۆژی بۆ شلۆفە کرنا بونیادی تیکستی و ئاشکرا کرنا پیکهاتنا ئەوی^(٤٥). کارکر ل سەر ئاستی سمیۆلۆژی دی بەری مە دەتە ئەوی چەندی بیژین هەبوونەک یا هەمی بۆ بونیادی واتایی، کو رامانەکی بۆ مە دیاردکەت یا دیارنەبوو ب سەر قە، بەلی گەھشتنا نافەرۆکا کویر نابین هەتا دەر یاز نەبیتە یا سەر قە سەر قە^(٤٦).

هەرۆسا بونیادی جفاکی و ئیستاتیکا تاکە کەسیا پیکشە گریداییە، کو خۆ گونجاندا جفاکی یا گریدای تاکە کەسیە ئەوژی ل دەمی گۆلدا مان دبیزیت: "خۆ گونجاندا خۆ گونجاندا جفاکیە، و یئ گریدایی ب تاکە کەسیفە و ئەق بابەتە ل سەر دوو ئاستا کار دکەت:

١. كۆمەلا جىڭكى ئەوا پىك دەھىت ژپىلېن مېشكى و كار ل سەر دەھىنە ئاڧاكرن وەك بابەت دياردبىت راستىيەكا ئافراندىنيە وەك بابەت دياردبىت.

٢. تىگەھى بابەتى بخۆ، ھەروەك گەھشتىە ب كلاسكىيەتا فەلسەفا تاكەكەس و دەنگشەددەت، وەك دياردەكا خاپاندنى تىگەھەكى ئايدۆلۆزى سەرچاڧى راستىيى ڧەدشېرىت بۆ داھىيانى^(٤٧).

١ - ٧: بونىادگەريا پىكھاتەيى د رەخنا ئەدەبىيا عەرەبىدا (تيورى - پراكتىك):

ل نىڧا دووى ژ چەرخى بىستى گرنكى ب رۆمانى ھاتە دان د ناڧ رەخنا عەرەبىدا كو رەخنەگرىن ئەوان ئەو رەگەزىن ھونەرپىن رۆمانى ب تىشتەكى نوى ل قەلەم د دان د ناڧ ھونەرى رۆماننڧىسپىن رۆژئاڧاىيدا، پىشتى كو رۆمان ھەر دەم يا گرىدايى بوو ب مېژووويى و كلاسكىيەتېڧە، يان يا داپوشكرى ب ھەستا رۆمانسىيەتى ئەڧ رەگەزىن ھونەرى ژ : (رويدان، دىالۆك، سالوخذان، كرى، چارەسەرى، كەسايەتى، شىواز، ... ھتد) پىك دەھاتن، ئەڧ چەندە ژلايى ھندەك رەخنەگرىن عەرەب ھاتنە پىشوازيكرن بگرە ژ (محمد يوسف نجم، ئەحمەد ئەلشايىي، ئەحمەد ئەمىن، ھەتا دگەھىتە عەباس محمود ئەلەعقاد و محمد غونەھىمى ھالال و محەمەد مەندوور)ى.

لى بزاڧا دووى يا نويخازىيا رۆمانى ل سەر دەستى (رۆمانا نوى) ھاتە ئەنجامدان: (ئالان روب گرى، مېشىل بوتور، ناتالى ساووت)، كو ئەوان ناڧچوونا (رەگەزىن ھونەرى) كر ئەوپىن بەر بەلاڧ ئەوان رۆمان نڧىسپن بى كەسايەتى و بى رويدان و بى ناڧلېنانا كەسايەتيا و تىشتا ل جەي كەسايەتيا دانان^(٤٨).

پىشتى ھىنگى بزاڧا سىي ژ نويخازىيەتى دەست پىكر ل گەل بونىادگەرىي كو دوپر كەڧتن ژ ئىستاتىكا رۆمانى يان ھونەرپىن رۆمانى و ل جەي ئەوان گرنكى

ب پیکهینه رین فهگیرانیدا، کو بریتی بوون ژ (ئەرك، فاکتەر، گوشه‌نیگا، بونیادی دەمی، بوشاهییا جهی، ... هتد).

د ئەفی بابەتیدا دی پۆختەیا کورت و هەمەلایەن ل سەر رەخنا رۆمانا عەرەبی یا هەقچەرخ ل چاریکا دوماهیکی ل چەرخێ بیستی نیشان دەمین ، کو ل دویش دوو ریبازا ب تنی دجیت بەهرا پتر کو ئەوژی: (رەخنا بونیادگەرییا فورمالیستی و رەخنا بونیادگەرییا پیکهاتەیی و گەشەسەندنا لایەنی بونیادگەرییا پیکهاتەیی د نافر رەخنا عەرەبییا هەقچەرخدا د نافر پەرتوکیین رەخنەگری عەرەبیی هەقچەرخ (محمد عزام)ی یین رەخنەیی، لی پیکیریبوون ب ئەفی لایەنی د نافر رەخنا رۆمانیدا گەلەک یا کیەمە.

ئەگەر ئەم سەحکەینە تاییەتمەندیین ئەفی تیوری د نافر بەرەهەمین (محمد عزام)یدا وەک "ئاگەھییا جیھانا رۆمانی - وعی العالم الروائی - دراسات في الرواية المغربية" (١٩٩٠) و "قضايا النص الروائي مقارنة بنيوية تكوينية في ادب نبيل سليمان" (١٩٩٦) و "البهلوي بطل العصر في الرواية الحديثة" (١٩٩٣) و "شعرية الخطاب السردی" (٢٠٠٥).

ئەگەر ئەم سەحکەینە پەرتوکا ئەوی یا ئیکی ل سەر رۆمانا مەغربی ئەوا ل ژیر نافی "وعی العالم الروائی" ل سەر ریبازا بونیادگەرییا پیکهاتەیی د ئەفی پەرتوکییدا ل دویش دوو ریبازا یی جووی کو ئەوژی: (ریبازا بابەتی کو رۆمانی وەسف دکەت بۆ رۆمانا میژووویی و نیشتمانی و جفاکی...هتد. و ریبازا هونەری کو رۆمانی وەسف دکەت وەک رۆمانەکا کلاسیکی و رۆمانسی و جەقەنگ و واقعی)، کو (محمد عزامی گەلەک مفا ژ تیورا رەخنا بونیادگەرییا پیکهاتەیی وەرگرت بۆ بینینا چارەنقیسی مرؤفان وەک ئاگەھییا بەستشەهاتی کو پیکهاتەیی ژ مەرجین واقعی و مەرج بۆ دیتنن هەبوونی)^(٤٩) ئەق ئاگەھییا ناھیتە دابراڤان ژ دیتن و ئەو داتایین ژئ دەردکەفن ژ جەقەنگ و واتایین تەمام د نافر ریرەوین جفاکیدا و باشتەین نموونە بۆ ئەفی چەندی خواندنا ئەوی بۆ هەردوو رۆمانا "الغربة" و "الیتیم"

(كو خواندنهكا ناخۆی، جهقهنگی، واتایی، نه ئیکسهر ئاگههیهکی مکوم ژێ دمرکهفیت و ژێ فهقهتیانهک د نابهرا دوو ئاراستین ههقدژ: یا ئیکی ئاراستا ئهوی بۆ وهلاتی کو یا تژی پاشکهفتنه و رهه و ریشالین ئهوان ب نه ریتیشه هه نه و یا دووی دهیته گریدان ب رۆژئاڤایی کو پێشکهفتن و شارستانیته تیدا ههیه)^(۵۰). د ئهقی پهرتوکیدا دیار دبیت مژیلبوونا (محمد عزامی) ب لایهنی بونیادگهرییا پیکهاتهیی بۆ بهرجهسته کرنا ههلبژاردنا بابهتان و گریدانا ئهوان ب جفاکی و میژووویی و ل سهر شلۆفه کرنا گوتارا رهخنهیی و فهگوهاستنا ئهوی بۆ ئاماژهمین سیاسی و جفاکی و ئایدولۆژی.

- (حهسهن بهحراوی) و بنیادی فۆرما رۆمانی:

حهسهن بهحراوی رهخنه گرهکی مهعربیه و نوبخازه گرنکی ب فهگیرائی د دهت، خودانی پهرتوکا (بنیه الشکل الروائی) ۱۹۹۰، (کو د ئهقی پهرتوکیدا گرنکی ب رۆمانیدایه ههر ژ سهردهمی ههگی ههتا لوکاشی خودان لایهنی مارکسی)یه^(۵۱). کو د ئهقی پهرتوکیدا بهحسی لوسیان گۆلدمانی کری بهحسی ئهوی دکهت و دهستهکتهفتین ئهوی و مفا و مرگرتنا ئهوی ژ ماموستایی خۆ لوکاشی ههروهسا بهحسی رهگهزین داستانا مللی د ناڤ رۆمانیدا کرییه.

- تاهر لهبیب و سۆسیۆلۆژیا غهزه لا عهرهبی:

(تاھر لهبیب) نڤیسهرهکی تونسییه خودان رهوشهنبیرییه کا فهرهنسییه و خودانی پهرتوکا (سۆسیۆلۆژیا غهزه لا عهرهبی: هوزانا غهزه می وهک نمونه) ب زمانی فهرهنسی ل سالا ۱۹۷۲ی هاتییه بهلاڤکرن و (حافظ الجمالی) ل سالا ۱۹۸۱ی بۆ زمانی عهرهبی و مرگیرایه. و (د ئهقی پهرتوکیدا نڤیسهری قیایه بهحسی ئاریشا بکهت پتر کو بهحسی چارهسهریی بکهت و گازنده ل سهر ئهدهبی عهرهبی ههیه گرنگیی ب لاساییکرنی د دهت و دیاردهمین لاههکی بۆ پرۆسا داهینانی ل سهر ئهوان بوماوین کهفن هاتییه راوهستاندن)^(۵۲). لهوما ژ ههر ریبازگهریه کا نوی یی دویر کهفتی. ئهڤ پهرتوکه ل ناڤ ریرهوهکی جفاکی - میژووویی یی ههڤچهرخ

هاتییه دانان و ب تاییهتی (رهنگشەدانی) و کارتیکرنا ئەوی ل سەر ئەدەبی و ھوزانی ب تاییهتی فەکوئینا ئەوان ھوزانا ژلایی (لوسیان گۆلدمان)ی د ریبازا بونیادگەرییا پیکھاتەیییا ئەویدا.

نخیسەری ئەفی پەرتوکی دەمی فەکوئینا گروپی (العزریه) ژلایی سەردەم، نموونین ئەوان دکەت ، (بنو عزره) و ئیستراتیژیەتا ئەوان یا تیکستی دکەھیته ئەفان ئەنجامان:

۱. شەنگستا زمانی ئەو کو فەگواستا کۆمەکا تیگەهان و بهیان دەربرینا ھوزانی دیاردکەن.

۲. بونیادی گشتی بۆ جیھانبینیا (العزری) پیکدھیت ژ نە خوشییین کەسایەتیا (العزری) وەک ئەزموونا ئالوزییین فیانی کو د ئەنجامدا دبیتە قوربانی مازوشیەتا ئەفیندارییا خو ژ ئەگەری نەگەشتنا ئەوی ب یارا خو.

۳. ھندەک بونیادین بچیک د ناف بونیادین گشتی دانە کو نویکرنا ھندەک ئەوان ھەقدژیی دیاردکەن)^(۵۳).

پشتی ھینگی دجیتە بابەتی (تیگەهشتن) و (شلۆفەکرن)، کو تیدا گروپی (العزریه) د دانیتە د ناف چارچوئی ئەوی یی دەمیدا (سەردەمی ئەمەوییا، کو دھیتە سائوخدان ب رموشنبیری و گوھۆرینا مەرچین ئابووری و جفاکی ب سەدەمی فەکرینن ئیسلامی. و تیکەل بوونا ژانرا و دەستەلاتداریا عەرەبان د چارچوئی ئەوی یی جھیدا، کو پیکدھیت ژ (وادی القری) کو رامانا نافی ئەوی ژوی چەندی دھیت، کو ژمارەکا زۆریا گوندا لی ھەنە).

ھەرچ رەخنە ھاتبە ئاراستەکرن بۆ ئەفی پەرتوکی لی ئەف فەکوئینە یا پیشەنگە کو ب ویرەکانە چارەسەرییا بابەتەکی دیارکری کر ل ژیر روناھیا (بونیادگەرییا پیکھاتەیی کو ل ئەوی سەردەمی یا نوی بوو – ل دەستییکا سالیین ھەشتییان ل چەرخێ بووری ھەمی ئەو لایەنی تیوریی ئەفی تیوری ئیخستە جھی پراکتیکی د ناف رەخنا عەرەبیا نویدا.

١ - ٨: بونیادگه‌ریا پیکه‌ته‌یی د ناڤ ره‌خنا نوییا کوردیدا:

هه‌ر چه‌نده ره‌خنا بونیادگه‌ری وه‌کو تیوره‌کا شیکاری ل ناڤه‌را سالین (١٩٥٠ - ١٩٦٠) ی ل سه‌دی بیستی سه‌ره‌لدایه، به‌لی ل نیڤا دووی یا سالین هه‌شتیان د هه‌مان سه‌رده‌م دا پشتی هینگ قسه و به‌حس بونیادگه‌ریی گه‌شتیه د ناڤ ره‌وشه‌نبیریا کوردیدا. (ل ئەوی دەمی نڤسه‌ر و ره‌وشه‌نبیرین کورد ب شیوازین جودا جودا به‌حس بونیادگه‌ریی کریه و هه‌تا نوکه‌زی به‌رده‌وامی هه‌یه)^(٥٤).

دیاره هنده‌ک ژ نڤسه‌ر و ره‌وشه‌نبیرین کورد دان ب ئەوی چه‌ندی کریه و دوو بزاقین ده‌ست پیک ل ئاستین جیاوازدا به‌رچاڤ ده‌که‌فیتن:

((... یه‌که‌م: بریتیه له ئەو میزگه‌رده‌ی که گوڤاری (رامان) له ژماره‌ی (٢١) دا له ژیر ناویشانی (بونیادگه‌ری و شیوازه نوییه‌کانی نوسین و کاریگه‌رییان به‌سه‌ر ره‌وشه‌نبیریا کوردیه‌وه))^(٥٥).

هه‌ر چه‌نده به‌شداربوویین ئەڤی میزگه‌ردی ل ده‌می ئاخشتین خۆدا بزاقا کری - تشته‌کی دمرباره‌ی ئاماده‌بوونا بونیادگه‌ریی د ناڤ ره‌وشه‌نبیریا کوردیدا دمربرن، به‌لی ئاخشتین ئەوان زیده‌تر چه‌ند سه‌رنجین گشتینه ل سه‌ر خودی کوتارا بونیادگه‌ریی ب خۆ زۆر کیم به‌حس ل چه‌ندایه‌تی و چه‌واییا ئەوی کریه د ناڤ ره‌وشه‌نبیریا کوردیدا و به‌شدار بوویین ئەڤی میزگه‌ردی نه‌ دویر نه‌ نیزیک خۆ نیزیکی ره‌نگشه‌دانا بونیادگه‌ریی د ناڤ ئەده‌ب و ره‌خنا کوردیدا نه‌کریه.

((دووم: ماسته‌ر نامه‌ی (بونیادگه‌ریی د ناڤ ره‌خنا کوردیدا - ژ ده‌ستپیک) (٢٠٠٣) کو له لایهن (هه‌قال سه‌لیم) موه‌ پێشکه‌شی کولێژی ئادابی زانکوی ده‌وک کراوه))^(٥٦).

لهوما دەمی بونیادگەری گەهشتییە د ناڤ کورد و رموشەنبیریا کوردیدا ب شیۆهیهکی بەر بەلاڤ و ئالۆز هەبوونا خو ل ناڤ هەندەک رموشەنبیر و نڤیسەرا کر کو ئەوان ب شیۆهیهکی راستەوخۆ ئەڤ ریبازە وەرگرتییە و وەرگیران کرە پرەک بو تیگەهشتن ل ئەڤی ریبازی. کو ئەو هەمی ب شیۆهیهکی تیوری بوون و ئەڤ ئاستی تیوری ی هەر وەکی هاتییە دیارکرن ب ریکا وەرگیرانی بوو، ژ زمانی ئینگلیزی و فەرەنسی و چەند گوتارین کیم ب زمانی فارسی و پەرائیەکا گشتی ب زمانی عەرەبی بوون کو ئەڤ وەرگیرانین ژ زمانی عەرەبی و ل گوتار و پەرتوکا و کونگرتین ئەدەبی ئەوین دەاتنە گریدان ل وەلاتین عەرەبی ب دەستی ئەوان نڤیسەران گەهشتییە.

د پەرتوکا (بونیادگەری د ناڤ رەخنا کوردیدا) یا (هەڤال سەلیم) ی هەندەک بەحسی بونیادگەریا پیکهاتەیی ژلای تیوری و پراکتیکە هاتیەکرن، کو ل پشکا ئیک بەحسی هەندەک بابەتین بونیادگەری کرێیە لی ئەو بابەتین گریدای ب بونیادگەریا پیکهاتەیی ل ریبازا بونیادگەریا پیکهاتەیی وەک زاراق و زمان و دەرکەفتنا ریبازی ب شیۆهیهکی پوخت و کیم و پشتی هینگی بەحسی بنەمایین بونیادگەریا پیکهاتەیی یا کری (بنەمایین گشتی یا کری) و پشتی هینگی بەحسی بونیادگەریا پیکهاتەیی یا کری ژلای بنەمایین تاییەتیڤە وەک (جیهانبین، تیگەهشتن، شلۆڤەکرن، هوشیاریا بەلاڤ، هوشیاریا چالاک، بونیادی دەلالی (واتایی). ل گەل پەیوەندی ریبازا بونیادگەریا پیکهاتەیی و پەیوەندی و ی کاری ئەدەبیڤە بەحسکرییە.

پشتی هینگی د پشکا سییدا ژ ناما خو یا ئەکادیمی تیگستەکی شیعرا نوپخازی وەرگرتی و بنەمایین بونیادگەریا پیکهاتەیی یی ل سەر پراکتیک کری و د بیژیت: "لهوما د ئیریدا دی چەند پرسیارەکا بو پراکتیزەکرنا ئەڤی ریبازا رەخنەیی ل ناڤ ڤەکۆلینین کوردیدا کەم و ب تاییەتی تا چ رادەپەک دی ئەڤ ریبازە هیتە پراکتیککرن ل ناڤ شعرا نوپخازا کوردیدا؟ یان دی رەخنەگری چ جۆرە ئازادپەک هەبیت بو پراکتیزەکرنا ئەڤی ریبازی ل دویڤ گەشەسەندن

چیت یان بههرمهندی؟^(٥٧). لئ گرنگ د قیریدا ئەوه پراکتیزه کرنا بنه مایین ئەهقی ریبازا رهخهینه ل سهر تیکستا ئەدهبی نوبخازیی کوردی چونکی ئەه ریبازه دیار کرنا بونیادین هیماینه و گریدانا بونیادین ناخۆیینه ل سهر تیکستا ئەدهبی لهوما دیار دکهت "کو بونیادگهریا پیکهاتهیی دی دوو بونیادین مهزن و بهرفره ئاشکرا کهت کو ئەوژی رهوشهنبیری و جشاکیه و تیکستی نوبخازی دی بیه پرهک بو تیکههشتنا دوو رهوشهنبیریین ژیکجودا کو بو بونیادگهریا پیکهاتهیی ئەهقی پرسئ ئاشکرا دکهت"^(٥٨).

ههروهسا د کاری پراکتیزه کرنیدا خودانی نامی هوزانهکا نوبخازی یا مهگرتی یا هوزاننان (محسن قوچان) ل ژیر ناخی (گری ل سهر مریهکی هیشتا نهبووی). کو هندهک بابهت شلوقه کرینه کو ل دویف بنه مایین بونیادگهریا پیکهاتهیی چووین وهک دیار کرنا بونیادی دهمی پشتی هینگی پیکهاتا تیکستی دیار کرینه کو سی تهوهرین سهرهکی ب خوقه گرتبوون (رستهیین ههفتهریب و رستهیین ههقدژ و رستهیین ههقهزر).

پشتی هینگی بونیادی جهی یئ دیارگری کو ئەههژی لایهنئ هزری و دیتنییه، دیسان بهحسی رهوانبیزیا فهشارتی کرییه د ناف هوزانا ناقریدا.

لئ بابهتی گرنگ کو مه فیایه سهر راههستین ل ئەوی پراکتیزه کرنیدا (بونیادی ژ نافدایه). کو ئەههژی یئ گریداییه ب بابهتی هوزانیقه، کو بابهتی هوزانا نوبخاز ل سهر دچیت کو بههرا پتر (شکاندنا داب و نه ریتایه لفلشينا میژوووی، ترس ژ پاشهروژی). پشتی هینگی بهحسی بابهتی بونیادی رهوشهنبیری کرییه کو ئەه بونیاده پیکهاتییه ژ خواندنهکا دهرفهیی یا تیکستی هوزانی. ب ریکا خواندنا هوزانا نوبخازا کوردی کو هوزاننانی مفا ژ سی ژیدهرین هزری و روخساری ههبووینه بهرامبه رهوشهنبیریا شعری کو ئەوژی (فولکلوری کوردی پتر وهک روخسار، ئەدهبی ئەورپی، فهیلهسوفیا ئەورپی، رهسه نیاتییا کوردی د زانستین دییین نویدا)^(٥٩).

هەرد ئەفی نامیدا و ب تاییهت ل پشکا سیی و دوماهیکی بهحسی بونیادی
 جفاکی و میژوویی یی هوزانا (گری ل سەر مریهکی هیشتا نه بویی) کریه.
 وهک هوشیاریا چینایهتی و هوشیاریا میژوویی و ل دوماهیکی بونیادهکی گشتی و
 جیهانبینییهکا جیگیر بۆ خودانی نامی دیار دبیت دەمی دبیتیت: "ل دوماهیکی
 دیاردا هوزانا نویخاز ل دهقەرا بههدینان (گروپی نوێکرن ههروهەر) بهرجهستهکرنا
 هوشیاریا میژوویی دهیته هژمارتن ل دهق ئەوان گەلەک یا بیسکهفتی بۆ قوناغا
 میژوویا نوکه یان ئەوا تیدا پهیدا بووین هوشیاریا چینایهتی کو (خهما)
 ئاریشهیین جفاکهکی دیارگری دکهن و چارهسەریا ئەوی ژلایی میژوویییه هەر
 تشتهکی د ژيانا مروقیدا لق و بزاقین هەین چونکی شوپەش و ئەدهب دیارترین
 بیاقین زیندینه ل ناف ئارمانجین ئەفی گروبییدا ئەقەژی دەستکهفتهکه کو ئیکه ژ
 ئەوان هندهک ئەرکین خویی بجههینای و ریک بۆ قوناغهکا دی خوشکریه))^(٦٠).

ههروهسا سی ژمارهیین گوڤارا (رامان) ژماره (٢١، ٢٣، ٢٤)، لاپه‌رین (٤٣-
 ٤٨) ژمارا (٢١) لاپه‌ره (٢٢-٢٩) ژماره (٢٣) و لاپه‌رین (٤٩-٥٥) ژماره (٢٤) هاتبوونه
 تەرخانکرن بۆ کوتارین (عوسمان یاسین) ل ژیر ناڤی (گۆلدمان و بونیادگه‌رییا
 پیکهاته‌یی) ل سالا ١٩٩٨ی، ل دویشدا ئەق گوتاره هاتنه کومکرن بو نامیلکه‌یه‌کی
 ل ژیر ناڤی (بونیادگه‌رییا پیکهاته‌یی - میتودی لوسیان گۆلدمان) یا نفیسه‌ر
 (عوسمان یاسین) ئەوا ژ کۆمه‌کا گوتارا ئەوین هاتینه وه‌شاندن ل گوڤارا
 (رامان) ژماره (٢١، ٢٣، ٢٤) ل سالا ١٩٩٨ی چەند دەستکاریه‌ک هاتینه کرن ل سەر
 ئەقان گوتاران د هاتنه کۆمکرن ب شیوه‌یی په‌رتوکه‌کا بجویک، کو ژمارا
 لاپه‌رین په‌رتوکی (٤٨) بوون پوختا ئەوی به‌حسی ژيانا گۆلدمانی و بونیادگه‌رییا
 گۆلدمانی و ههروهسا چ په‌یوه‌ندی هه‌بوو د ناقبه‌را گۆلدمانی و لوکاشی د
 بونیادی رامانا ئەویدا؟ و چ پله بۆ هاتییه دانان و ههروهسا چ په‌یوه‌ندیه‌ک هه‌یه یان
 جیاوازیه‌ک د ناقبه‌را بونیادگه‌رییا پیکهاته‌یی و بونیادگه‌رییا زمانه‌وانی و
 بونیادگه‌رییا فۆرمالیستییدا؟ لی بابته‌ین گرنگ د ئەفی په‌رتوکییدا ئەو بوو کو
 به‌حسی جیهانبینییی کری و ههروهسا هوشیاریا باو هوشیاریا چالاک و تیگه‌هشتن
 و شلوقه‌کرنی. ههروهسا بابته‌تی به‌حسی هه‌لسه‌نگاندنا میتودا گۆلدمانی کری

کا چ گرنگی بۆ هاتییه دانان ئەفهزی بۆ بیرو بۆچوونین نغیسهری دزقریت، لی ئەف پەرتوکه گەلهک لایهئین تیوری بخوفه دگریت پتر ژ لایهئین پراکتیکی چ گریدان نه کرییه د ناڤهرا ریبازا بونیادگه رییا پینکاته هی و رهخا کوردی لی سه رمای ئەفی چهندی ب پینگافه کا باش دهیته هژمارتن سه بارهت ب رهخا کوردی یا نوی.

ل دوماهیکی رهخه گرین کورد د بیافهکی رهوشه نبیریی نالوزدا ژیان کو ئەوژی ژ ئەنجامی دوو تهومرا یی سه رهلدای یا ئیکی گرنگیدان و شایسته پیکن ب دهستکه قتی رهخا رۆژئاڤایی یا دووی سشکرنا دهستکه قتی رهخا ئەده بیاتا کوردی. ژ بهر ئەفی چهندی رهخا ههچه رخا کوردی ئەنجامه ک بوو بۆ ئەوی گرنگیدانی ب دهستکه قتی رهخا رۆژئاڤایی. ئەفهزی بۆ ئەگه رهک کو رهخه گرین کورد ژ کارتیکه ریی ب ئەوی دی بهیته گوهرین هه فکیشی کو بگونجیت و بچه د ناف بیروباوهرین ئەواندا بۆ شاییه کا مه زن د ناف رهخه گرین مه دا هه بوو کو چ ریباژین تاییهت ب ئەوانشه نه بوون کو خودانی ئەوان ریبازان بن. لهوما ئەف بوشاییه هاته پرکرن ئەوا رهخه گری، کورد تیدا دژیان.

ئهو بنه مایین رهخا رۆژئاڤایی و نوبخازیا ئەوی ژ ئەنجامی ژینگه و بارۆدوخین ئەوان دمرکه قتی بوویه ژ ئەنجامی بیروهرزین رهوشه نبیریی ئەوان بوو، هاریکاریا ئەوان کرییه هه تاکو ئەف جوهر رهخه یه دمرکه قتییه.

لهوما ئەف هزره و فهسه فهیه نا کونجیت ل گه ل تیکستین کوردی و رهخا ئەمبی یا کوردی. و ئەو ریباژین رهخا ئەده بی ئەوین ل رۆژئاڤایی سه رهلداین لایه نگرین ئەوی نافه رۆکا ئەوان سیسته مین شارستانیه تا ئەوین لی سه رهلداین و رهخه گرین کورد دوو ریکین گرتینه بهر پیدقییه بهرچا ف ومه رگرین:

ئیک: پراکتیزه کرنا نافی رهخنی ب هه می بنه مایین ئەوی و بناغین ئەویقه کو تهومری هزری و مه عریفی ب خوفه دگریت.

دوو: گوهرینا هندهک گۆرانکاریا ل سه ره ئەفی رهخنی ژلای نافه رۆکیقه و د ئەنجامدا دویرکه قتن ژ رهخا رهسه ن.

خاله‌کا گرنه‌گ کو نه‌سه‌ر و ره‌خه‌گرین مه‌گه‌له‌ک ئامازه‌ بی‌ دایه‌
ئه‌وژی فه‌سه‌فه‌یه‌ چونه‌کی هه‌ر بابه‌ته‌کی مرۆف (بخوینیت، بنه‌سه‌یت یان سه‌ر
راوه‌سه‌یت) پیندیه‌ ده‌سه‌یه‌که‌کا فه‌سه‌ه‌ ل سه‌ر ئه‌وی بابه‌تی بده‌ت له‌وما هه‌می
ئه‌و نه‌سه‌یه‌ن تیه‌وری ئه‌وین هاتینه‌ به‌لافکر نه‌گه‌له‌ک ژ فه‌سه‌فا ئه‌وی بابه‌تی ئه‌م
نه‌وه‌که‌وه‌یه‌ ل سه‌ر ده‌که‌ین چ گوته‌ر نه‌هاتینه‌ ئاشکه‌را کرن کو تابه‌ت بن ب
(فه‌سه‌فا بونه‌یاده‌گه‌رییا پیکه‌ته‌یه‌) فه‌.

دیاربوو ده‌قان بابه‌ته‌یه‌ هاتینه‌ وه‌شاندن چ تیه‌وری یان پراکتیه‌کی ل سه‌ر
بونه‌یاده‌گه‌رییا پیکه‌ته‌یه‌ ده‌ ناه‌ده‌ب و ره‌خه‌یه‌ کوردیه‌دا گه‌له‌ک بابه‌ت هاتینه‌
به‌حسکره‌ن کو جه‌یه‌ ده‌سه‌ت خو‌سه‌یه‌یه‌ بو‌ئه‌وان نه‌سه‌ره‌ان و ب پینگه‌فین باش ده‌یه‌نه‌
ه‌ژمارتن هه‌ر چه‌نده‌ ئه‌ف کارین پراکتیه‌ک هه‌ده‌ک جارانه‌ یا خو نه‌یه‌کی ره‌خه‌نا
بونه‌یاده‌گه‌رییا کری هه‌ده‌ک جارانه‌ لی دویره‌که‌فینه‌، لی هه‌ر چه‌وا بیت ئه‌گه‌ر
فه‌که‌وه‌یه‌ن پراکتیه‌کی به‌یه‌ته‌ ئه‌نه‌جاده‌ان و ریژه‌یا کی‌م ئه‌نه‌جاده‌یه‌ن ئه‌وی ژیه‌
ده‌ره‌که‌فن دی خزه‌مه‌تا ره‌خه‌یه‌ کوردی که‌ن لی دویره‌که‌فنه‌ ژ به‌مه‌یه‌یه‌ن ئه‌فه‌
ره‌خه‌نا بونه‌یاده‌گه‌رییا پیکه‌ته‌یه‌ و هه‌روه‌سا بگونه‌جیت ل که‌ل ئه‌و بارووه‌خین ره‌خه‌نا
کوردی تیه‌دا ده‌یه‌ت. له‌وما بونه‌یاده‌گه‌رییا پیکه‌ته‌یه‌ ده‌ ره‌خه‌نا کوردیه‌دا ل ئاسه‌تی
تیه‌وریه‌دا بته‌ر ل ئاسه‌تی پراکتیه‌کی یا هاتیه‌یه‌ به‌حسکره‌ن و ئاسه‌تی پراکتیه‌کی ژلایه‌
ه‌زه‌یه‌یه‌ بی‌ ناوه‌نده‌.

له‌وما بونه‌یاده‌گه‌رییا پیکه‌ته‌یه‌ ده‌ ناه‌ ره‌خه‌نا نوی نه‌سه‌یه‌یه‌ ب پانه‌یه‌یه‌که‌کا
به‌ره‌فه‌ ل ره‌وه‌نه‌بیره‌یا کوردی ب خو‌فه‌ بگریته‌ ژیه‌ی ئه‌وی چه‌ندی ئه‌ف کاره‌ ژ
لایه‌ چه‌نده‌ که‌سه‌ین دیاره‌کریفه‌ که‌له‌ک ده‌که‌یه‌ن یا هاتیه‌یه‌ ئه‌نه‌جاده‌ان و
ره‌وه‌نه‌بیره‌یا کوردی ب خو‌ل ه‌وکارا خودی و بابه‌تی ئاماده‌یه‌یا خو‌ دیاره‌نه‌کرییه‌
هه‌تا‌کو به‌سه‌یه‌ت ب به‌ره‌فه‌یه‌ پیه‌سه‌زه‌یه‌یه‌ ئه‌فه‌ تیه‌وری بکه‌ت و به‌خه‌یه‌ به‌ر سه‌ینگه‌ خو‌
ب دروستی و باشی به‌مه‌یه‌یه‌ن ئه‌وی وه‌ریگریته‌ و داه‌یه‌نه‌یه‌ن نوی لی به‌ره‌مه‌ بیه‌یت کو
گریده‌یه‌نه‌ ب ره‌وه‌نه‌بیره‌یا ئه‌وه‌یه‌.

١ - ٩: كورتیهك ل سهر رۆمانا دهقرا بههدینان و گوهورپینن

ئهوئ یین چماکی و هوئهیری:

راسته رۆمانا كوردی یا دهستیپکی ل دووماهیا سالین ههشتیان ژ سهدی بوری ل دهقرا دهوکی چاپ بوویه ئی چهرخی زیرینن رۆمانا دهقرا بادینان " دزقریته سالین دهستیپکا سهدی بیست و ئیکی ب تایبهتی پشتی ٢٠٠٣ و كهفتنا پهیکهیری دکتاتوری ل بهغدا هینگئ وهك سهرهلدانهکی هژمارهکا رۆمانان ل دهقرا دهوکی پتر ب فاکتهیری پهیدابوونا ئارامیی نهمانا ترسی ژلایی دکتاتوریشه سهرهلدا.." (١١) ئیدی نفیسهیری ههستیپکر دی د باژیرییدا مینیت و چهرخی قرکرنا ب کۆمی و مشهختبوونا ملیونی و دهربهدهیری چوو و ژبهر هندی تیگستی ناسیار ب کچا باژیان وهك ژانرهکی ئهدهبی یی گهوههیری پیناسا تایبهتا ئهقی توخمی تیگستی تا نوکه ژلایی خواندهقانیقه بهیته دهستیپشانکرن.

د ئهقی قوناغیدا ژ نفیسینا تیگستین شعری بهرهق نفیسینا رۆمانی چووینه ئهق وهرچهرخانا نفیسینا تیگستی نوو، ل باژیری دهوکی پتر ل دهق (ناجی تهها بهرواری، هزرقان، تحسین نافشکی، بلند محهمهه) و (سهبری سلیمانیهی) ل دهورویهیری و هندهکین دی پهیدابوویه ههلبهت ئهق رولی رۆماننفیسین بادینان وهك: (ئهنومر محمد تاهر و محمد سلیم سواری، حهسهن سلیمانیهی، محسن عبدالرحمن، حهسهن ئیبراهیم، سدقی هروری) کو وان مل ب مل رۆمانا دهقهری نفیسیه تاکو ٤٠ هژماران بوراندین.

رامان ژ ئهوا ل سهیری ئهو نینه تهنیا پهیدابوونا رۆمانا دهقرا بادینان ب ناشتییی بوینه رۆماننفیسی ل سهر دهستی ئهقان نافین هاتینه ریزکرن ب تنی بوویه ئی ژبیر نهکهین ل دویف پیزانینن ههیی، ههر ژ دهستیپکی نفیسهر (نافع ئاکرمیی) دهیت خودانی رۆمانا (بوهورین) وهك رۆمانا دووی ل دهقرا مه پشتی رۆمانا (دهراقهك تهنگ) یا کهریمی بیانی چاپ بویه پشتی هینگئ رۆمانین (سهبری سلیمانیهی) دهین.

ل سەر ئەقی بۆچوونا سەری هاتییه دیارکرن، کو سروشت و رموشەنبیریا
 ئەدەبی ل دەق چیرۆکی رۆمانین کوردی کورد بەرپرسن ژ ئامادەنبووونا
 کارتیکرنا گوهورپینین جفاکی ل سەر ژیرخانا کاری رۆمانی کو لایەنەکی
 مەزن ژ ئەوی یی مای رموشەنبیریا پاشکەفتی ژ کەلتوری کەفن و پاشماوی
 سەرھاتیین ملی ئەوژی د سنوورەکی دیارکریدا ل سەر بەرھەمین ئەدەبی یین نوی
 یان مەملانی د ناقبەرا کەلتور و سەردەمیدایە، لەورا جفاکی کوردی ژێ وەکو
 پشکەک ژ ئەقی جیھانی بە ب تاییەتی پستی (بە لاقبوونا نەریتین ئەوورپی د ناڤ
 جفاکید، کاریگەریەکا مەزن یا ل سەر گوهورپینا جفاکی هە ی کو
 گوهورپینین هەمەلایەن تیدا رویدەن کو د ئەنجامدا یان مەبەستەکا خراب یان
 باش دی هەبیت)^(٦٢). هەروەسا هۆکارەکی دییی گوهورپینی کو ب گوهورپینا
 جفاکیشە گریدایە ئەوژی پیدقیاتین داگیرکەرینە، (ژیانا خۆریک نا ئیخیت ب
 تنی ئەو نەبیت و چ شەرمی ژێ ناکەت، بە لکو ئەقە ل دەق پەیسەکین نازادیا
 کەسینە داخووزین سروشتی و مرۆفایەتینە و پیدقیاتییا بارودۆخین ئابورینە و
 یاسا ریکا ب تینیە بۆ ئەقی چەندی)^(٦٣) ژ هەژی کوتنییە کو یاسا ئەوان پەیوەندییا
 د ناقبەرا مرۆفاندا دروست دکەت ئەو بەرپرسی ئیکەمینە ل سەر دروستکرنا نەریتان
 و ژناقبەرا ئەوان.

رۆمانین دەقەرا بەھدینان تا رادەییەکا زۆر یین شیاین پلەییەکا بلند یا
 هەقسەنگیی د ناقبەرا پیدقیاتین گوهورپینا جفاکی و تیگەھشتنا نوی بۆ کاری
 چیرۆکی و ئامیری ب دەستقەبینن، کو ئەوژی ب رەنگشەدانا بارودۆخین واقعی ل
 گەل مەرچین هونەری و نەریتین ناڤ جفاکی شلۆقەبکەین، ئەق چەندە هەمی دی
 ل بن تیورا رەنگشەدانی هیتە شلۆقەکرن کو تیگەست خودیکەکە رەنگشەدانا
 لایەن جفاکیە جفاک ژێ کیشەییەکا تیگەستیە و تیگەست خودیکەکە دزقیرت
 ل سەر خویندەقانی رەنگشە د دەت و کارتیکرنی لیدکەت.

(۱) جابر عصفور (د.)، نظریات معاصرة، دار المعرفة للثقافة والنشر، ط۱، دمشق، ۱۹۹۸، ص ۱۰۸.

(2) Lucien Goldman: Pour une Sociologie du roman Gallimard, paris 1965, pag 25

❖ لوسیان گولدمان ل سالا ۱۹۱۳ی ل بۆخارستۆ پهیدا بویه، زارۆکینیا خۆ ل باژیرو (بتوزالان) ل رۆمانیا دهریا زکرییه و خواندنا خۆ یا ئامادهیی ل ویری تهمام کرییه و پشتی هینگی مولهتا ماف پهرومیی ل بۆخارست وهرگرییه. کو ئهو ئیکهم جار بوو تیکهلی هزرا مارکس بییت. ل سالا ۱۹۳۴ی چوو په پاریس بو خواندنا دکتورایی ل بیا و بسپوریا (نابوریا سیاسی) و ل سالا (۱۹۴۰ی) و پشتی هیرشین ئەمانیا بو سهر باژیرو (تولسوز) یا فهرنسی، ب مشهختی چوو باژیرو سویسرا و ل کهمپین پهنا بهرا هتا سالا (۱۹۴۳) ئاکنجی بوو. و ب هاریکاریا (جان بیاجه) ی هاته رزگار کرن و مولهتا خواندنۆ دایی تا کو ناما دکتورایی ل فهلهسه ئاماده بکته ل زانکۆیا زیورخ ل ژیر ناڤی (مرؤفایهتی و کهون لدهه عه مانویل کانتی). پشتی هینگی هاته دامه زراندن وهک هاریکارهک بو جان بیاجی ل زانکۆیا جنیڤ، کو کهلهک کاریگه ربوو ب هزرین ئهوی ل سهر بونیاد گه ربیا پیکهاتهیی.

پشتی ئازاد کرنا فهرنسا، جار هکا دی فهزفریه فه پاریسی و پوستهکی زانستی وهرگرت، کو ئه وژی پاشکوی سهنه رۆ نیشتمانی بو فه کۆلینین زانستی بوو و ل فی ده میدا نامه یه ک دکتورایی ل سهر ئه ده بی ل ژیر ناڤ و نیشانی (خودا وهندا بهزه) کو فه کۆلینهک بوو ل سهر دیتنا خه م بارانه بوو. بو هزرین (باسکال) ی و شانۆیا راسین، کو فه کۆلینهکا شلۆفه کاری مارکسییه بو ئه ده به بی ب ده لاله تین بونیادیین میشکی بین کومی، کو هات بوونه دروست کرن ژلایی گروپین جشاک، و پشتی هینگی (گولدمان) ی ب ناڤی "العلوم مرؤفایه تیی و فهلهسه فه" ل سالا ۱۹۵۲ی دهر که فت.

(گولدمان) ی ل سالا ۱۹۵۹ی هندهک (فه کۆلینین کهنگه شهیی) کو کومه کا فه کۆلینا بوو ل دور زانستی کومه لناس و ئه ده بی و فهلهسه. و ل سالا (۱۹۶۴) ی

بوو ريشه بهرئى پشكا كومه لئاس يا ئه دهه بى. ب دمزگه هئى كومه لئاس ل زانكؤيا بروكسىل يا ئازاد. و پشتى هينكى بهرهمه كئى دى ب ناڤى (ژ پىخه مهت سؤسيؤلؤزيا رؤمانئى) و ل ئه فئى دوماهيكئى هه موو شيان و كارئى خؤ يئى ئه دهه بى و ئه كاديمى ئىخسته سهر ئه وان به لگانه ل سهر ئاخشتنا مه. كو ل سهر (يونىادىن مئشكى و داهينانين روشه نبيرى) و (ماركسيهت و زانستين مروڤايه تئى)، كو ئه فئ هه ردو بهرهمه گرنگيه كا تيورييه ل سهر ئه وان هؤكاران كو ده ليقئى د دهنه جئاكئى رؤژئاقايئى، كو بهر هؤ ئاراستا سؤشيا لىستى بچن، بو پتر پيزانينا ل سهر ئه فئى بابته تئى بنيره: (لوسيان غولدمان و جاك دوباو و آخرون: البنيوية التكوينية والنقد الادبي، راجع الترجمة: محمد سبيلا، مؤسسة الابحاث العربية، بيروت - لبنان، ١٩٨٤، ص ٧ - ٨.

(٣) عمر محمد الطالب (د.): المذاهب النقدية (دراسة و تطبيق)، دار الكتب للطباعة والنشر، الموصل - العراق، ١٩٩٣، ص ٢١٥.

(٤) هه قال سه ليم تهيب (د.): بؤنيادگه رى دناڤ ره خنا كورديدا ژ ده ستپئى كئى هه تا سالا ٢٠٠٣ ئى، ص ٧٨.

(٥) ليوناردو جاكسون: بؤس البنيوية (الادب والنظرية البنيوية)، ترجمة: نادر ديب، سلسلة دراسات فكرية (٦٨)، منشورات وزارة الثقافة، دمشق، ٢٠٠١، ص ٣٣.

❖ ك . ف . هيلگ G.W. HEGEL: ژدايك بوويئى سالا ١٧٧٠ ل شتوتگارتا ئه لمانئى و ل سالا ١٨٣١ ل بهرلينئى مرييه، ماركسى و ئينگليزئى ب جه مسهره كئى سهره كئى ژ جه مسهرين ئايدؤلؤزيا ئه لمانئى، فهيله سوفه كئى سوفيه ره ژ پيشه نكئىن بزاقا ئايدىالى نه و ژ بهر هه مين ئه مئى: لؤزيك، فينومؤلؤزيا كيانئى، شعريهت.

(٦) ليوناردو جاكسون: بؤس البنيوية (الادب والنظرية البنيوية)، ص ٣٨.

(٧) مجموعة من النقاد الفرنسيين: البنيوية والنقد الادبي - ملحق بكتاب البنيوية التكوينية والنقد الادبي، ترجمة: ابراهيم الخطيب، مؤسسة الابحاث الغربية، بيروت، ١٩٨٤، ص ١٣٦.

(٨) هه مان ژيدمر: هه مان لاپهر.

(٩) تيري ايجلتون: الماركسية والنقد الادبي، ص ١٧٥.

- (١٠) ژيڏهري بهري: هه مان لاپهر.
- (١١) رمضان بسطا ديب محمد ناظم: فلسفة هيكل الجمالية، المؤسسة الجامعية للدراسات والنشر والتوزيع، بيروت، لبنان، ١٩٩٦، ص ١١٦.
- (١٢) محمد الامين بحري: البنيوية التكوينية (من الاصول الفلسفية الى الفصول المنهجية)، كسلة للنشر والتوزيع، تونس، ٢٠١٥، ص ٢٨.
- (١٣) لوسيان غولدمان و آخرون: البنيوية التكوينية والنقد الادبي، ص ١٧١.
- (١٤) هه مان ژيڏهر، ص ١٧٣.
- ❖ بهرتوكين ئهويين بهري ب زمانى مهجهرى (هنكاري) به لاق بووين ول بهر دهستى خوانده قانئ روژناقايينه.
- (١٥) يوسف الانطاكي: سوسيولوجيا الادب - الاليات الخلفية، يستمولوجية - تقديم: د. محمد حافظ دياب، رؤية للنشر والتوزيع، القاهرة، ٢٠٠٩، ص ١٥٨.
- (١٦) هه مان ژيڏهر، ل ١٦٣.
- (١٧) يوسف الانطاكي: سوسيولوجيا الادب، ص ١٦٣.
- (١٨) لوسيان غولدمان و آخرون: البنيوية التكوينية والنقد الادبي، ص ١٧٣.
- (١٩) السعيد عموري، الكتابة والتشكيل الايدولوجي في الرواية العربية المعاصرة - دراسة نقدية ايدولوجية، اطروحة دكتورا، جامعة الحاج لخضر، كلية الاداب، قسم اللغة العربية، ص ٤٠.
- (٢٠) الكسندر ياكسون: المنحى السوسيولوجي في النقد الادبي، ترجمة، نوفل نيوف، مجلة الاداب الاجنبية، اتحاد كتاب العرب، دمشق، عدد ١٩٧٨، ص ٧٣.
- (٢١) مرشد الزبيدي: اتجاهات الشعر العربي في العراق، منشورات اتحاد كتاب العرب، دمشق - سوريا، د. ت، ص ٨.
- (٢٢) بهنطين ابراهيم حامي، رةخنةيا جظاكي د رؤمانين حةسة تي ملتى دا، ناما ماستيري زانكوي ماردين ئارتوتلو - توركييا، ٢٠١٤، بث ١٢.
- (٢٣) روبيرت اسكاربيت، سوسيولوجيا الادب، ت: آمال انطوان عرموني، ط١، بيروت، ١٩٨٧، ص ٢٨.

(٢٤) د. قصي الحسين، سوسيولوجية الادب، دار ومكتبة الهلال، بيروت، لبنان، ٢٠٠٩، ص ٢٥١.

(٢٥) محمد الامين بحري: البنيوية التكوينية (من الاصول الفلسفية الى الفصول المنهجية)، كسلة للنشر والتوزيع، تونس، ٢٠١٥، ص ٢٨.

(٢٦) بهنگين ابراهيم همي، رهخهيا جفاكي د رومانين هسهني مهتي دا، بپ ٣٢.

(٢٧) لوسيان غولدمان و آخرون: البنيوية التكوينية والنقد الادبي، ص ١٠١ - ١٠٢.

(٢٨) جمال شحيد: في البنيوية التكوينية، دراسة في منهج لوسيان غولدمان، دار ابن رشد، بيروت، ١٩٨٢، ص ١٢٦.

❖ قههرهماني نوي و پهيوهنديا نهوي دكهل جفاكيه، پهيوهندييه كا ميژووي يا ههبي لي نهف چهنده و نهف جفاكه يي هاتييه گوهورين و بهايين نهوي بين هاتييه خار، چونكي ديتنا قههرهماني روماني دزي ديتنا كهسايه تييين دموروبهري نهوينه، چونكي رمودا بهايين دهسترد دكهت، كو جيهانا نهوان ب ريقهدهن، كو نهوان دهيت دابرا و دي ل ريكه كا نوي كهريت يا تايهت ب نهويشه و دي چيته د ناف نهفي جيهانا نويدا، نهوا دهسترد و ل سهر هندهك خهوان دزييت. ژبه نهفي چهندي ديهته كهسهكي سهرنه كهفتي و شكهستي و شهيتاني ژ هه مي لايه كيته، وقههرهمان دزانيت لي ههر بهردموام دبیت ل سهر كارواني خو. چونكي د قيريدا كهتواري مه يي فرهروويه و سهرنه كهفتنا قههرهماني ل دويش نيك نهوه كو يي رزده سهر نيك لايهني، لهوما ل دويش ديتنا لوكاشي رومان (ههفكيشهيا دياليكتيه) : يان (بهلي) يان (نهخير) و چ شيانين دي نينه و روماني چ ريكيين دي نينه ژبلي نهفان ههردوو ريكان، چونكي قههرهمان د ناخي خودا دململانيه كا نافخوييا دژوار دا دزييت، (يلان) دي بيژيت (نهخير) بو خهلكي خو دي ب تني بو خو ژيت و چي دبیت ژيانا خو ژدهست بدهت. يان دي بيژيت (بهلي) كو د قيريدا دي كهسايهتي و هيشي و خواستين خو ژدهست دمت و دي بو ژيت د ناف گرويدا. بو پتر پيزانينان ل سهر نهفي بابتهتي بنيره: (جمال شحيد: في البنيوية التكوينية، دراسة في منهج لوسيان غولدمان، ص ١٢٧).

(٢٩) رشيد بنحدو (د): الرواية والوقائع، الموسوعة الصغيرة، (٣٥١)، دار الشؤون الثقافية العامة - بغداد، ١٩٩٠، ص ٧٦.

- (٣٠) ههمان ژيڏمڙ، ل ٧٩ .
- (٣١) ميشيل زيرافا: سوسيولوجيا الرواية، ترجمة: جمال شحيد، مجلة الاداب الاجنبية، العدد ٤، نيسان ١٩٧٥، ١٨٣ .
- (٣٢) سلمان كاصد (د.): الموضوع و السرد، دار الكندي للنشر والتوزيع، اربد - الاردن، ٢٠٠٣، ص ١٨ .
- (٣٣) جمال شحيد: في البنيوية التكوينية، دراسة في منهج لوسيان غولدمان، ص ١٣٤ .
- (٣٤) ژيڏمڙى بهرى، ص ١٣٤ - ١٣٥ .
- (٣٥) احمد الجرطي (د.): تمثلات النظرية الادبية الحديثة في النقد الروائي المعاصر، الطبعة الاولى، دار الناي، دمشق - سوريا، ٢٠١٤، ص ٢٧ .
- (٣٦) ميخائيل باختين: الملحمة والرواية، ترجمة: جمال شحيد، مؤسسة الابحاث العربية، الطبعة الاولى، بيروت، ١٩٨٢، ص ٨٣ .
- (٣٧) ژيڏمڙى بهرى، ل ٧٧ .
- (٣٨) احمد الجرطي (د.): تمثلات النظرية الادبية الحديثة في النقد الروائي المعاصر، ص ٣٥ .
- (٣٩) رامان سلدن: النظرية الادبية المعاصرة، ترجمة: جابر عصفور، دار الفكر للدراسات والنشر والتوزيع، القاهرة، ١٩٩١، ص ٦٥ .
- ❖ بو پتر پيژانينان ل پشكا سى بابهت ب تير و تهسهلى هاتيه بهحسكرون .
- (٤٠) رامان سلدن: النظرية الادبية المعاصرة، ص ٦٦، بو پتر پيژانينان بنيّره: محمد خرياش: اشكالية المناهج والنقد الادبي المعاصر (البنيوية التكوينية بين نظرية والتطبيق)، مطبعة انضوبرانت، فاس، ٢٠٠١، ص ٢٨ .
- (٤١) جمال شحيد: في البنيوية التكوينية، دراسة في منهج لوسيان غولدمان، ص ٦١ .
- (٤٢) عمر عيلان: النقد الجديد والنص الروائي العربي، ص ١٩٤ .
- (٤٣) عمر عيلان: النقد الجديد والنص الروائي العربي، ص ١٩٤ .
- (٤٤) سلمان كاصد (د.): الموضوع و السرد، ص ٦١ .
- (٤٥) ههمان ژيڏمڙ، ل ٦٢ .

- (٤٦) جمال شحيد: في البنيوية التكوينية، دراسة في منهج لوسيان غولدمان، ص ٦٣.
- (٤٧) عمر عيلان: النقد الجديد والنص الروائي العربي، ص ١٩٦.
- (٤٨) جان ريكاردوو: قضايا الرواية الحديثة، ت: صلاح الجهينم، وزارة الثقافة، دمشق، ١٩٧٧، ص ١٦٨.
- (٤٩) محمد عزام: فضاء النص الروائي، مقارنة بنيوية تكوينية في ادب نبيل سليمان، دار الفكر، لبنان، ١٩٩١، ص ٨٩.
- (٥٠) ميجان الرويلي و سعد البازغي: دليل الناقد الادبي، المركز الثقافي العربي، ط٢، الدار البيضاء، مغرب، ١٩٨٦، ص ٧٨.
- (٥١) محمد عزام: فضاء النص الروائي، مقارنة بنيوية تكوينية في ادب نبيل سليمان، ص ٩٩.
- (٥٢) ههمان ژيدمر، ل ١٠١.
- (٥٣) نديم محمد خشته: تأميل النص في المنهج البنيوي لدي لوسيان غولدمان، مركز الانماء الاحضاري، حلب، ١٩٩٧، ص ٥٩.
- (٥٤) فؤاد رهشيد (د.): بونيدادگهري له رهوشه نبيري و رهخنه ي ئهدهبي كورديدا، به لاوكرهه كاني به كي تي نوسه راني كورد - لقي كهركوك، ژماره (٩٠)، چاپخانه ي، ئارايخا - كهركوك، ل ٣٠.
- (٥٥) ژيدمر ي بهري: ل ٣١.
- (٥٦) فؤاد رهشيد (د.): بونيدادگهري له رهوشه نبيري و رهخنه ي ئهدهبي كورديدا، ل ٣١.
- (٥٧) هه قال سه ليم تهيب (د.): بونيدادگهري دناڤ رهخنا كورديدا ژ دهستيكي هه تا سالا ٢٠٠٣ ي، ص ١٦٣.
- (٥٨) ههمان ژيدمر: ل ١٦٥.
- (٥٩) ژيدمر ي بهري، ل ١٨١.
- (٦٠) ههمان ژيدمر: ل ١٨٢.
- (٦١) ديداري روماني كوردي، ئاماده كردني: لژنه ي رهوشه نبيري به كي تي نوسه راني كورد، چاپي به كههم، چاپخانه ي شههاب، ههولير، ٢٠٠٣، ل ٢١.
- (٦٢) عبد الجبار عباس: في النقد القصصي، دار الرشيد للنشر، بغداد، ١٩٨٠ / ص ٣٣.
- (٦٣) عبدالله ابو حسين (د.) اتجاهات النقد الدرامي في سورية، منشورات اتحاد كتاب العرب، دمشق، ٢٠٠٦، ص ١٩٨.

پشکا دووی

تیورا رهخنا بونیادگه‌رییا پیکهاته‌یی

- تیگهه و زاراقی بونیادگه‌ریی
- تیگه‌هی زمانی
- تیگه‌هی زاراقی
- بنه‌مایین سه‌ره‌کی یین بونیادگه‌رییا پیکهاته‌یی
- بونیادی ده‌لالی
- تیگه‌هشتن و شلوقه‌کرن
- تیگه‌هشتن
- شلوقه‌کرن
- ناستین ناگه‌هیی
- ناگه‌هیا واقعی (که‌تواری)
- ناگه‌هیا د‌شیاندا
- ناگه‌هیا واقعی (ل سه‌ریککه‌فتی)
- دیتنا جیهانی (جیهانبینی)
- لایه‌نی هه‌قبه‌رکرنی د‌ناقبه‌را تشتی واقعی و فه‌گیرانی (بونیادی)
- ژیری و سه‌ری
- هه‌قبه‌رکرن د‌ناقبه‌را بونیادین جشاک‌ی و هزریدا
- هنده‌ک بنه‌مایین گشتییین تیورا بونیادگه‌رییا پیکهاته‌یی

تیورا رهخنا بونیادگه‌رییا پیکهاته‌یی

تشته‌کی خۆبایه به‌ری بجینه د ناف هه‌ر فه‌کۆلینه‌کا ل سه‌ر بونیادگه‌رییا پیکهاته‌ییدا پیدقییه ئه‌وی چه‌ندی بینینه به‌رچاڤه‌کو هه‌ر به‌حسکرنه‌ک ل سه‌ر بونیادگه‌ریا پیکهاته‌یی ناهیت‌ه‌کرن ئه‌گه‌ر نه‌زقرینه‌قه بو ریره‌وی (میژوویی، ره‌وشه‌نبیری، و جفاکی) ئه‌وین ل گه‌ل ئه‌وی په‌یدا‌بووی ل دویش قوناغین جودا جودا ل قوناغین پیکهاتنا ئه‌وی چونکی هه‌ر کاره‌کی تاکه‌کس ژێ هاتی دهرپینێ ژ گشتگیری و هه‌مه‌لایه‌نیا جفاکی دکه‌ت ئه‌وی دیارکری ل قوناغ و سه‌رده‌مه‌کی میژوویی یێ دیارکری چونکی تیگه‌هشتن ل میژوویی ژ خواندنه‌کا داهینانی یا هاتی و ئه‌و گه‌شه‌سه‌ندنین ئه‌وان رویدانین میژوویی ژێ جیبووین و دهرکه‌فتین ئه‌وی ئه‌و ره‌وله‌کو پیتشییه هنده‌ک که‌سانین داهینه‌رد ناف جفاکین خۆدا بگین.

هه‌تا‌کو ل میژوویا هه‌مه‌لایه‌ن یا جفاکی تیگه‌هه‌ین فه‌ره‌ ل سه‌ر ئه‌وی ژ پارچین بجویک د ناف واقعی ژیانیدا تیگه‌هه‌ین چونکی تیگه‌هشتن ل گشت روهن نابیت تنی ب ریکا فه‌دیتنا شلۆفه‌کرنین پارچه‌یی.

هه‌تا نوکه‌ بۆچی مارکسیه‌ت یا د گه‌ل مه‌دا هه‌تا ئه‌قی قوناغی و گه‌له‌ک پرسیار ل سه‌ر سروشتی و با‌گراوه‌ندا ئه‌قی یا پیکهاته‌یی و چه‌ندایه‌تیێ کو گولدمانی وه‌سفا بونیادگه‌رییا خۆ کری ل سه‌ر نه‌زادی ئه‌وی ل ده‌لاله‌تا ئه‌وی یا زمانی و میکانیزما ئه‌رکی ئه‌وی ل سه‌ر بنه‌مایه‌کی تیوری و پراکتیکی هاتیه‌کرن ل سه‌ر ئه‌قی خالی دی ل ده‌ق بکارهینانا ئه‌قان هه‌ر دوو زارا‌قان چین، کا بۆچی هاتینه‌ بکارهینان؟ و بۆ چ مه‌رمه‌ک هاتینه‌ گوتن؟ یان ب راما‌نه‌کا دی

فهكۆلین و لیگه‌ریانی كهین ل سهر ههر دوو تیگه‌هان كو ب شیومیه‌کی ئیگرتی
ئه‌ف تیوره یا پیکه‌ینایی هنده‌ك جاران دبیزنی (په‌یدا‌بووی) و هنده‌ك جاران دبیزنی
پیکه‌اته‌یی. له‌وما کیژ باشتر و نیزیکتره بو تیوری؟

۲ - ۱: تیگه‌ه و زارافی بونیاد‌گه‌ری:

۲ - ۱ - ۱: ژلایی زمانیه:

ژ رویی زمانیه دم‌برینا " بونیاد‌گه‌ریا پیکه‌اته‌یی " ژ وهرگی‌رانه‌كا
زانستی یا زمانئ فه‌ره‌نسی هاتیه وهرگرتن: Le Structuralisme Genetique^(۱).
دقی‌ریدا هه‌گه‌ر په‌یضا Structaralisme یا داریژراو بیت ژ په‌یضا Structare ب راما
بونیاد هاتبیت. دقی‌ریدا په‌یضا Genetique بوو یه جهی گه‌نگه‌شی د ناقه‌ه‌را
وهرگی‌رانین جودا جودا هاتبیت، كو هنده‌ك جاران دبیه ژدایك بووی هنده‌ك
جاران دبیه راما پیکه‌اته‌یی^(۲).

ل سهر ئه‌فی یه‌کی ههر تیمه‌ك ب شیومیه‌کی زارافی خو جیگیر دكه‌ت
ئه‌و تشتی ده‌یته دیتن د ناقه‌ه‌را رۆژنامه و گو‌فار و فه‌كۆلینین ره‌خه‌یی‌دا، ئه‌ف
زارا‌فه جودا‌جودایی هاتیه بكارئینان كو دقی‌ریدا دی بزافی كهین زارافی
جیگیربكه‌ین كو بگونجیت ل گه‌ل فه‌كۆلینا مه و ل جهی ئه‌وی یی زانستی به‌یته
بكاره‌ینان و کیژ ژ ئه‌فان ههر دوو زارا‌فان دگونجیت ل گه‌ل واقعی ره‌خه‌یی و
فه‌كۆلینین ئه‌كادیمی. تاكو ب بیته زارا‌فه‌کی جیگیر د ئه‌فی فه‌كۆلینیدا.

ئیکه‌م راما په‌یضا Genetique ئه‌وه كو راما لایه‌نی بایولۆژی و
بۆ‌ماوه‌یی د ده‌ت د بیافی پزیشکی و زانستی جیناتادا، و په‌یسه‌كا داریژتییه ژ نه‌ژادی
(gene) یان جیناتا بۆ‌ماوه‌یی كو په‌یشین Genealogie یان ره‌گه‌ز و ره‌چه‌ك و
په‌یضا genre یان جوړ و نقش كو د نا‌فه‌یضا (Generation) ب راما نقش یی
هاتیه داریژتن^(۳).

ئەقەیه رامانا زاراقی (تولیدیە) کو لایەنگەرین ئەوی بۆ واتایا دروست دچن و دزی پەیشا پیکهاتەییە و ئەو تەشتی ئەو بەلگا بۆ دەرئەخەن ئەوە کو یا نیزیکی پەیشا ژدایک بوونی و بۆماوەییە دقیریدا بابەتی ئەوان دی بیتە دویشچوون و لیگەریان ل سەر چەوانیا هاتنا ئەوان بۆ جیھانی کو ب قوناغین جیناتا و ئەو ئەژادی ژێ دەرکەتین دمریاز دبیت هەتاکو ب بیتە بەلگە بۆ هەبوونا ئەوی ل قوناغین کو ئەم گەهشتینی.

لی هەندەك جارن پەیشا بەرەهەمەینانی دویر دکەفیت ژ ئەوی یەکی کو ب بیتە واتایەکا جیگیر بۆ ئەدەبیاتی و رەخنی چونکی ئەژادی پەیشا (gene) و داریزتەنن ئەوی کو مە بەحسکرین ئاراستەیین ئەوی بۆ بیاقی پزیشکی و بۆماوەیی و زانستی جیناتا و (سلالات) دجیت. ئەوما زاراقی بەرەهەمەینانی یی تایبەتمەندە ب زانستین بایۆلۆژی و ئەنترپۆلۆژیاییە. پتر ژ ئەوی چەندی ب رەخنی و قەکۆلینین ئەدەبیەه چونکی هەر وەکی هاتیبە دیارکرن یی گریدایە ب قەکۆلینین جیناتا کو پەیشا Genetique یان بەرەهەمەینانی.

ل سەر ئەقی حالەتی پەیشا بەرەهەمەینانی ناھیتە جھ پەیشا Genetique⁽⁴⁾ کو ئەق چەندەژی یا هاتیبە دیتن ل ناق ژمارەکا زۆریا فەرەنگا کو وەرگیرانا ئیکی یا پەیشا بەرەهەمەینانیە ب رامانا پەیشا (جینی) دەیت کو یا تایبەتە ب جیناتاقە.

ئەوما پەیشا پیکهاتەیی گەلەکا نیزیکی پەیشا (Genetique)ە کو ئەقە یا دوماھیکێ خۆدان ژیدەرەکی دارشتنی و ئەرکەکیبە گەلەك یا جودایە ژ پەیشا بەرەهەمەینانی.

پەیشا Genetique ئەگەر هاتە وەرگیران بۆ پەیشا پیکهاتەیی یا زمانی کوردی وەك زاراقەکی رەخنەیی کو ب رامانا (التکۆین) دەیت ب زمانی عەرەبی یان (التکۆین). ئەوما رامانا ئیکی یا ئەقی پەیشی قوناغین پیکهاتا رۆمانی و

فهكۆلینا ئەوێ، لەوما زاراقی بونیادگه‌رییا پێكهاته‌هیی ل جهی خو هاته دانان و بیاقی وی یی دروست كو ئەوژی ره‌خه‌نیا ئەده‌بی یه ب گشتی و رۆمانه ب تابه‌تی.

٢-١-٢: ژلای زاراقيشه:

پشتی ئەو رونكرن و ديشچوون هاتینه‌كرن ل سهر په‌يشا بونیادگه‌رییا پێكهاته‌هیی ژلای زاراقی فه هه‌تاكو ل رېرمویی خویی ره‌وشه‌نبیری كاربه‌كت ل قوناغین زنجیرمیین جودا جودا نه‌ك ل واتایا خو یا دیاركرنی بۆ په‌يشی.

دقیژیدا پیدقییه ئاماژه ب ئەوێ یه‌كی به‌یته دان كو بكاره‌ینانا په‌يشا (بنیات) خودان سروشته‌كی هه‌لوه‌شاندنێ و پێكهاته‌هیییه هه‌ر وه‌كی گولدمانی بۆ وه‌سفكري، چونکی نه‌كاره‌كی ب سه‌ناهییه چونکی په‌يشا بونیاد ل كه‌ل یا هاتیه بكاره‌ینان و فه‌كۆلین ل سهر هاتینه ئەنجامدان وه‌ك بزاقا زمانسانی یا فۆرمالیستا.

مه‌به‌ستا مه‌ ئەفه په‌يشا بونیاد و زۆربوونا بكاره‌ینانا ئەوێ كه‌له‌ك ژ واتایان وه‌ك سه‌ره‌به‌خویی و بێ ده‌نگی و فه‌قه‌تیاں ژ رېرموین دموروبه‌ری خویی له‌وما گولدمان ئاماژی ب ئەفی چه‌ندی د ده‌ت كو ل ئیك ژ گوتارین خو نه‌په‌سه‌ندییا خو به‌رامبه‌ر په‌يشا بونیاد دیاردكه‌ت چونکی كه‌له‌ك تابه‌تمه‌ندی نینه ده‌می دبیزیت: "په‌يشا بونیاد ب لیبورینه خودان راهه‌ستیانه و ئشین د ناقدان نینه له‌وما ئەو یا دروست نینه ب شیوه‌یه‌كی ته‌مام له‌وما پیدقی ناكه‌ت ئەم به‌حسی بونیادا بکه‌ین چونکی ئەو د ناف ژیا نا جشاکییا ریالیستییدا نینه هنده‌ك جار ان ئەوژی بۆ ده‌مه‌كی كیم..."^(٥). و ل سهر ئەفی چه‌ندی بونیاد ل دویش دیتنا گولدمانی پا‌به‌نده ب ره‌فتارین مرؤفایه‌تی كو پرؤسا تیگه‌هشتنا ده‌ربیرینییه ژ بارودۆخی مرؤفایه‌تی كۆ ژ تاكه‌كه‌سی ده‌ست پیدكه‌ت كارێ ئەوی ره‌نگشه‌دان و ره‌هه‌نده‌كی جشاکی د ده‌ت و واتایه‌كا هه‌مه‌لایه‌نی د ده‌ت كو ره‌نگشه‌دانا دیتنا هه‌ستی و میشکی یا كۆمییه.

لهوما سیفهتا پیکهاتهیی ل سهر بنه‌مایئ ئاماژه‌کرنا کاری یا هاتیه دروستکرن ل دویش ریڤه‌وی پیکهاتهیی تیکستی ئەدمبی بچیت و دووباره پیکهاته‌یا ئەوی بکەت ل دویش دە‌لالەتا جفاکی کو بەره‌ف ئارستا ئەوی دچیت بیئ ئەوی یه‌کی کو چاقدیریا په‌یدا‌بوونا نڤیسهری بکەت یان کاری ئەوی بو ئەوان دیتنن سیاسی و ژباری و هه‌بوونگه‌ریا واقعی نینه چونکی شلوقه‌کرنا ههر کاره‌کی پیدفیه ل ئەوی کاری دەست بی بکەت ئەک بو هۆکاره‌کی دی لی پیدفیه ل دویش ئەوان ریڤه‌وان بچین کو ئەو تیکست ژئ هاتیه به‌ره‌مه‌هینان و هاتیه هه‌بوونئ چونکی ئەو ئیکسەر یا گریداییه ب پیکهاته‌یی، ئایدۆلۆژیەت، و بنیاتئ ئەوی بی کویرفه لهوما بونیادگه‌رییا پیکهاته‌یی هه‌ر ژ دەستیکا وی ب ریبازه‌کا ریڤه‌وی هاته وه‌سفرن به‌رامبه‌ر ئەوان تیورا کو دبیزنی تیورین دەسته‌لاتا تیکستی.

دڤیریدا گولدمانی دڤیت هاوکیشا خو یا تیوری ل سهر دوو لایه‌نین هه‌فسه‌نگ دروست بکەت" یا ئیکئ ل سهر بونیادئ ناڤخویی، کو به‌رجه‌سته‌بوونا خۆدیه‌تا مرؤفایه‌تییه کو ل پشت ئەوی گروپن جفاکینه بی ئینا هه‌ر دۆخه‌کی دکهن چ ل گه‌ل دابن یان پیگیربن یان ئەوی بارودۆخی هه‌ی ل ناڤ جیهانیدا رمتبکهن"^(٤) ئەهه‌ژی یا گریداییه ب دیتنا کۆمی د ناڤ جفاکیدا و لایه‌نی دووی د هاوکیشا گولدمانیدا: "ژینگه‌ی دهرڤه‌یه یان ئەو جیهانا ل دهوروبه‌ری مرؤفی کو دبیته ژیده‌ری نه‌خوشی و ئاریشه و هه‌لووستین ئەویین به‌ره‌لاف و ریکنه‌خستی ل هه‌می دیارده‌یین دهریرینن جیاواز ل ده‌ف ئەوی"^(٥).

جهئ ئاماژه‌پیکرنیه کو زارافی بونیادگه‌رییا پیکهاته‌یی د بنه‌رتدا گولدمانی نه‌دانایه به‌لکو زانایی دمووناسی و بونیادگه‌ریی فهره‌نسی (جان بیاجه) دانایه ئەفئ چه‌ندی گولدمان بخۆ دانپیدانی دکەت ده‌می دبیزیت: "مه ئەف تیورا ئەرینی دانا د ناڤ زانستی مرؤفایه‌تییه‌یا و ب شیومه‌کی گه‌له‌ک سنووردارتر ژ ریبازا مارکسی ب هاریکارییا زارافه‌کی، کو بی نیزیکی زارافی بونیادگه‌رییا پیکهاته‌یییه کو مه ژ زارافه‌کی خواست جان بیاجه‌ی بکاره‌ینابوو"^(٦)

٢-٢: بنه مایین سه ره کبیین بونیاد گهریا پیکهاتهیی:

ئهف تیوره وهکی ههمی تیورین دییین رهخهیی ل سهر هندهک بنه ما و یاساین دهستیکی رادبیت کو ژلای گولدمانیفه ب شیوهیی کومه کا کوتارا تشتهکی نوی وتیگهههکی نوی یین رهخهیی دهریخن کو بیته چهقهک ژ چهقین فهلسهفا مارکسی کو هیلین بنه رتهییین بونیاد گهریا پیکهاتهیی ل واقعی خودا بهردهوامیا مهعریفیا لایه نی هزری و رهخهیی یا مارکسییه لی ئهقی جاری ب کیان و دسلین و روونکر و ریخستی تر هاتییه، وهکی بهری هینگی نینه ل سهر ئهقی چهندی دبیزن کو گولدمانی و مرارا هزرا مارکسیهتی یا کری بهلکو نویکر و زیندیووون و ب فورم و ستایلهکی نوی تاکو ب بیته بهردهوامی بو ئهقی فهلسهفی.

گولدمانی دیتین خو ب ریباز گهریه کا ریخستی د ناف فورمین دروستکری کو ههر ئیک ژ ئهقان فورمان ته مامکه ری یی دی بیت هه تاکو بگه هنه شیوهیهکی دیتنا جیهانی^(٩)، کو ئیکرتنا کومه کا رهگه زین پیدقی بکه ن هه تاکو جیه جی بن. وهک تیگه هیین گشتگیر و ته مام هه ماههنگی و ریخستن، کو ئهقهژی ئه و سیفاتین ئه فراندینه بو ههر دیتنهکی ل هه بوونی.

ئه و دیتنا گولدمانی ژ به ره مین (راسین و باسکالی) دهر ئیخستین. دهیته وهسفرن ب گونجاندنی ب شیوهیی هزرکرنی و هه بوونی ل دهف ته خا (جانسینیا) کو ژ ئهقی ژینگه هی هندهک دیمه نیین تراژیدی داخازا ئه وی چهندی دکهن: "ههمی تشت یان چ تشت نه"^(١٠). مه رهم پی ئه وه کو یان دی ئه و دیتن یا ته مام بیت یان چ دیتن نابن ئهقهژی دیتنه کا تراژیدی یه و خودان فورمه کی داستانییه، نه کو ل دهف گه لهک ژ قههره مانین ئه وان داستانا یین ههین، کو هیگل و پشتی هینگی جوړج لوکاشی پیناسا هونه ریا رومانی ژ ئه وی چهندی و مرگرت: "داستانه کا بوړجوازییه"^(١١). و ل سهر بنه مایی تراژیدی بو داستانی. کو ئهف چهنده بهرجه سته دبوو د ناف قههره مانی رومانی د ناف بارو دوخین جودا جودادا. کو ئهف چهندهژی

گهلهك د ناه وینهیین خوداوهندی یونانیاندا دهاته بکارهینان پینگاقین مروقی
 ئەو دهاقیژیت و تەمامدکەت. ئەه چەندەزێ بۆ ئەگەر کو گولدمان پەرتوکا
 خو یا ب ناه و دەنگ ل سەر دیتنا تراژیدی د ناه شانوگەر یا راسینی و هزری
 باسکالیدا ب ناه (خوداوهندی قەشارتی). ئیکەم پینگاقین دیین ریازگەری ل
 سەر بونیادی دەلالی بوو.

۲- ۲- ۱: بونیادی دەلالی:

ئەه بونیاده بنەمای ئیکییە د ناه پرۆسیسا شلوقة کرنا بونیادگەر یا
 پیکهاتهیدا کو ژ بەرفەرەترین پینگاقین ئەه تیورینه ب تایبەتی بۆ قەکولینا
 بەرهه قەدیتنا جیهانی چونکی (ئەه بونیاده ژ هزرا کۆمی و تەفکر بۆ تیگەه دیتنی
 پینگاقا خو دەستپیدکەت، کو ژ هەر دوو رههەندی تاک و کۆمی و تینا خو
 بەرهم دئینیت)^(۱۲). دقیریدا دیتنا کۆمی خو لیک د دەت ب ئەوی چەندی کو
 کۆمهکا کەسانە و یین دەرباز بووین ژ تاکەکەسیا خو و دەربیرنا "دەربازبوون ژ
 تاکەکەسیا خو"^(۱۳). مەبەست پی ئەوه کو دەست ژ بەردانا تاکەکەسی بۆ
 بەرژمەندییا کۆمی ب ئەگەری ئەوی چەندی کو "دیتنا کۆمی بۆ جیهانا ئەو
 کۆم تیدا دژیت ب شیوهیهکی سروشتی و نه ئیکسەر کارتیکرنی ل سەر نشیسەری
 داهینەر دکەت کو ئەو بخۆ پستی هینگی د ژقرینتەهه بۆ کۆمی"^(۱۴).

لی پرۆسیسا ئەدەبی نه ب ئەه شیوهیی سەر قەیه کو مروق ژ ئەوان
 بیروبوچوونین مه بەری نوکه وەرگرتین بەلکو گهلهك نالوزتره ئەگەر مه کاری
 ئەدەبی ب بوشاییهکا دەربیرنی ژ جیهانبینی هژمارد نابیتە رامانا ئەوی چەندی
 کو نشیسەر هەمی هەلوستین ئەوی یین جودا جودا بەرجەستەبکەت د ناه
 تیگستیدا. و یین ئاگەهن ب شیوهیهکی ئیکسەر و هەمی پرۆزه و روتین و هزری
 خو ب شیوهیهکی راست و بابەتی بەحس بکەت. "هەر سەرکەفتەك بۆ نیازا
 نشیسەری دی بیتە مرنەك بۆ بەرهمی ئەدەبی کو بهایی ئەوی یی ئیستاتیکی ل

سەر پێشه‌ری دەرپرینی راوده‌ستیت – هەر چه‌نده دژی نیهت و دیتنێن ئاگه‌هی
 نغیسه‌ری بن – کو دقیریدا چه‌وانییا هه‌ستکرا نغیسه‌ری و ب ریکا ئه‌وی سه‌حکه‌نه
 که‌سایه‌تیین ئه‌وی^(۱۵). ئەه‌ف تیکسته ب ئاشکه‌راییی جه‌وه‌ه‌ری بونیاده‌گه‌رییا
 پیکه‌ته‌یی و بونیادی ده‌لالی دیار دکه‌ت ئه‌وین به‌ری گولدمانی و به‌ری
 سۆسیۆلۆژییا پیکه‌ته‌یی ژلایی دهرنناسییه‌ هاتییه به‌حسکرن، کو گولدمانی
 بخۆ به‌حسی ئه‌فی چه‌ندی کرییه (سه‌باره‌ت شلۆفه‌کرنا دهروونی کو سۆسیۆلۆژییا
 یان بونیاده‌گه‌رییا پیکه‌ته‌یی هنده‌ک ژ هزرین خو یین سه‌ره‌کی ژ به‌ری فرویدی
 وهرگرته‌نه کو ئه‌وژی:

۱. هەر کاره‌کی مرۆفایه‌تی ده‌لاله‌ته‌ک یا هه‌ی.
۲. ئەنجامی ئه‌فی ده‌لاله‌تی شیوازه‌کی هه‌مه‌لایه‌ن یی ریزه‌یی زی دهر
 دکه‌فیت و نه‌شیت مه‌زن بیت و روون ببیت بتنی ب ریکا چوونا ئه‌وی بو
 بونیاده‌کی کو پارچه‌ک بیت ژ ئه‌وی یان ل گه‌ل تیکه‌ل بیت.
۳. بونیادین ده‌لالی ژدایک بوونه‌کی په‌یدادبن و ژ دهرقه‌ی ئه‌فی دایک بوونی
 ناهینه شلۆفه‌کرنا و تیگه‌هه‌شتن بو نینه..^(۱۶)

دقیریدا شلۆفه‌کرنا ژ بونیاده‌کی ساده ژ تیکستی ده‌ستپیدکه‌ت. لی
 سروشتی ئه‌فی بونیادی چی یه‌؟ و مه‌رجین ئه‌وی؟ و چه‌وا بوویه یا کاریگه‌ر؟ به‌ری
 ده‌ست ب هەر شلۆفه‌کرنه‌کی بکه‌ین پیدقییه دیتن و مه‌رجین گولدمانی
 دیاریکه‌ین ل سەر بونیادی و دهریخه‌ستنا بابه‌تی خو ژتیکستی – وه‌ک خواندنه‌کا
 سه‌ره‌قی – کو دبیته بونیاده‌کی ده‌لالی و به‌رده‌وامیه بو ته‌مام بوونا تیکستی
 دقیریدا مه‌به‌ست پی شلۆفه‌کرنا و هه‌له‌وه‌شاندن و ئاڤاکرن نینه.

ئه‌ه‌ف دیتنه دچیته د ناڤ جه‌رگی تیکستی ده‌یته هژمارتن وه‌ک دیتنه‌ک کو
 تیکست دروست دکه‌ت ب شیوه‌یه‌کی دیالیکتیکی ئه‌و بونیاده ل ده‌ستپیکتی نغیسه‌ر
 ل سەر هه‌ل دبیت و پاش شیوازه‌کی گه‌شتگیر و تیگه‌هه‌شته‌نه‌کا کویر بو

باگروهه‌ندی ئایدۆلۆژی و هزری بۆ جفاکی یان ته‌خه‌کا جفاکی کو دهربرینی ژئی دکهت دروست دبیت.

پوخته‌یا ئەفان بۆچوونان ئەوه کو بونیادی ده‌لالی خودان دوو تایه‌تمه‌ندیین سه‌ره‌کینه کو پیدقییه بهینه جیبه‌جیکرن:

یا ئیگی؛ هه‌مه‌لایه‌نی کو نشیسه‌ری و جفاکی ئەوی و سه‌رده‌می ئەوی یی میژوویی پیکشه کۆم دکهت.

یا دووی؛ ئەو پیکشه‌گریدانه ئەوا دبیته سه‌ده‌مه‌ک بۆ جیبه‌جیکرنا دیتنا هه‌مه‌لایه‌ن و ته‌مام بۆ ئەوی بارودۆخی کو قه‌کۆلین ل سه‌ر ده‌یته‌کرن^(۱۷).

ب فی شیوه‌ی بونیادی ده‌لالی خو ئاقادکه‌ن و ل دویف ئەوان گورانکاریین به‌رده‌وام ل سه‌ر ئاستی ره‌گه‌زین خو خو دگونجینن ، هه‌روه‌کو جان پیاچه بخو پیناسا بونیادی دکهت: (بونیاد ریره‌وه‌که ژ کۆمه‌کا گورانکارییا کو خودان یاسایین تایه‌تن بۆ زانین ئەف ریره‌وه‌ دشیته هه‌می ده‌مه‌کی یی جیگیر بیت و هه‌ر کاف به‌رفره‌تر لی به‌یت ب ئەگه‌ری ئەوان گورانکارییا بخو بیی ئەوی چه‌ندی کو ئەف گورانکارییه ژ سنووری ئەوان ریره‌وان دهرکه‌فن. پوخته‌یا ئاخشتی: هه‌ر بونیاده‌ک پیدقییه خودان ئەف سی تایه‌تمه‌ندیه بیت: (سه‌رتاسه‌ری، گورانکاری، ریکه‌ستنا خودی)^(۱۸).

دقیژیدا پیدقییه ل سه‌ر ره‌خنه‌گری ئەوی په‌یوه‌ندییا زیندی دیاریکه‌ت ئەوا د نایه‌را بونیادی ده‌لالی کو ئەوی بگه‌هینته جیهانبینی ئەوی تیکستی ئەده‌بی دقیت دهربرینی ژئی بکه‌ت و ژیه‌ر ئەقی چه‌ندی گه‌هشتن ب بونیادی ده‌لالی یی گشتی پیدقی ب تیگه‌هشتن و دیتنه‌کا کویر بۆ ئەوان رویدانیین واقعی ژلایه‌کیشه و ژلایه‌کی دیشه زانینا ئەوان به‌اییین هزری ئەوین کو ژ ئەوان دهرکه‌فن کو ب ریکا سی ره‌هه‌ندا ل که‌ل کیانی جفاکی ئەکه‌تیف دبن گولدمان به‌حسی ئەوان سی ره‌هه‌ندا دکهت ل سه‌ر ئاستی دهرقه‌ د ناڤ: (ژیانا هزری و دهروونی و سوزداری و

ژيانا ئابوورى و ژيانا جىكاى كو ئەو گروپ تىدا دژىت كو تىكىستى رۇمانى دەرپرېنى ژى دكەت^(۱۹).

دقىرىدا ژيانا وژدانى ژ هزر و دىروون و هەستى پىك دەيت كو ژيانا ئابوورى و جىكاى ل سەر زىدەدكەت دىنە سى رەهەند بو ژيانا مرؤقى دەمى گونجاندىن و ئەكتىشبوون چىدبىت بو دروستكرنا كيانەكى زىندى كو ئەقە: "ئەو سى رەهەند بخو بوون كو گولدىمان گەشتىي بو زانىنا ژىنگەهى پىكەتەيى بو دىتتا تراژىدى بو شانوكەرىيىن راسىن و پەرتوكا (هزرا) يا باسكالى هەر ئەق چەندە بوو بوويە ئەگەر بو قەژاندنا باگراوهندى ئايدۆلۆزى كو پۆختەيا جىهانىنى يا تەخا بورجوازا كو هەردوو نقىسەر دەرپرېنى ژى دكەن ئەو بخو ئەندامەكن ژ ئەوى تەخى"^(۲۰).

ئەقە ئەو هزر بوو كو د ناڤ پەرتوكا (خوداوەندى قەشارتى) دا هاتى كو جارەكا دى گولدىمان نوى بكەتەقە د ناڤ پەرتوكا (ژ پىخەمەت سۆسىۆلۆزىا رۇمانى) دا دەمى شىاي هەقسەنگىەكى بكەت د ناڤبەرا وەرارا جىكاى بورجوازى و وەرارا تىگەهى قەهرەمانى سەرنەكەفتى د ناڤ بەرەمىن ئەندىرە مارلوىدا كو ل كەل دەستەلاتدارىا جىكاىن هەمەلايەنى يا بورجوازى بچىت^(۲۱).

دقىرىدا بو مە دىار دبىت كو رەگەزى بونىادى دەلالى كو ژ لايى فۆرم و ناڤەرۆكىقە پەيوەندى ب رۇمانىقە يا هەى ل دوىڤ كورانكارى و بارودۆخى جىكاى دچىت گولدىمان دەمى بەرەق قەدىتتا جىهانى دچىت پالپشتىەك بو بونىادى جەوهرى د ناڤ تىورا خۇدا. پشتى ئەقى بونىادا دەلالى و بو پالپشتىا هزرا هونەرى و ئايدۆلۆزى پىدقىيە د ناڤ بونىادگەرىيا پىكەتەيىدا پىنگاڤا دووى كو تىگەهشتن و شلوقەكرنە بەيت.

۲- ۲- ۲: تىگەهشتن و شلوقەكرن:

شلوقەكرن و تىگەهشتن د ناڤ ئىك بابەتىدا پىكقە د گرېداينە، كو يى ئىكى ل سەر ئاستى ناڤخويى كار دكەت ويى دووى ل سەر ئاستى دەرڤە و ئەو بونىادىن كارتىكرنى لى دكەن لەوما ئەو گەلەك يا پىدقىيە ل ناڤ راقەكرنى و شلوقەكرنىدا.

۲. چى نابيت قهكۆلەر لايهنگهريا هندهك رهگهزا بکهت و کهرب ژ هندهك رهگهزین دى قهبن بهلکو چارهسهرييا ههميان پیکشه بکهت نهگه گرنگيا هندهکا دهرکهفت پتر ژ یین دى ول سهر کیستی هندهك فۆرمین دى.

۳. خۆ دوبر ئیخستن ژ هندهك رهگهزان و زیدهکرنا هندهك رهگهزین بیانی پیدقی ناکهت نهخاسمه بکارهینانا ریکا چهقهنگی بهری دیارکرنا بونیادی دهلالی تاكو بونیادی دهلالی یی تیکستی یی جیاواز نهبیت ژ دیتن و بۆچووین نهوی. دشیت چهقهنگی بکارینیت پشتی فۆرمی نموونهی بۆ بونیادی دهلالی دانیت.

ئهفجا پینگاقا تیگههشتنی چارچوقی نافخوی تیکستی دیاردکهت بیی نهوی چهندی کو ژى دهریاز بیت چونکی کارى قهكۆلهرى دقیریدا قهدیتنا شیوازین دروسته بۆ بونیادی دهلالی و پشتی هینگی وهرارا نهوان دکهت د ناڤ قهکۆلینا خۆدا وهك بهشهك ژ جیهانا نهدهبی یان نهو بزاقا نهو دگههیتی.

۲-۲-۲: شلوقهکرن:

پشتی دوماهیك هاتنا قوناغا ئیکى دى چینه قوناغا دووی ژ قهکۆلینا رهخنهیی کو نهوژی شلوقهکرنا بونیادی واتایی یی تیکستییه بزاقکرن بۆ شلوقهکرنا بونیادی تیکستی کو خودان رهههندهکی هزرییه و گریدانا نهوی ب فۆرمهکی هزرییی تایبهتفه د ناڤ ژینگههی جفاکیدا کو تهخا جفاکی یا تایبهت خو لی بکهته خودان و نهگهه نهه ل نهفی قوناغی چووینه قوناغا دووی دى ئیکسهه چینه لایهنی دووی یی بونیادگهرييا پیکهاتهیی کو نهوژی لیگهريانا نهوی ژینگهههییه نهو تیکستی رۆمانی ژى پیکهاتی و رۆماننقیس ژى دهرکهفتیه. (پینگاڤین تیگههشتن و شلوقهکرن د بونیادگهرييا پیکهاتهبيدا ههر چهنده ژلایى نههرکیفه د جیاوازن کو ههر ئیک ژ نهوان رۆلی خو دگیریت بۆ شلوقهکرنا تیکستی لی ئیک گوتاره د ناڤ نهفی تیوریدا)^(۲۰). یان نهو ههر دوو ئیک و دوو تهمام دکهن ل دویف تیورا گولدمانی چونکی گولدمان نهنجامین پینگاقا ئیکى گرید

دەت ب پینگاڤا دوویشە. (ئەگەر تیگەهشتن پرۆسەیهك بیت یا گریڤای ب ناڤخۆیا تیگستیشە ئی پرۆسەیا شلۆڤه کرنی ئەوه كو تیگستی گریڤ دەت ب واقعی ژ دەرڤهیی ئەویشە)^(۲۶).

گولدمان وەسا پیناسا شلۆڤه کرنی دكەت كو پرۆسەیا" بونیادهكی واتایی بکەیه د ناڤ بونیادهكی دی كو بەرفرەهتر بیت یی ئیکى بیتە پارچەك ژ شەنگستین ئەوی^(۲۷). دڤیریدا ئەو چەند دیاردبیت كو پینگاڤا تیگەهشتن نەشیت تەمام بیت ئەگەر پینگاڤا شلۆڤه کرنی ل گەلدا نەبیت هەر چەندە هەر دوو وەکی ئیک نینە. و ئەڤی چەندی گولدمان دیاردكەت: "تیگەهشتن و شلۆڤه کرن نەك دوو ریکین ژیکجودانە چونکی تیگەهشتن دیاردبیت وەك تیورەکا هزری یا ژیکرتی ل سەر بونیادی وەسفرنا بی سنوور و هویربین بۆ بونیادی سەرەکی لی شلۆڤه کرن كو ب تنی تەمامکەرە و ئیکگرتنە بۆ ئەوان بونیادا"^(۲۸).

دڤیریدا گولدمان ئەڤی پەیوەندیی ب ھندەك دیتین دی دیاردكەت (مە گوتی تیگەهشتن ئەوه كو بونیادی کارى ئەدەبی ل ژیر ڤه کۆلینیدا بیت و شلۆڤه کرن ب تنی دیتنەكە بۆ ئەوی بونیادی، چونکی شلۆڤه کرن فاکتەرەکی پیکهاتەیی و ئەرکیه د ناڤ بونیادی گشتیدا كو نڤیسەر ب دیتنەکا پارچەیی تەماشە ناکەتی تنی ل ھندەك بارودۆخین پیدڤی دا نەبیت)^(۲۹) و دڤیریدا بۆ مە دیاردبیت، ئاخشتا گولدمانی ئەوه شلۆڤه کرن ب شیومیی خو یی دەرڤهیی بەرفرەهترە ژ تیگەهشتنی ل چارچوڤی ڤه کۆلینا خو ل سەر پەیوەندیین ناڤخۆیی د ناڤ تیگستیدا بەلکو شلۆڤه کرن کونترولی ل سەر تیگستی دكەت و ژى دەرپاز دبیت و ھندەك ھاوکیشین دی بۆ جیھانا دەرڤه دروست دكەت، (ئەگەر تیگەهشتن وەسفرن بیت بۆ بونیادی واتایی بۆ تیگستی ئەدەبی لی شلۆڤه کرن تیکەلیهکە و لیکدانەکە ل ئەڤی بونیادی بۆ ناڤ بونیادهکی دیدا كو بەرفرەهتر و ھەمەلایەنی تریبت)^(۳۰).

ل دوماهیکى گولدمان نموونهکا پراکتیکی دهینیت بۆ بهرجهستهکرنا
 ئەوى پەيوەندیی ئەوا د ناڤهرا تیگههشتن و شلۆقهکرندا ب ریکا فهکولینا
 بونیادگهریا پیکهاتهیی بۆ هزرین باسکالی و شانوگهریین راسینی دەمی دبیزیت:
 "دەریخستنا دیتنى وهکی تیگههشتنیه بۆ شانۆ یین راسینی و هزرین باسکالی بهلى
 دەریخستنا بونیادی دهلالى بۆ جانسینیزم* کو شلۆقهکرنا بزاقا جانسینیزمی
 ههمیی دکهت ئەو دیتن و شلۆقهکرنا و شلۆقهکرنا رهه و ریشالین هزرین
 باسکالی و شانویین راسینییه ههروهسا دەریخستنا بونیادی چینا دەولهمهندا ل
 چهرخى ههقدى ئەو بهرامبەر تیگههشتنى یه بۆ میژوويا ئەقى تهخى و شلۆقهکرنا
 پهیدا بوونا رهگهزدوزییی"⁽³¹⁾.

ل سەر ئەقى رونکرنى، پینگاقا دوماهیکى دیاردبیت: (کو بیته ئەگەر بۆ
 پەيوەندییهکا ئەرکی بۆ فۆرمی بونیادی کو ئیکهتیهکا ئیگرتی یا تیکستی
 پیک بهینیت و خودان واتا بیت و ئەوى پەيوەندیی بۆ داخازیین خودی کو دهلیشى
 بدەت تیکستی ئەدهبی وهك رهگهزهکی ئەرکی د ناڤ گشتی و ههمهلايه نییدا
 بیت)⁽³²⁾. کو ئەفهژی رامانا ئەوى چەندی د دەت تیگههشتن و شلۆقهکرنا بونیادی
 واتایی تهمام نابیت ئەگەر تیکستی ئەدهبی گری نەدەین ب ئاستین ههستی بهلاڤ
 ئەوین د ناڤ واقعی چماکیدا هەى. تاکو شلۆقهکرنا و واتا و تیهنهکا گشتی
 پیک بینیت ل سەر هەر دوو ئاستان یی ناڤخۆیی تیکستی ئەدهبی و دمرقهیا ئەوى یا
 چماکی دڤیرییدا ناڤهروک دبیته رهگهزی سیی ژرهگهزین ئەقى تیوری.

۲ - ۲ - ۳: ئاستین ئاگههیی:

بهری ئەم بچین بهحسی جۆرین ئاگههیی بکهین و ئەو بیاڤى ههیی د
 ناڤهرا واقعی چماکی و بهرههمی ئەدهبیدا و پینگاقین پیدڤینه کو ریازا
 بونیادگهریا پیکهاتهیی ل سەر دچیت ل دەستپیکى دى بهحسی تیگههسى ئاگههیی
 کهین و دابهشکرین ئەوى ژلایى واقعی و ئەزمونگهریقه و ئەو لایین تاکى و
 کۆمی یین ئەفان دابهشکران.

بهري گولدمان بهحسى جياوازيا پلهيىن ئاگههئى بكهت ل دهستپيكي
 بهحسى ديتنا خو ياكرى سهبارهت ئاگههئى ژلايى زاراقيشه و چهوانيا دياركرنا
 جهى ئەوى د ناه بونىادگهرييا پيگهاتهيدا و دبىژيت : " بومه ديار بوو كو بابتهئى
 ئاگههئى ئيگه ژ ئەوان بابتهئىن گهلهكين ب زهحهت ژلايى زاراقيشه بو دياركرنا
 سنوورى بكارهينانا ئەوى چونكى ئەوى بابتهك يى هەى ئەم گهلهك كيىم ل سەر
 دزانين ژلايى بونىاديىن ئەويشه چونكو ئەفه بابتهكه نه زانايين سؤسيؤلؤزى نه
 دەرروناس نهشين خوژى دويربيخن و گهلهك مفا ژى دهيتە و مرگرتن لهوما
 زاراقي ((ئاگههئى)) بكاردهينن بى ترس كو دى كهفنه د هندەك خهلهتپين واتايى
 بين مهترسيداردا، ب كورتى تشتهكى كيىمه ژ ئەفى زاراقي دهيتە زانين.^(۳۳)

ل سەر ئەفى چەندى گولدمان ريگهكى دبينيىت بو شلوقهكرنا تيگههئى
 ئاگههئى ب تيگهههكى گشتى كارهكه ل پشت هەر رهفتارهكا ئانكو هەر
 كارهكى مروڤ پى رادبىت. ل دهستپيكي گولدمان ل سەر ئاگههئى دبىژيت:
 "سيمايهكى دياركريه بو هەر رهفتارهكا مروقى و ل دويڤ سروشتى هەر
 كارهكى"^(۳۴).

ئەفەبوو ئەگەر كو گولدمان ب هشياري بهحسى بابتهئى ئاگههئى
 بكهت. كو ئەف ئاستهنگييه هەر فهكۆلهرهك توش دبىت دەمى بهحسى ئەفى بابتهئى
 دكهت. كو ئەف ئاستهنگهزى بو ئەوى يهكى دزقرىت، (سروشتى رهنگشهدانى يى
 تيگههئى ئاگههئى ئەگەر هەر جارەكى بهيتە بهحسكرن دى بينى ب تنى يى ل
 گهل خودى بابتهئى د ناه هەر گوتارهكيىدا. ژبەر هندی روهنكرنا ئەوى دى يا ب
 زهحهت بيت)^(۳۵).

بونىادگهرييا پيگهاتهئى ئەو زانيارپيىن هەر كارەك ب دهستخوڤه د
 هينيت چ مروڤ بيت يان هەر گياندارەك باس دكهت، ئەف چەنده يا ژ لۆژيگهكى
 سهرهكى هاتى پشتى هينگى ل سەر ئاستى داهينانين هزرى ل دهڤ مروقى
 چهزدهن ئاريشى چارهسەر بكهن: (چونكى هەر ژ پهيدا بوونا مروقى وهك

زیندموهرهکی ب ئاگهه ژ کریارین خو یین ریکخستی د نافه گروپین خودا و پهیوهندیی دکهت ب ریکا زمانی کو و مرگیرانا هه می رهفتارین نهوی دکهت^(۳۶).

لهوما کاری خۆ د ناقبهرا گروپیدا دابهشکر تاکو ههر کهسهک نهوان دهلیقین خۆ یین تاکهکهسی و ههزین خۆ یین (لیبیروی) و ئامادهباشیین دی دمریازیکهت و بجیته میشکی گروپا و نهکتیف بیت ل کهل نهوان ژ پیخه مهت بهرژمونهندییا گروپی. نهفهژی یا دروسته و ل سهر هه مو ئاستین داهینانی دیار دبیت وهک (ستران، هونه، و هونه رین مللی کو نهفه هه می ل کهل هه فکاری وهک چنن و دروینی... هتد) د هاتنه کوتن و نهفه پروسهیه ژ قوناغهکا ئالۆز د نافه گروپهکی جشاکیدا دمریازدبن، بهرهفه نهفراندنا داهینانین نهدهبی و رموشه نیری بو بهردهوامییا ژیانن و چاره سه رکرنا ئاستهنگا ب ریکا ئاگههیا کۆمی دروست دبیت.

ژ بهرکو نهدهب هونه رهکی رهسه نه ژ میژوو یا ژیاننا جشاکیا مروقی زاناین نهلمانی یی سۆسیؤلۆژی (ئارنست نیشه ر) نموونهکی د دهته مه ل سهر ههر دوو ئاگهه یین تاکو و کۆمی ههر ژ دهست پیکا پهیدا بوونا مروقی و نموونهکی د دهته مه ل سهر نهوی هه فکاریا جشاکین دهستپیککی دژی سروشتی ب ریکا دروستکرنا هندهک دهستپیکیان بو داهینانی کو ل دهستپیککی یی سترانکی بوون تیدا ههر وهک دهنگ یی تاک و کۆمی دهاتنه لیکدان و ئاوازهکا تایبهت ژی دهرمه دکهن نهفهژی وینهیهکی راست کرییه بو هه فکاریا ههر دوو ئاگههیا یی تاک و کوم د دهمی کاریدا. "ل دهمی مروقهک دارهکی دبیریت یان هه فکاریی دکهن بو راکرنا بهرکهکی ب ئیک دهنگ و ئاواز گازی دکهن ههروه سا نهو سترانین ل دهمی چنینی دهیته کوتن ل نهوان دهمین پینگاقین پیش خۆ دهاقیژن نهفه پوختهیهکا کویره یا هوزانی ژلای فۆرمی ئیستاتیکی، کو یی کاریگه ره و پالپشته ب هندهک بهاییین جشاکو و فهکۆلینی کو گیانی کۆمی و هه فکاریا د ناقبهرا کهسان دا دیاردبیت" ^(۳۷).

ل سەر ئەفی چەندی ئەم نەشین دیتنا بونیادگەریا پیکهاتەیی بۆ هەر تاکە ئاگەهییەکی ب جودا د ناڤ تاکین گروپیدا بزانی ب تنی ئەگەر ب ریکا بەشداریا ئەوی نەبیت بۆ پیکهینانا تشتەکی ئەگەر کاری ئەوی ناهیتە ئەنجامدان ئەگەر دەریاز نەبیت ژ شیانا ئەوی و بگەهیتە کۆمی ب ناڤی ئەوان دناخیت و ئاگەهییەکا نوی دروست بکەن و دیتنەکا هەڤشک بۆ جیهانی دروست بکەن و ئەڤەژی ئەوی چەندی د گەهینیت کو پیکهینەرین دەستیکی نە بۆ ئاگەهییی گولدمان ل دوماهیکا ڤه کۆلینین خۆ گەشتن ب ژمارا ئەوان کەسان کو ب دروستی ژ ئەفی تاکەکەسی دەریازین، ئەو د ناڤهرا دوو لایەناندا (کو ئەو کەسن ئەوین دژایەتیا ئەمانیا و هیتلەری کرین، ئایا تاکەکەسەک بوو؟) یان جیهان هەمی بوو؟

- هەر تاکەکەسەک ب هەندەک کارین جودا جودا یی پیگیرە کو دبیتە پارچەک ژ هەندەک کەسین زیدەتر کو دەریاز بوونە ژ تاکەکەسی.
- تشتەکی سروشتیە کو ئاگەهیا تاکەکەسی دیار دبیت و هەبوونەکا تاییەت بیت و یین د ناڤ کوما ئاگەهیا کومی نە و ب ریکا بەیوەندیین جڤاکی یین ریکخستی ..))^(٣٨)
- ل سەر ئەڤان ناخفتنا ئەوین مە بەحسکرین دی سروشتی ئاگەهیی دیارکەین د ناڤ بونیادگەریا پیکهاتەیییدا کو ژناستین مەزنین ئاگەهییە ئەوژی:

٢-٢-٣- ئاگەهیا واقعی:

چیدبیت ئالۆزیەک دروست ببیت بۆ ئەو ناڤین هاتینە دانان بۆ ئەفی ئاستی ئاگەهیا واقعی یان ئاگەهیا واقعی لی تیگەهی د ناڤ هەمی ڤه کۆلیناندا دی هەر جیگیر مینیت ئەوژی: (ئەو تیگەهەیه ئەوی چیدبیت ژ ئەنجامی سروشتی ل سەر بوماویا کەڤن ب هەمی ئەو پرکرنا شارستانی و مەدەنی رەموشەنبیری و میژووی)^(٣٩) کو هاتیە د ناڤ ئەودا کو جارەکا دی تیگەهین و شیوازەکی نوی

دروست بیت ل ژیر ئەوان بیروباومرین بە لاق د ناڤ میشکی گروپی جفاکیدا ، کو ئەو حوکمی ل چارهنقیسی ئەوی دکەت و کارو بارین ژيانا ئەوان ب ریشەدبەت.

چونکی هەر گروپهکی جفاکی ب سروشتی خوڤه دی بزاقهکی کەت بو تیگههشتنا واقعی خو ژ بارودوخی خو یی ژيانی چ ئابوری یان جفاکی یان سیاسی کو ئەوه په یوهندییا روزانیت ئەوی ل گەل ژيانی گرید دەت.

ئاگههیا واقعی دبیتە سی جور:

۲- ۲- ۳- ۱: ئاگههیا جیگیر:

ئاگههیا جیگیر یا د ناڤ چارچوڤی گروپهکیدا هە ی و د ناڤ واقعی ئەویدا. ل سەر ئاستی داهینانا ئەدەبی و رومانئ ئاگههیا جیگیر ئەو ئاگههیه کو ژ ئەنجامی رابردوویی ب هەمی رهه‌ندین خوڤه، بارودوخ و رویدانین ئەویڤه کو هەر گروپهکی جفاکی دی بزاقی کەت ل واقعی خو تیگههیت و ل دوپڤ ئەوی تیگههشتنی دی ل واقعی خوئی ئابووری و هزری و بیروباومری گههیت ... هتد (٤٠).

ژ بەر ئەڤی چەندی ئەڤ ئاگههیه گریداییه ب ئاریشه‌یین تەخەکا جفاکیا دیارکریڤه، ل دوماهیکئی ئەڤ جۆره ئاگههیه ل ناڤ میشکی تەخەکا دیارکریدا دی بزاقی کەت کو گوهورینا تیگههیی خوئی سیاسی و یی ژیارییی بکەت کو نهو تیدا دژیت یان دی بزاقی کەت کو بهیته لیكدان د ناڤ تیگهههکی نویدا و ل دەڤ گروپهکی دی. (ئەڤهژی ئەوه کو هندهک ژ تاکه‌که‌سین گروپهکی دیارکری بهایین گروپهکی دی دی و مرگرن نه‌یین گروپی ئەوان بە لکو پیگههیی ئەوان خوشتر لی بکەن. ل سەر ئەڤی یه‌کی فەرە ل سەر زانستی کومه‌ئناسی کو ئەڤ ره‌گهزه ژ یین ئاگههیا جیگیر بن ل ناڤ شیوین ئاگههیا د شیاندا یا هەر گروپهکی بیت ژبیر بکەت.

ب ئەڤی چەندی ئاگههیا جیگیر ل دوماهیکا سەردهمی خو و ل گوپیتکا

ومرارا خو دی ئاسته‌کی دییی ئاگههیی ژ خو دمرئیخیت، کو پتر یا کویر و یا

تەجریدکری بیت: (ئەف ئاگەھییه پتر پێشکەفتیتەرە ل سەر بنەمایێ ھندەک رەگەزین کو ئەکتیف بیت ل گەل چینین جفاکی کو نوینەراتییا ئەفی ئاستی واقعی بکەن: ئەوژی بونیادی جیھانبینییی^(۴۱)). و ئەف جوژی پێشکەفتی ژ ئەقان تەخا و ل سەر ئاگەھییا جیگیر گولدمان دبیژیتی (ئاگەھییا دشیاندا).

۲- ۲- ۳- ۲: ئاگەھییا دشیاندا:

ئەف جوړه ئاگەھییه پێشکەفتیتەرە ژ ئاگەھییا جیگیر و خودان سیمایهکی جیگیره کو تمامکەری ئەوان دیشچوون، رویدان، جیھانا واقعی نوکەیه، کو حوکمی ل سەر تەخا مولا ئەوان چینیت جفاکی دکەت. (لی ئەف ئاگەھییه دەریازدبیت ل ئەوان هیفی و دەریپینیت ژ پیکھاتا خو تاکو ئاستەکی کویر و پتر یی گشتگیر بیت بو ئەزموونا مروفاپهتییی^(۴۲). چونکی وینەکی جوان و ئایدیالی بو پاشەرۆژا خو دروستدکەت تاکو چارەسەریا قەیرانا بکەت و جارەکا دی (دووبارە شەرعیەتا تەخا خو یا جفاکی و هیفین ئەوان بو جیبهجی بکەت کو ھەر روژ د ناف واقعی دا تووشی ھندەک قەیرانا دبیت کو ئەفەزی بابەتەکە یی چاقەرییە بەیتە رویدان)^(۴۳). چونکی ئاگەھی ب واقعی روژانە و یی ژیری چیدبیت کارتیکرنەکا ھەقدژ ب تاکەکەسین جفاکی بکەت گوھۆرینەک بیت ب ھیزا سروشتی ومیژووپیئە گریداینە و چاندنا ھندەک شیانین ئاشۆپی بو جیبهجیکرنا تشتەکی باشتر و دشیاندا ئەگەر ئەوان دابیشا ریقەچوونەکا دی دیت.

ئەف ئاگەھییه بۆشایەکا باشتر ب خوڤە دبینیت بو دیارکرنا ئەوان ھیزین تەپەسەرکری د ناف جەرگی ئەوان تەخین جفاکیدا بین خودان سیستەمەکی نەخۆش گرتی. ھەووەکە بو قەژاندنا ئەوان ھزرین چەپاندی د ناف دەرونیادا و قەژینا ئەوان هیفیا ئەوین ژ واقعی بەلاق کەفتییە سەر ئیک و بیتە ژنکەل بو چەرخەکی نوی و ل ناف دیمەنەکی ھونەری و ئیستاتیکی بو داھینانی بەرجەستەکرییت.

لهوما ئاگههيا د شياندا پهيوهنديهكا ههردهمى يا ههرب چارهسهريين
 رهه و ريشالهياى كو تهخا جفاكى ئاراسته دكهت ههتاكو ژ ئهوان ئاريشهيان
 دمريازبيت دكهفته د ناڤدا و تاكو ههڤسهنگيا ئهوى بو خو دياركرى جى بهجى
 دكهت ل سهر ئهڤى چهندي " تيگهه" گهوههري دڤيريدا جيبهجى نابيت د ناڤ
 ئاگههيا كومييا جيگيردا، بهلكو پتر دياردبيت د ناڤ بوژاندا ئاگههيا د شياندا
 ئهڤا دوماهيكى بى ئاگههيا نهيه كو ريكي بدهتى ل ئاگههيا ئيكي يا (جيگير)
 تيبگههن^(٤٤).

ل سهر ئهڤى چهندي ئهڤ ئاگههيه دى پتر دهليشى دهنه مه بو تيگههشتنا
 ئهوى واقعي بزوينهري ئهزموونا مروڤايه تيبى د ناڤ جيهانيدا كو وينيهكى
 چهنديهتى د دهته مه بو چارهسهركرنا بارودوخي يان گوهورينا ئهوى يان ل گهل
 بژيت. كو ل دويڤ سروشتى ئهوى قهيرانى و كويراتيا ئهوى ل سهر دموونى
 خهلكى. (دڤيريدا ئاگههيا د شياندا دشتى فورمى جيهانبينيى و مرگريت ئهوا
 دمريرينى ژ هيشى و خواستين خهلكى ههميى دكهت)^(٤٥) ل سهر ئهڤى چهندي
 گولدمان دبىژيت: ل سهر ئاستى تاكهكسى ب (هيزا تاكهكسى ئهوا بزاقى
 دكهت ب مهزنترين پله جيهانبينيى بكن)^(٤٦). ل سهر ئاستى كومي: (پيدڤيا
 گروپى يان چينا جفاكى ب مهزنترين پلهيه ب ئاگههيا د شياندا)^(٤٧).

ژ بهر ئهڤى چهندي گولدمان ئهوان پهيوهنديا ب زنجيرهكا ريڤخستى
 بهرهڤ بلندبوونيڤه دچن ژ قوناغهكى بو قوناغهكا دى. تاكو جيهانبيني
 جيبهجيگهت. كو يا تزيبه ژ دمريرينى هونهري، ئيستاتيكى و هزرى و بهايين
 مروڤايهتى و بهرسدانين كوير بو جفاكى: گولدمان دبىژيت: (ههري دووماهيكا
 ميژوويا كهفن و ههتا روژگارين ئهڤرو تهخين چينا بونيدان زيرى دكهت بو چينا
 جيهانبينيى كو ههري جارهكى مه بزاق كربت بو قهديتنا بونيدان زيرى يى ههري
 فهلسهفهكى يان لايهنهكى ئهدهبى يان هونهرهكى دياركرى ئهه ئاگههينه
 تشتهكى دياركرى يان مللهتهكى يان كهنيسهكى يان تهخهكا پيشهياى يان
 ههري گروپهكى جفاكى بهلكو دى گههينه تهخهكا جفاكى و دى گههينه

پهيوهنديا ئهوى ب جڅاكيښه^(٤٨). لهوما ئاستى بلند ژ ئاگههيا د شياندا ل دهڅ تهخهكا جڅاكي يا دياركرى ههمى دهما دببته دببتهكا جبهانى يا پيڅه گرځدايى ژلايى دموونيشه كو د شيت دميرپنى ژ دموونى خو بكهت ل سهر ئاستى ئاينى، فهلسه، نهدهبى، يان هونهرى.

دڅيريدا هندهك تشت دياردببته و ژ ئهوان:

- ههر رويدانهكا جڅاكي ئهوى ژ هندهك لايهنيى دى بين سهرهكى رويدانهكا ئاگههيه.

- ههر ئاگههيهكه بهرى ههر تشتهكى نوينهرهكه بو كهرتكهكى دياركرى ژ واقعى يان نيزيكي ژ ئهوى.

لهوما ئاگههيا د شياندا ئهوى ئاگههيه كو دميرازدببته ژ ئاستى بهلاڅ يا ئاگههيا ههمى چونكى ب گشتگيرى و بهرفرههيه ل دببته بارودوڅى تهڅى يا گروپى جڅاكي دڅيرموى ههبوونا ئهوى يا ميژوويديت ل ناڅ ههبوونا ههمى تهڅ و گروپى دى دياردببته.

ئهڅ پيڅه گرځدانه دى مه بهته جبهانبببتهكا دى بو تهخهكى يا جبهانى بو جوړهكى دببى ئاگههيه كو پهيدا بوويهكى شهريعيه بو ئاگههيا د شياندا چونكى نيزيكترين جوړى ئاگههيه ژ ئهوى ل سهرهراى هندهك جياوازيين وهزيفى و كارى د ناڅهرا ئهواندا.

٢-٢-٣: ئاگههيا واقعى (ل سهرريڅكهفتى):

هوشمهنديا واقعى، ئهوى هوشمهنديا وهراكرهيه ژ هوشمهنديا بهلاڅ و خودان سيمايين دروسته كو گرځدايى ئهوان رويدانين جبهانا واقعينه و ئهوى تشتي ههمى حوكمى ل بهردهوامى و ههماهنگيا تهڅين جڅاكي دكهت. لى ئهڅ هوشمهنديا د شياندا تشتهكه زانين ل دويڅ دهيت، ئهوزى قوناغا سيبه يا

هوشمه‌ندی کو گولدمانی د ناڤ پهرتوکا خودا (مارکسیهت و زانستین مرؤقیایه‌تی) به‌حسری و دبیزیت: "ئه‌فه پله‌یه‌که ژ ریکه‌فتی لی چ جارا نابیته یا ته‌مام – و ژ بهر ئه‌فی چهندی هوشمه‌ندی ل سهر کۆمه‌کا کهونی و میژوویی بیت" (٤٩).

دقیژیدا ل دویف دیتنا گولدمانی هوشمه‌ندیا واقعی یا بیکهاتییه ژ کۆمه‌کا دیتنن گروپه‌ک هه‌لدگریت ل سهر ژیان و چالاکیین خۆ یین جفاکی. چ په‌یوه‌ندییا ئه‌وی ب سروشتی بیت یان په‌یوه‌ندییا ئه‌وی ب گروپیت دیقه‌ بیت، ئه‌ف چهنده دیاردبیت:

١. ههر بویه‌ره‌کا جفاکی – بویه‌ره‌کا هوشمه‌ندییه.

٢. ههر هوشمه‌ندیه‌ک به‌ری ههر تشته‌کی نوینه‌راتیا کۆمییه و جوهره‌ک ل سهر ریکه‌فتینه ل گه‌ل هنده‌ک ژ که‌رتین واقعی) (٥٠).

له‌وما گولدمانی قوناغا هوشمه‌ندییا ل سهر ریکه‌فتی کو حاله‌ته‌کی هه‌فسه‌نگیه‌کا به‌روه‌خته ژ ئه‌نجامی تیکچوونه‌کی یا چیبووی هوشمه‌ندیا واقعی دروست دکه‌ت. تا‌کو هوشمه‌ندیا ل سهر ریکه‌فتین جیه‌جیبیت ب شیوه‌یه‌کی ریژه‌یی ل گه‌ل واقعی هنده‌ک ژئ دهینه گوهۆرین و هه‌می حاله‌تان وه‌کی به‌ری دزقرینه‌فه. ئه‌فه راما‌نا ئه‌وی چهندی د دمت کو هوشمه‌ندیی واقع گۆهارتییه ب شیوه‌یه‌کی ده‌مکی. پشته‌ی هینگی دکه‌فیه‌ حاله‌ته‌کی نه‌گونجانندییا.

٢-٢-٤: جیهانبینی:

دیتن ئه‌و دهربرینه ژ جیهانبینی کو یا د ناڤ گروپه‌کی یان چینه‌کا دیارکریدا حوکمی ل واقعی دکهن و ململانی یا ئه‌وان لگه‌ل گروپین دی.

دقیژیدا رۆلی داهینه‌ری ئه‌وه دیارکرنا ئه‌فی دیتنی و پیش بیکه‌ت ب جوانترین وینی د شیاندایا بیت چونکی ریکا ئه‌وی دهربرینی ژ هیضین مه‌زن دکه‌ت ئه‌و ئه‌ندامه‌که ژ ئه‌وی یان دهربرینی ژ هزرین ئه‌وی بکه‌ت. له‌وما دقیژیدا داهینه‌ر نه

خودانی دیتنا هزرییه د نافی بهرهه می رومانای دا به لکو ئەو ب دیارکرنا ئەوی دیتنا هزری رادبیت. ژ بهر ئەقی چەندی مە ب فەر زانی کو بهحسی پیناسە و رههەند و رهه و ریشالین بهیدابوونا زاراقی جیهانبینی بکهین.

زاراقی جیهانبینی ئیکه ژ گرتگترین ئەوان زاراقان کو گولدمانی تیورا خو یا رهخهیی ئەوا خودان فەلسەفهکا مارکسی ل سەر دانای، لی ب دیتن و هزرهکا نوی، بو خواندنا جفاکی و میژووی و جیهانی.

لهوما جیهانبینی ب هه می تورا خو یا شلوقه کرنی شه هه می ئەوان بهایا د نافی بهرهه می ئەدهبی دا. بگره ژ رهوشه نبیری، ژ هوشه مهندی، بیرو باوهرا، میژووی، ئایدۆلۆژیایی، داهینانی، و هزری و په یوهندی پ مرؤقایه تی بو تورهکا په یوهندی کرنی کو دهینه توشکرن و پاشی دهینه حه لاندن ل دویف دیتنهکا گشتی کو دبیته وینهکی دمربینی ژ میشک و هوشمه ندییا گروپی.

ل سەر ئەقی پیگه می هەر بهرهه مهکی ئەدهبی فۆرمه که ژ فۆرمین هوشمه ندی ل دهق چینهکا دیارکری کو دیتنا ئەوی بو جیهانی بهرجهسته دکەت ژلای ریهه ندین تاک و کومی: (دیتنا گروپی بو جیهانی، کو گروپ ب شیومه کی سروشتی تیدا دژیت کارتیکرنهکا ئیکسەر ل سەر تاکی نشیسه نا کهت کو بو هەر گروپی دزق ریه شه)^(۵۱).

۲ - ۲ - ۱: لایه نی هه قبه ر کرنی د نا قبه را تشتی واقعی و فه کی رانی (بونیادی ژیری و سه ری):

گولدمان وهکی گهنگه شه کی د نا قبه را بونیادی ئابووری و بونیادی رومانیدا دروست دکەت، (کو گولدمانی هه قبه ر کرن د هه مان ده مدا د نا قبه را بونیادی شیومه ی رومانای و ئەو بونیادی بوویه ئەگەر کو ژیا نا ئابووری یا جفاکی سه رمایه داری گه شی بکه ت) کرییه^(۵۲). کو مه به ستا گولدمانی ئەوه هنده ک ژ ئەوان قهیرانین دروست بوین د نافی جفاکی سه رمایه داریدا. هاتنه فه گوه استن بو

ناف رۆمانی و بوونه پارچهك ژ شیوهیی رۆمانی. رهخنهگر ب کورتی بهحسی ئەفان ئالۆزیان دکهت کو ژ جفاکی رۆمانی بو بونیادی رۆمانی هاتینه فهگوهاستن ل دوماهیکی ههلوهشاندن لی چیووو (پشتی کو رۆمان ل سهه شیوهیی تاکهکەسی دیار بوو قوناغهکا نوی دهستپیکر کو دهرپین ژێ کر ل دهمی دهستپیکر ژ بهرهههیین (گويس و کافکا) ، و هیدی هیدی ب شیوهیهکی زنجیرمی ومرار کرد نافی (غثیان) یا سارتهری و (هاقی) یا کاسویی) ههتا دکههیه رۆمانا نوی. بهرزهبوونا کهسایهتییی چیووو دهست پی دکهت ب ئامادهنهبوونا نافی ههتا دکههیه نهمانا باومریی ب ههبوونا تهوی یا خودی تا ل دوماهیکی بو نهمانا بونیادی بنگههی یا رۆمانا کلاسیکیه کو ئەفهژی بهرسفهکا گونجای بوو بو نهمان و بو هژینا کهسایهتیا رۆمانی)^(۵۳).

۲- ۲- ۴: ههقهبهرکرن د ناقبهرا بونیادین جفاکی و هزریدا؛

گولدمانی ههقهبهرکرن د ناقبهرا دوو بونیادین هزری و جفاکی کرییه، د نافی بونیادین هزری یین رۆمانی و بونیادی هوشمهندییا کۆمیدا کو گهلهک تشت ژ تهوی بونیادی دهردکهفیت.

ل سهه ئەقی چهندی پرسیارهک گهلهک دهیته گوهورپین د نافی بونیادگهرییا پیکهاتهییدا و وهستیان بو دروست کرییه تهوژی تهوه (تهو چ پالدمره وهل نشیسهری دکهت، کو تهو ب خو تاکه بو ئەفراندنا کاری ئەدهبی و تهو ب خو یی د نافی هزرهکا کۆمیدا؟ و تهو چهوا ههقسهنگی و بهشداریی بکهت د ناقبهرا ههردوو جفاکاندا یین داهینانی و واقعیدا؟)^(۵۴).

بو بهرسفدانا ئەفان پرسیارا، گولدمانی ب شیوهیهکی باش و دروست بهرسفا تهوان دایه ب ریکا سی دیتنن جهوههری کو ب زانستی کومهلناس یا ئەدهبیقه دگریداينه.

دیتنا ئیگی دبیژیت: (نژیسینین نژیسه‌ری هەر چه‌نده بیین تاکی بن ئەو ب خو
دەربیرینن ژ کۆمینه چونکی ئەو ب خو پارچه‌که ژ ئەوی کۆمی و
دەربیرینی ژ خەم و بابەتین ئەوان دکەت وەک تاکەکەس و مروڤ)^(۵۵).

دیتنا دووی: (ئاسویین نژیسه‌ری و بیشه‌یین ئەوی ل گەل تەخەکا جفاکی یا
دیارکری)^(۵۶).

دیتنا سییی: (ئەگەر گروپی جفاکی ل هەمی حالەتادا، کو ئەو زەمینە
ریخوشکەرە بو وەرا تاکی و بیکھاتا ئەوی یا هزری چ یا هوشمەندی
بیت یان نە ئاگەهیی بیت)^(۵۷). چونکی دڤیریدا ئەوی چەندی
دیاردکەت کو تاکەکەس یی کاریگەرە ب گروپی خو یان تەخا
خو.

پوختەیا گولدمانی بو ئەقی چەندی ئەو کو چ داھینان نینە ئەگەر
دەرنەکەفیت ژ چارچوقی گروپین جفاکی، کو دبیتە ژیدەری جیھانبینییی، بیین
د ناڤ نژیسینین نژیسه‌رو ئەدیاباندا د جیگیرن.

دڤیریدا ئەگەر بەحسی جیھانبینییی بکەین دی بینین کو (ئەڤ دیتنە نە
بویەرەکا تاکی یە بەلکو بویەرەکا جفاکییە دگەهیتە گروپەکی یان
تەخەکی و ل دویف ئەقی ناماژی ئەو جیھانبینیییە ئەو گوشەنیگا یەکی
گونجاییە دەربارە کۆمی یا بنکەیی و هزری، تاکەکەسان)^(۵۸). کو ئەڤەژی
تایبەتمەندیەکا نوبیە بو پالپشتیا تیوری بو جیھانبینییی ئەوژی دەیتە هژمارتن
بونیا دەک ژ سنوری تاکەکەس و تەخاتی و چینایەتی یان گروپەکی جفاکی
دەربازدبیت بەلکو دبیتە کیانەکی دروست و ل سەر هەمی ئاست و چینین جفاکی
ژ ئالیەتەکی و ژ ئەوان ئاستان ژ بنکەیی بو گوپیتکی دەربازدبیت.

دڤیریدا دیتن ئەو دەربیرینە یا جیھانبینی دکەت کو د ناڤ گروپەکی یان
تەخەکا دیارکریدا وەک پەیوهندییا ئەوی ب واقعیشە، و مەملانین ئەوی ل گەل
گروپین دی دروست دبیت. رۆلی نژیسه‌ری (داھینەری) ئەو دەربازکریا ئەقی دیتنی و

گهشه کرنا ئەوێ ب جوانترین وینه بکەت. چونکی ریکا ئەوێ دەربرینی ژ هیشیین
بلندی ئەقی گروپی نه.

ئەق بنه مایین مه وەرگرتین ل سەر بونیادگه ریا پیکهاته یی دهینه
هژمارتن ژ بنه مایین سهره کی یین ههر شلوقه کرنه کا بونیادگه ریا پیکهاته یی
بۆ ههر تیکسته کی ئەده بی کو ئەوژی (بونیادی واتای، تیگه هشتن و شلوقه کرن، و
هونه رمه ندی ب هه می جوړین خوڤه، جیهانبینی). ژبلی ئەقان هنده ک بنه مایین دی
یین هه یین کو گشتینه بۆ شلوقه کرنا ههر تیکسته کی ئەده بی ب ریکا
بونیادگه ریا پیکهاته یی.

۲ - ۲ - ۴ - ۳: هنده ک بنه مایین گشتیین تیورا بونیادگه ریا پیکهاته یی:

ههر به ره هه مەکی ئەده بی یی پارچه یی ژ کۆمه کا کارین نقیسه ری
نه شیت دیتنه کی بده ته جیهانی چونکی دیتن نه یا لاوه کییه یان یا پارچه کریه
به لکو یا گشت و ته مامه و هه مه لایه نی یه ههر بویه ره کا جفاکی دهیته گریدان
ب واقعه کی هوشمه ندیشه بی تیگه هشتنا ب شیوه یه کی دروست دبیته ئەگه ر بۆ
قه کۆلینه کا نه یا دروست بۆ به ره هه می ئەده بی.

ره گه زی بونیادگه ریا سهره کی بۆ هوشمه ندیی پیداییه (ژ پلا
کونجاندنا ئەوێ ل که ل واقعی بجیت کو پیدییه بهیته ئەنجامدان ب
شیوه یه کی دیالیکتی نه ک ب ریکه کا میکانیکی یا ره نگه دانی)^(۵۹).

ئهو مه عریفا تیگه هشتی و شلوقه کار بۆ واقعی هوشمه ندیی و پلا
کونجاندنا ئەوێ یان پلا راست و نه راستیا ئەوێ نه شیت بگه هتی ئەگه ر نه چیته د
ناق گشتیا جفاکیدا ئەق گشتگیریه ریکی د ده ت کول مه عریفا بلند تیبگه هین.

ئەق چه ندمزی نا هیته چاره سه رکرن بۆ تیگه هشتن و شلوقه کرنا
ئاگه هییا جفاکی کو جیهانبینی دهر دئیخیت. ب تنی ب ریکا تیوره کی نه شیت
کو چ ریک بکاربیینت بۆ دیتنا ئەوێ دیتنی و ئەق چه نده زی ب ریکا تیورا

بونیادگه‌رییا پیکهاته‌ییشه کو گولدمان هنده‌ک گریمانین سه‌ره‌کی و ده‌ستپیک دانان بو ئه‌ده‌بی ب گشتی و رۆمانی ب تاییه‌تی:

۱. هه‌بوونا په‌یوه‌ندیی د ناقه‌ه‌را رۆمانن‌ئیس‌ی و د ناقه‌ه‌را گروپه‌کی جفاکی یان ته‌خه‌کی (په‌یوه‌ندیه‌کا ئینتمائی یه یان ره‌سه‌نه‌تیا جفاکیه و ب ریکا ئه‌قی په‌یوه‌ندیی دهرپینی ژ ئاگه‌هیی دکه‌ت یا ریک و پیک و هه‌ستکری ب بهایین جفاکی و سیاسی و ئایدۆلۆژی، کو ئه‌و بخو بونیاده‌کی دامه‌زینن دبیژنی (دیتن) و ئه‌ف دیتنه رامانا ئه‌وی ئه‌وه هه‌لوپه‌ستی جفاکی و سیاسی به‌رامبه‌ر گه‌ردوونی و جفاکی و ژبه‌ر کو ئه‌و جیهانبینییه ، پیدقییه ئه‌و ژ گریدانا خو یی تاکه‌کسه‌سی دویر که‌فن تاکو سیفه‌ته‌کی جفاکی و میژووپی دروست بیت)^(۶۰).

۲. هه‌بوونا لیکچوونه‌کی د ناقه‌ه‌را بونیادی پیکهاتا کلاسیکی یا رۆمانی و د ناقه‌ه‌را فۆرمی هه‌فگه‌ورین د ئاف ئابورییا سه‌رمایه‌داریدا چونکی رۆمانا هه‌فچه‌رخ ئیک ژ تاییه‌تمه‌ندیا ئه‌وی یا سه‌ره‌کی که‌سایه‌تیا سه‌نته‌ر نینه یان قه‌هرمانی سه‌ره‌کی، یان هه‌می ئه‌و سیسته‌م تیدا به‌رزه دبن وه‌ک رۆمانین (ئالان روب گری).

۳. رۆمان یان به‌ره‌مه‌ی ئه‌ده‌بی ب تنی ره‌نگه‌ه‌دانه‌کا ساده‌نینه بو هوشمه‌ندییا کۆمی یا دیارکری به‌لکو ئه‌و دووپاتکره‌ کو ل سه‌ر ئاسته‌کی بلند ژ گونجاندنی بو هه‌می ئه‌وان دیتنن ئاگه‌هیی بو گروپه‌کی جفاکی دیارکری و ئه‌ف هوشمه‌ندییه رۆمان پيش کيش دکه‌ت وه‌ک دهرپینه‌ک ژ جیهانبینییی. هه‌ر چه‌نده ئه‌و ره‌گه‌زین ئه‌قی دیتنی بیت هه‌لوه‌شاندی بن ل سه‌ر ئاستی سه‌ره‌قیی پیکهاتا رۆمانی.

گولدمان دبیژیت: (ئیسسه‌ر ره‌نگه‌ه‌دانا هوشمه‌ندییا کۆمی ناکه‌ت هه‌ر وه‌کی هیلا کلاسیکی دبیژیت بو دانایا میکانیکی یا کومه‌لناسی به‌لکو به‌رۆقاژی ئه‌و ب شیوه‌یه‌کی هزری و یی جوان کویراتییا هوشمه‌ندییا کۆمی بخو پیشکیشدکته)^(۶۱). ژبه‌ر ئه‌قی چه‌ندی به‌ره‌مه‌ی ئه‌ده‌بی چالاکیه‌کا کۆمییه ب

ریکا هوشمه‌ندیا تاکی یا داهینه‌ری ئه‌وی و کارتیکرنی ل هزر و هه‌ست و ره‌فتارین
ئه‌وی دکهن.

٤. په‌یوه‌ندی د ناڤه‌را ئاگه‌هیا کۆمی و داهینانین تاکییین مه‌زندا نه ب
تنی ب ریکا ره‌سه‌نایه‌تیا ناڤه‌رۆکا ئه‌وی یا ئه‌ده‌بی یه به‌لکو ب ریکا ئه‌وی
گونجاندن و لیک نیزیکیه د ناڤه‌را بونیادین ئه‌ده‌بی و بونیادین هزری و
میشکی یین ئه‌وان گروپین جفاکی ئه‌وین دهرپینێ ژ هوشمه‌ندیا ئه‌وان
دکته د هه‌می شیوه‌یی داهینانیدا.

ئه‌ف تایبه‌تمه‌ندیین مه به‌حسکرین ژ ئه‌وان به‌شداریین لوسیان گولدمانینه
د ناڤ ره‌خنا ئه‌ده‌بیدا. کو ئه‌فه‌ژی جه‌وه‌ری سه‌ره‌کیه بو تهورا بونیادگه‌رییا
پیکه‌ته‌یی ئه‌وا بزاقی دکته ب ریکا هه‌می پینگاڤین خو ئه‌وین هاتینه به‌حسکر
بو فه‌دیتنا جیهانی ئه‌وا هه‌یی د ناڤ به‌ره‌مه‌ی ئه‌ده‌بیدا ب گشتی و رۆمانی ب
تایه‌تی.

ئه‌ف تیگه‌هی جیهانبینیی د ناڤ هه‌ر دوو هه‌مه‌لایه‌نی و ته‌وه‌رییا خو د ناڤ
تهورا بونیادگه‌رییا پیکه‌ته‌بیدا ب پلا ئیکی ده‌یت و پلا پیشه‌نگا ل سه‌ر هه‌می
پینگاڤین تهورا بونیادگه‌رییا پیکه‌ته‌یی کو رۆله‌کی مه‌زن یی هه‌ی، بو
شلۆفه‌کرنی کو دبنه ئه‌گه‌ر بو فه‌دیتنا دیتنه‌کا گشتی و جیهانی بو کارین
داهینانی.

- (۱) محمد الامین بحري: البنيوية التكوينية (من الاصول الفلسفية الى الفصول المنهجية)، ص ۱۳۹.
- (۲) قاموس لاورس فرنسي فرنسي - عربي، مكتبة ناشوري، بيروت - ۱۹۹۷، ص ۲۹۵.
- (۳) عمر عيلان: النقد الجديد والنص الروائي العربي، ص ۱۹۴.
- (۴) لوسيان غولدمان و آخرون: البنيوية التكوينية والنقد الادبي، ص ۱۰۷.
- (۵) ايناس محمود عبدالله أبو سالم (د.): نقد النقد، عالم الكتب الحديث للنشر والتوزيع، اربد، الاردن، ۲۰۱۲، ص ۱۳۳.
- (۶) لوسيان غولدمان: المادية الجدلية وتاريخ الأدب ضمن البنيوية التكوينية والنقد الادبي، ترجمة، محمد برادة، ص ۱۷.
- (۷) محمد الامین بحري: البنيوية التكوينية (من الاصول الفلسفية الى الفصول المنهجية)، ص ۱۴۳.
- (۸) لوسيان غولدمان و آخرون: البنيوية التكوينية والنقد الادبي، ص ۱۴.
- (۹) Lucien Goldman: le dieu cache: Etude sur la vision tragique dans les Pensées de Pascal et dans le théâtre de Hamaines, Paris, edition Gallinaarg, 1979. P6.
- (۱۰) مجموعة من الكتاب، مدخل الى مفاهيم النقد الادبي، ترجمة: د. رضوان ظاظا، سلسلة عالم المعرفة، (۲۲۱)، ۱۹۱۷، ص ۱۵.
- (۱۱) عبدالله محمد الخزامي (د.): بنيوية، مجلة عالم الفكر، العدد الرابع، الكويت، ۱۹۹۹، ص ۲۷۹.
- (۱۲) ههفال سهليم تهيب (د.): بونیادگهري د ناڤ رهخنا کوردیدا ژ دهستپیکي ههتا سالا ۲۰۰۳، ل ۷۶.

- (١٣) محمد الامين بحري: البنيوية التكوينية (من الاصول الفلسفية الى الفصول المنهجية)، ص ١٤٦.
- (١٤) ابراهيم محمود خليل (د.): النقد الادبي الحديث من المحاكاة الى التفكيك، الطبعة الثالثة، دار الميسرة للنشر والتوزيع، الاردن، ٢٠١٠، ص ١٠٤.
- (١٥) هةمان زيدقر، ل ١٠٦.
- (١٦) لوسيان غولدمان: المادية الجدلية وتاريخ الأدب ضمن البنيوية التكوينية والنقد الادبي، ص ١٧.
- (١٧) هةقال سهليم تهيب (د.): بؤنيادگهري دناڤ رهخنا كورديدا ژ دهستپيكي ههتا سالا ٢٠٠٣ي، ل ٧٧.
- (١٨) جان بياجه: البنيوية، ترجمة: عارف منيمنة و بشير اويويا، منشورات عويدات – بيروت، ١٩٨٢، ص ١٢.
- (١٩) عمرو عيلان: الايدولوجيا و بنية الخطاب الروائي في روايات عبدالحميد بن صدوقة، منشورات جامعة منشوري قستنطينة، ١٩٩١، ص ٦٠.
- (٢٠) ههمان ژيدمن، ل ٦٧.
- (٢١) جمال شحيد: في البنيويه التكوينية دراسه في منهج لوسيان غولدمان، ص ٨٥ – ٨٦.
- (٢٢) ههقال سهليم تهيب (د.): بؤنيادگهري دناڤ رهخنا كورديدا ژ دهستپيكي ههتا سالا ٢٠٠٣ي، ص ٧٨.
- (٢٣) جمال شحيد: في البنيوية التكوينية دراسة في منهج لوسيان غولدمان، ص ٨٥.
- (٢٤) محمد ساري: البحث عن النقد الادبي الجديد، دار الثقافة، بيروت – لبنان، ١٩٨٤، ص ٥٢ – ٥٣.
- (٢٥) عمر عيلان: النقد الجديد والنص الروائي العربي، ص ٢١٣.
- (٢٦) جمال شحيد: في البنيوية التكوينية دراسة في منهج لوسيان غولدمان، ص ١١٧.

- (٢٧) ههمان ژیدم، ل ١١٨ .
- (٢٨) صالح ولعة، التكوينية و لوسيان غولدمان، مجلة التواصل للعلوم الاجتماعية والانسانية، العدد ٨، جامعة عناب - الجزائر، ٢٠٠١، ص ٢٥٦ .
- (٢٩) تة ماشة تي: محمد ساري: البحث عن النقد الادبي الجديد، ص ٥٤ .
- (٣٠) لوسيان غولدمان: المواقف الانسانية و الفلسفية، ترجمة: محمد العدلوني الاديب و يوسف عبدالمنصر، دار الثقافة - الدار البيضاء، ٢٠٠١، ص ١٦١ .
- ❖ جانسينيزم Le jansenisme، ناقه كه ل بزاقه كا ئايني يا توندره و بو كروبي (ديوبور روبال) كو بانگه وازيبا شوره شه كي دكر دزي سيسته مي بابوي بو كه نيسا، كو زلم و سته م دزي چينين هه زار و لاواز بكاردهينا كو يا بهر به لاف بوو هه تا جهرخ نو زدي و نهف بزاقه بو ماموستايي ئايني (كورينليوس جانس) ي دزقريت (تيكه ز كه سين هولهندي) كو يي دمه كه فتى ژ بيرواومرين بابوي، كو ئي كه م كه س بوو جينا رموشه نبير هزر ل جوتياران كه نيسي هه ي، چونكي كه نيسه ل دهف نه وان جهي ئاراميبو يا روحي و چاره سه ربي بوو دوير كه فتن بوو ژ نه خوشيبن جيهانى. پشتي نه فان رموشه نبيران باومرى ب كه سى نه ماي ئيدي هه مو تشت ل دهف نه وان رمش بوو چ هيشي ب ژيانى نه مان، پشتي هينگي رابون ب تيكدا نا هه مي تشتا شلوقه كر ب رمشايه تي به لى بنيره: كولن ولسون، اللامنتى، ترجمه: انس زكى حسن، الكعبة الاثنيه، دار ... بيروت، ١٩٧٩، ص ١١٥ .
- (٣١) لوسيان غولدمان: المواقف الانسانية و الفلسفية، ص ١٦٣ .
- (٣٢) مالجم بير زيبا: تطورات هذه المناهج الى المنهج البنيوي التكويني عند غولدمان في كتاب النقد الاجتماعي، ترجمة: عايدة لطفي، دار الفكر للدراسات والنشر والتوزيع، ج ١، القاهرة، ١٩٩١، ص ٢٣ .
- (٣٣) مجلة التواصل للعلوم الاجتماعية والانسانية، العدد ٨، جامعة عناب، الجزائر، ٢٠٠١، ص ٥٩ .
- (٣٤) مالجم بير زيبا : تطورات هذه المناهج الى المنهج البنيوي لدى لوسيان غولدمان، ص ٥٢

- (٣٥) بيتر مرز : حسين ينكسر الغصن الذهبي ، بنيوية امطبولوجيا، ترتب: صبار سعدون، دار الثورن الثقلفية ، الثقافية، بغداد، ١٩٨٦، ص٦٧.
- (٣٦) زكريا ابراهيم(د.): مشكلة البنيوية ، دار مصر للطباعة، القاهرة، د.ت، ص٩١.
- (٣٧) زكريا ابراهيم(د.): مشكلة البنيوية، ص ١٠٢.
- (٣٨) زيديك جيمسرن: سياسات النظرية: المواقف الايدولوجية في جدل ما بعد الحداثة، ت: فخري صالح، مجلة الكرمل. مؤسسة الكرمل الثقافية، العدد، ٥١، ١٩٩٧، ص ٢١١.
- (٣٩) زيديك جيمسرن: سياسات النظرية، ص ٢١٨.
- (٤٠) جمال شحيد: في البنيوية التكوينية دراسة فى منهج لوسيان غولدمان، ص١٣١.
- (٤١) جوران ثوربون: ايديولوجيا الفلسفة و فلسفة الايدولوجيا، ت: الياس مرقص، دار الوحدة، ط١، بيروت، ١٩٨٢، ص ٧٦.
- (٤٢) روبرت شولز: البنيوية في الادب، ت: حنا عبود، اتحاد كتاب العرب، دمشق، ١٩٨٤، ص ١١٦.
- (٤٣) المار هولنشتاين: رومان ياكوبسون و البنيوية التكوينية الظاهرية، ت: عبدالجليل الازري، مطبعة نسقيف، الدار البيضاء، ١٩٩٩، ص ٢٠.
- (٤٤) عبدالسلام المسدي: قضية البنيوية، دار أمية، تونس، ١٩٩١، ص ١١٨.
- (٤٥) روجيه جا رووي: البنيوية فلسفة موت الانسان، ت: جورج خرابيش، ص ١٤-١٥.
- (٤٦) جوران ثوربون: ايديولوجيا الفلسفة و فلسفة الايدولوجيا، ص ٩٦.
- (٤٧) روبرت شولز: البنيوية في الادب، ص ١٢٦.
- (٤٨) روبرت شولز: البنيوية في الادب، ص ١٢٧.
- (٤٩) جون باميكاى، البنيوية التكوينية و لوسيان غولدمان، ترجمة، محمد سبيك، ضمن كتاب السيرة مانطوتي و النقد الادبي، ص ٤٩.

- (٥٠) عز الدين اسماعيل، مناهج النقد الادبي بين المعيارية و الوصفية، مجلة
فصول، العدد (٦٨)، ٢٠٠٦، ص ٣٢.
- (٥١) فيصل دراج، نظرية الرواية والرواية العربية، المركز الثقافي العربي، الدار
البيضاء، المغرب، بيروت - لبنان، ١٩٩٩، ص ٤٦.
- (٥٢) عز الدين اسماعيل، مناهج النقد الادبي بين المعيارية و الوصفية، ص ٣٢.
- (٥٣) جاك دوبيرا: نحو نقد ادبي سوسيوولوجي، ترجمة: قمري البشير، ضمن كتاب
البنويية التكوينية و النقد الادبي، ص ٧٧.
- (٥٤) جاك دوبيرا: نحو نقد ادبي سوسيوولوجي، ص ٨٣.
- (٥٥) جابر عصفور: عن البنويية التوليدية، قراءة في لوسيان غولدمان، مجلة
الفصول، عدد (٦٨)، ٢٠٠٦، ص ٣٠.
- (٥٦) ههمان زَيدمر، ل ٣١.
- (٥٧) ابراهيم محمود خليل (د.): النقد الادبي الحديث من المحاكاة الى التفكك،
ص ١٢٠.
- (٥٨) جابر عصفور: عن البنويية التوليدية، قراءة في لوسيان غولدمان، ص ٣٠.
- (٥٩) محمد حافظ ديب: النقد الادبي في علم الاجتماع، مجلة الفصول، المجلد
الرابع، العدد الاول، اكتوبر - نوفمبر - ديسمبر، ١٩٨٣، ص ٧٠.
- (٦٠) مجلة الفصول، المجلد الرابع، العدد، ١ - ٢، بغداد، ١٩٨١، ص ٧٢.
- (٦١) محمد عزام، فضاء النص الروائي، مقارنة بنيوية تكوينية في ادب نبيل
سليمان، دار الحوار، اللاذقية، ١٩٩٦، ص ٢١١.

پشکا سیی

- پراکتیزه کرنا بنه ما و بنیاتین بونیادگه رییا پیکهاتهیی ل سهر رۆمانا (ئالی دی یی پری) یا ته حسین نافشکی
- کورتیهك ل سهر رۆمانا (ئالی دی یی پری)
- دیتنا جیهانی یا ته حسین نافشکی وهك رۆماننقیس نه وهك فهگیری رويدانی رۆمانی
- بنه مایین بونیادگه رییا پیکهاتهیی د ناف رۆمانا ئالی دی یی پری
- بونیادی واتایی یی رۆمانا ئالی دی یی پری
- فهگیرانا بابتهی
- فهگیرانا خودی
- تیگه هشتن و شلوقه کرن
- ئاستین هوشمهندیی (ئاگه هییی)
- جیهانبینییا رۆمانا ئالی دی یی پری

۳ - ۱: پراکتیزه کرنا بنهما و بنیاتین بونیادگه ریبا پیکهاته بی ل سهر روماننا (ئالی دی یی پری) یا ته حسین نافشکی:

گه لهك جارن ئەف پرسیاره بهردهوام دهیته كرن ئایا روماننقیس بنیاتین
بابهتین خو یین رومانئ و ئالاقین دی یین شیوازگه ری بگوهوریت كو جیهانا ئەوی
یا رومانئ هه می ئیک نه بیت ب دریزاهیا کاروانئ ئەوی یی داهینانئ ونقیسینئ
دی یا ریزگری بیت؟

د قیریدا چیدبیت بهرسف ل دهف گه لهك ژ روماننقیسین كورد نه هیته
دیتن چونکی داهینانین ئەوان ل سهر ئیک شیواز چووینه و د قالبه کیدا بووینه
كو وها دیاربوو یی دویره ژ گوهورینئ و لیک نیژیکی.

لهوما بهرهه مین ئەده بیی نقیسی د سالی نوتاندا تشته کی نومی بوو و
ئاراسته کا نومی بوو بهرام بهر ئەوان بزاف و پیلین نویین جیهانی كو هاتنه د ناڤ
کیانی روماننا کوردیدا. لهوما بزاقین (ته حسین نافشکی) باشتین نمونه نه كو
گه لهك دهرگه ه بهرام بهر ئەوان ئاسویان فه كرن.

ههر ژ دهستیكا کاروانئ ئەوی یی رومانئ بهرهه می ئەوی یی ئیکی ب ناڤ
(ژانین سیناهیئ - ۲۰۰۵) به لاف بووی هه تا دوماهیك روماننا ئەوی ئەوا ل ژیر ناڤ
(تاقه - ۲۰۱۳) كو د ناڤهرا فان ههر دوو روماناندا هنده کین دی هه بوون وهك
(چاقی سیتافی - ۲۰۰۷) و (ئالی دی یی پری - ۲۰۱۰) و (بهه شتا ئاگری -
۲۰۱۱) دیاردبیت كو نافشکی بونیادین رومانین خو ژ رومانه کی بو رومانه کا دی
دگوهوریت چ یین بابته یان هونه ری بن و د ناڤ گه لهك روماناندا خو دووباره نه
کریه فه و گه لهك تشتی نومی و وهرارگری د رومانین ئەویدا دهینه دیتن.

د ئەقی پشکیدا ب تاییهتی و د ئەقی نامیدا بگشتی، ژلایه کیفه فهکۆلین ل سەر ئاستی داهینانا نافشکی هاتیه کرن و ژلایه کی دیشه ئاستی رۆمانا ئەوی ئەوا لژیڕ ناقی (ئالی دی یی پری) ژلایی فورمیی فهگیرانی و بونیادیی ئەوی هاتیه شلۆفه کرن، چونکی تشته کی دیاره کو نافشکی هندهک نویکرن د رۆمانا دهقهرا بههدیناندا کرن. گوهورپین دروست کرن ژ هندهک ریمویئ ئەوی یین کلاسیکی بو فهدیتنا ریکین هۆنهری یین نویشه، کو ل گهل ئاستی بلندی رۆمانی بن ژلایی دیتن و دارشتن و دهربرین و شیوازی. ژبهر ئەقی یهکی شیوازی ئەوی نقیسینی گهلهک یی نیژیکی ئەوی نینه، بهلکو هندهک ریکین نوی دهریخستینه ل سەر دهربرینیت خو.

لهوما مه بضر زانی کو دیشچوونا ههر شهش رۆمانین وی بکهین تاکو بزانی قوناغین و مرارا ئەزمونا ئەوی ب چ شیومهک بوویه. سههرمای ئەوان قوناغا کوتیدا دهربازبووی لی ئەو بوویه تهگهر کو یی دویر بیت ژ ئالۆزییین جشاکی و ئالۆزییین تاکهکەسی و ئەو ناقین ئەوی ئەویئ ژئی هاتینه و مرگرتن. لهوما ئەف دیتنن ئەوی دی ب ریکا بونیادگهریا پیکهاتهیی دیار دبن، چونکی ئەف تیوره ژلایی هۆنهری و بابتهیقه تشتی دیاردکەت، تاکو ل دویش ئەوان گوهورپینن ئەوان بونیادیی ئەقی رۆمانی دهست نیشان بکهن. ل دویش تپههريوونیت میژوویی و جشاکي و پشتی هینگی دیارکرنا ئەوان تاییهتەمەندی و سیمایی ئەوی.

ژبهر ئەقی یهکی د ئەقی پشکیدا هندهک بونیادیی گریدای ب بونیادگهریا پیکهاتهیی شه، وهک بونیادی (پیکشه گریدان، و پارچه بوون، گرنگینه دان، لاوازیوون، بونیادی دهمی فهگیرانی، و ههقگرتن) (التحالف) ...، کو ههر ئیک ژ ئەقان بونیادان چ ب کیم یان زور بیت هاتیته بکارهینان ل گهل هندهک بنه مایین سههرکیین بونیادگهریا پیکهاتهیی وهک (پیکهاتا ده لالی، تیگههشتن و شلۆفه کرن، و ئاستی ئاگههیی، دیتنا گرۆبی بو جیهانی، پیکهاتا پیکشه گریدانی، پیکهاتا گرنگیدانی و پیکهاتا لاوازیوونتی...).

هەر ئێك ژ ئەقان بونیادا دی ل سەر رۆمانا (ئالی دی یی پری) پراکتیزه‌کەین و دی بۆ مه دیتنا نافشکی بۆ جیهانی دیاربیت. ب ریکا ئەوان بونیادا ئەوین یا د ناف رۆمانیدا هەین. هەرۆهسا ل دویف ئەوان بونیادا بگه‌رین د ناقه‌را ئەوی مەملانیی بەرهبه‌لاڤ د ناقه‌را ژیانێ و سەرده‌می و ئەو هه‌ڤدژیا هە ی د ناقه‌را ئەوی دوخی نه‌خۆش د ژيانا تاکه‌کەس و گروپاندا.

د ئەوان هەر شەش رۆمانین نافشکیدا گه‌له‌ک بونیاد تیدا دهرده‌کەڤن، چیدبیت دئیک رۆماندا ئیک بونیاد تیدا هەبیت یان هەر شەش بونیاد دئیک رۆماندا هەین. ئەڤه ل سەر خواندنا مرۆڤی دمینیت بۆ ئەوان رۆمانا و شلۆڤه‌کرنا ئەوان یا جودا جودا.

د قیژیدا پرسیار ئەوه کو ئەو بونیادین ل سەر هاتینه به‌حسکرن هەمی یین ب بنه‌مایین بونیادگه‌ریا پیکه‌اته‌ییشه دگریداینه، کو دی ل سەر تیکستی رۆمانا (ئالی دی یی پری) پراکتیک بن یان دی تشته‌کی دی دیاربیت، ئەڤه‌ژی دی ب ریکا شلۆڤه‌کرنا بۆ ئەڤی رۆمانی دیاربیت.

۲ - ۳: کورتیه‌ک ل سەر رۆمانا (ئالی دی یی پری):

رویدانین سەرەکی یین ئەڤی رۆمانی کو بوویه ئەگه‌ری په‌یدابوونا پیژاروویا ڤه‌گیرانی، ده‌ستپیکێ ئەڤی رۆمانی ژ گه‌له‌ک رویدانا ده‌ست پی کریه، لی یا ژه‌میان گرنگتر. رویدانا نه‌ساختبوونا (خووساری) ده‌ستپیکه‌ت د نه‌بوونا چاره‌سەریا ئەوی و زیده‌باری ره‌وانه‌کرنا (خووساری) بۆ ده‌ڤ گه‌له‌ک نوژداران سه‌بارت په‌یدا بوونا گرییا د ناف ئەڤی رۆمانیدا ل ده‌ستپیکا گرییی د هه‌رمه‌تیا چاره‌سەرکرنا (خووساری) دا دیاربیت ده‌می (ره‌وشه‌ن)ی داخاز ژ (خواستی) کری چاره‌سەریه‌کی بۆ نه‌خۆشیا (خووساری) ببینیت و بزاقه‌کی بکه‌ت ببه‌ته ژ دهرڤه‌ی وه‌لاتی، چونکی ئەو کەسه‌کی خودان شیانه به‌لی ژ خه‌مساری وی هه‌لوئستی (خواستی) به‌رامبه‌ر ئەڤی چهندی (ره‌وشه‌ن) نه‌چار دبیت ل چاره‌سەریه‌کی بگه‌ریت،

چونکی (خواستی) ئەگەر وهکی (رموشەن)ی خەما نەخۆشیا (خووساری) ب رژی وەرگرتبا بیگومان (رموشەن) بەرهق(باژییری) پران) نەدچوو، لەورا نەچار دبییت ل ریکەکی بگەریت ئەقی چەندی (رموشەن) خۆ د ناق رۆمانیدا ئاشکرا دکەت^(۱).

ل دوماهیکی دیاردبییت کو دەستیکا گرییی ژ رویدانا نەساخوونا (خووساری) و نەبوونا چارەسەریی ل باژییری (داسنیا) و خەمساری و بی هەلویستیا بابی ئەوی بەرامبەر نەخۆشیا (خووساری) دەست پی دکەت، لەوما (رموشەن) نەچار دبییت بەرهق ئەوی ئاگری بچیت.

لەورا دایکا (خووساری) نەچار دبییت کچا خۆ ل گەل کەسەکا دی یاکو کوری ئەوی ژێ هەمان نەخۆشیا (خووساری) هەیی بەرهق باژییری (پران) بچن، گرییا رۆمانی هەر ژ چوونا ئەوان بەرهق باژییری (پران) هیدی هیدی ئەق گرییه ژ دەستیکی بەرهق ئالوزبوونیقە دجیت، بۆ نموونه دەمی کەسایەتیا (رموشەن)ی بۆ جارا ئیکی بەحسی چوونا خۆ بۆ باژییری (پران) دکەت و دقەگیریت^(۲): " پستی مه ژفان دایه ههق کو ئیکسەر پستی سەری هەیقی بچین، ئەم ل دووق ژفانی خوه شیککەتین و زەلامی وی ئەم ب تاکسیی گەهانیدینە کەرایی و ئیکسەر شوفیرەکی ژوان ب کرمانجیەکا شکەستی کۆتی: دی وەرە ئەقە تو دیسا هاتی؟ پستی هەقالا من کەیفخوش وهکی نیاسەکی ل گەل کری.. ئیدی ئەم تاکسیا وی یا مودیلی نوو سواربیین و مه دیت ریمینگەکی دی دپاریزا ژیی خومدا، ل سینیکی سوارە.. ب راستی هەژ دەمی من خولکی وی یی خورس دیتی، من گۆمان ژێ برن ئەقە حەرەمزادە نە قالایە"^(۳).

سەبارەت رۆمانی کەسایەتیین جوراوجور ژ لابی رۆماننقیسیقە هاتینە سالدخان بۆ نموونه (خوناق) ئیک ژ کەسایەتیین سەرەکییە هەرۆسە کەسایەتیا (خواستی)، بابی خوناقی و هەقزینی رموشەنی کو وهکی مروقەکی بی خەمه و بی هەلویست د ناق تازییدا دیاردکەت وهکو کەسەکی بیانییه^(۴). نەک وهکو خودانی تازییه و خواستنا هەقزینا (خواستی) هیچ کارتیکن ل باری ئەوی

یئ دموونی نه کریهه. به لکو ههست و سوز و رهفتارین (خواستی) و شیوازین ناخشتین ئهوی ئهوی بوویه جهی پرس و هیمیا پرانیا که سین ئاماده د ناڤ تازیندا. " زهلامی خولکی به پرسین هه ریمای ئی وی هه هده سالی د دهت، ل رۆزا روونشتنا میهژانان ژ ئه رزی کو لیکه کی به ردایه خه ملام بهاری، وه سا خوارین ههفتیا هه ژیناوی دخوارن و سوچه تا جوړین خوارنان، ل کهل روونشتیان کهرم دکر، ههروه کی بهری ههفتیه کی کابانیا ئیکی ژ وان، دووری دی خوه سوئی و پرانیا روونشتیان ب چاقین تزی پرس و حیبه تی! ته ماشه فانین رهفتارین وی بین ژنو دیتین بوون وهنده ک ب سه لیه یا زمانئ پسته پستی دکوهین هه هدا دبهیشین و ئاقرین ریر تیومردکر" (۵).

ئیک ژ روودانین هه ره گرنگ بین ئهقی رۆمانئ ئه وژی رویدانا خو سوئنا (رموشه ن) یه ئهف رویدانه ژ نیشه که یه رویدایه، پشتی فه که ریا نا ئهوی ژ باژی ری (پران)، چونکی (رموشه ن) که سایه تیه کا رموشه نبیر و تیگه هشتی بوو که سی ژ خیزانا ئهوی باومر نه دکر ئهقی کریاری ژ که سایه تیه کا خودانا ئه فان ساخله تان نه دکر، تایه تی ئه گهر که سه کا دیندار و خودان باوه ری بیت چ جاران ب ئه فان جو ره کریاران رانا بیت و چه وانیا پهیدا بوونا ئهقی روویدانی ژلای که سایه تیا (خونا ق) یه هاتی به حسکرن و سالو خدان: "قی جاری ئهز لدووو چوو مین دیت دو ئیژ کرن و بو غه نما وی و قورئان خواند .. پاشی دهستیت خوه سه ر ئه فراز کرن و ئهز هاتمه دژورقه من کوت: پاش دی ئامانا شوم، من هند دیت، وه کی سی تافکی، ههروه کی دی چیه هه جی، وه سا یا پیجای بوو و دمر که هفت، که له ک پیقه نه چوو، بابئ من هیشتا خوارن دخوار، ده می بیه نا سوتنی ل دفنن مه دای، ئی مه هزرا مرنا خوه کر و مه هزرا هندی نه کر، دایکا پینجی سالی، بسلمان، تیگه هشتی و ئیسه را په رتوکین ما ژئی دمتی، دی وه سا ب ساناهی وی کت یا کری" (۶).

ئهف جو ره رویدانه وه کی توندوتیژی به کی ل دهف خوهنده فانی دروست دکه ن کو کارتی کرنی ل دموونی ئهوی دکه ن. کو ئه وژی خو سوئنا ب دهستین خو.

ئەگەر ئەم سەحكەینە دەمی رۆمانی رۆلەکی گرنگ و بەرچاق هەیه بۆ دروستکرنا دیتن و رویدانا. د شیریدا جوداهی د ناقبەرا دەمی رۆمانی و دەمی قەگیرانیدا هەیه. واتە ئەو دەمی رویدان تیدا رویددەن یی جودایە د ناقدان ژ دەمی بوری بەرهف نوکە و بەرهف نایندە ی دجیت. بەلی دەمی قەگیرانی لشین یا تیدا هە ی، واتە پێش و پاشیخستن یا د ناقدان هە ی. چونکی (فلاش باک) و پێشبینی، راوەستان، کورتکران یان ژبیرن، دیمەن، هەمی یین د ناقدان هەین چونکی گەلەک رویدان یین بەری هاتینە بەحسکران ب ریکا فلاشباکی بووینە. وەک ئەو پرسیارا ماموستایی دەولا خواندنیقە ناراستە کری بوویە ئەگەری پاشقەگەراندانا هزرا خوناقی بۆ رویدانین دەمی بوری دا هاتیە رویدان. وەکی ماموستایی کوتی: "میکرنا ئابوری کوردستانی د ناقبەرا تیوری و پراکتیزە کرنی دا، تو چاوا دبینی؟"^(۷).

سەبارەت توخمی جەمی د ناقدان رۆمانا ئالی دی یی پرنیدا یا بوویە خالا خرقةبوونا هەمی توخمین قەگیرانی د ناقدان رۆمانیدا. بۆ نموونە دەمی نەقیب (دیار) سالوخدانا ئەوی جەمی بۆ بابی (کشان) ی حاکم (پایزی) دکەت. ئەوی تیروروستان (رەوشەن) و کچا ئەوی (خوسار) لی ئەشکەنجەداین و زیندانکرین. دەمی دبیزیت: " ب هەقکارییا هەقپەیمانین مە یین باژیری پاران، کۆرە ی پیزانینین شۆفییری داینە مە، ئەم ل دوو قچووین، ب تنی مە هەرفتی خانی جارا ئیکی برینە ویری، ب سەر ئیکدا هینا ی .. بشتی مە پیزانین داینە هەقپەیمانان کو قاتەکی دی دن ئاقاهیقە هەیه، شەفەل و ئامیرین دی یین میکانیکی هینان و کولان و ب کریار دەرکەت قاتەکی دی، دو جارا هندی قاتی هەرافتی دبن ویریقەیه و جەین زیندانکران و تەعزیدانا جەهنەمی لی هەنە"^(۸). هەر وەسا دەمان دەمدا جەهەکی دی یی پیروز سالوخدایە ل ژیر ناقدی (خودانی نەهنگییه) مەبەست پی مەزاری (پێخەمبەر یونس) ی یه (سلاقین خودی ل سەربن) ل دویف کوتنا خەلکی ئەوی باژیری هەر کەسەکی سەردانا ویری بکەت. ئەو دوایا خودانی نەهنگ دزکی ئەویدا ژ خودی کری ئەو کەس ژ ی دی ب هەمان شیوێ دگەهیتە مرادا خو ئەف

چهنده دياردبیت دهمی كه سایه تیا (رموشه ن)ی سه رهدانا ئەوان جهان كری و سالو خدانا ئەوان ب ریکا قه گیرانی دياركری، ب ئەقی شیوهی بۆ مه قه دگيریت: "بشتی دهمه كی مه فراشینا خو ل خوارنگه ها ب زمانی مه یی خوش و شرین دئاخشن خوار .. پاش ئەم چووینه مزكه فتی و سه ر مه زاره كی دمزه كه فتی دا كوئن ئەفه مه زاری (خودانی نهنگیه) و كه له كی پیرۆزه، هه چیی بجیته سه ر و خیره كی بدمت و دوعایا وی دزکی نهنگی دا ژ خودی كری، سه دا سه د، دی ب مرادا خوه راكه هت"^(۹).

۳ - ۳: جیهانبینییا ته حسین نافشکی وهك رۆماننخیس نه وهك قه گیری رويدانین رۆمانی:

دیتنا كه سانین د ناڤ رۆمانیدا پتر دیتنا رهنگشه دانا واقعییه و ههروهسا دوو لایه نین ئه رینی و نه رینی پتر قه دگرن. (واته لشین و هه فرکی ل سه ر ب دهسته هینانا پتر دهسته كه فتیان به رده وامه ومه رج نینه كیزان ئالی سه ركه فتی بدهسته بنیت)^(۱۰). د قیریدا ل دویف دیتنا ته حسین نافشکی قه هره مانین ئەوی خودان دیتنه ك ئاڤا كه ره و چاكسازه سه رمرایي داخازكرنا ئەوان ب گوئارا خوه یا رهوشه نبیری كو ئەو قه هره مان قورتال كه رن دهه وارا خه لكی دچن و ئارمانجا ئەوان ئەوه ب مافین ئەوان ئەوین هاتینه خارن بۆ بزقرینه قه لی وهك شلوقه كرنه كا ساده بۆ قه هره مانین ئەوی نه شین چ تشتی ب دهست خو قه بینن و ل دوماهیکێ ژێ ئەو خو رادهستی قه ده ری دكهن و ژ واقعی دره قن ئەف چهنده ل ناڤ كه له ك ژ رۆمانین ئەوی دياردبن ب تاییهت هه ردوو رۆمانین ئەوی (بهه هشتا ناگری) و (ئالی دی یی پری) (كو په نایی بۆ ره قینی دبه ن بۆ دره قهی وه لاتی مینا ب دهه ان هزاران خه لكی هه ریمی و رۆژه لاتا ناڤین ژ واقعی شه ری و ئالۆزی و قهیرانین جوړاو جوړ خوه سه پاندى د ره قن. دا كو هه ناسه یه كا ئازادی ل ویری بهه لكیشن و بنده ستییا خو قه ره بوو بکه ن)^(۱۱).

رۆمانا ئەوی ب گشتی بیاقی پتر ژ خواندنهك رهخهیی و هیزمونتیی ب خوڤه دگریت. د شیاندایه پتر ژ شلۆڤه کرنی بو روخسار و ناڤه روکین جیهانی تیکستی ئەوان بهینه کرن. (ههروهسا بیاقی هه لوه شانندن و سه ر ژنو ئاڤا کرنی تیدا ههیه ژ بهر کو پتر ژ خاله کا نیشاندمر (واتایی) تیدا ههیه کلیلا بدهته دهست خوهندهفانی ئەگه ر بقیته داهینانه کی بکته) (۱۲). چونکی هزرین تیکستین ئەوی بههرا پتر بین رهخهیی و چاکسازینه لی د شیاندایه ب گیانه کی دی بهینه ئاڤا کرن و نویژه نکرن. پشتی هه لوه شانندن کو نیژیکی هه مان بنه مایین جیهان بینی بن.

ئه گه ر ئەم سه حکهینه ئەو گشتگیریا هه ی د ده می فه گیرانا رۆمانیدا دیاردبیت لی ب ته کنیکین جودا جودا دهینه نیاسین. دی بینین ئەڤ گشتگیریه د ئەوان رویداناندا دیاردبن ئەوین نفیسه ری ب ریکا فلاش باکی بکارهینان و وینه کرین یان ب ریکا قههرمانه کی سه ره کی ل قه له مدایه. بو نمونه د ناڤ رۆمانا (ئالی دی یی پری) دا پتر ژ دیمه نه کی ل جه م قههرمانین رۆمانی (خوناق، کشان، جهمشید، خواستی، پیروتی) ب خواندنه کا روون خواندهفان دشیت ئەفان ته وهران ب جوانی بینیت و تشتهك نوو ژئی وهرگرت و ئاڤا کرنهك نوو بدهتی.

رۆماننقیسی ب شیوهیه کی هونه ری راجاندنا بویه رین رۆمانی کرییه بویه رین رۆمانی ب ریکه کا ته کنیکی هاتینه نفیسن کو شیوازه کی ورژاندنی بو خوهندهفان دروست دکهت کو خوهشیی ژئی وهریگریته. ئەڤه پتر ب ریکا فلاشباکی د مؤنولوگا ل گه ل خۆدا دیاردبیت. دی بینین رۆماننقیسی ب ده مه کی دوویر زڤرییه و ل گه ل ده می هه قچه رخ بویه ران ب هه قرا گرید دهت. ههروه کی دیروک خو دووباره دکهت، کو ئەڤ چهنده ل دهڤ قههرمانین ئەڤی رۆمانی دیاردبن ل دهڤ (کشان و خوناقی و جهمشیدی و قه لغانی و خواستی) بهرچاڤ دبن کو د قیرییدا بزاق کرییه پیکهه گریدانا بوویه ران وهك ئورگانی چشاکهك پشت گوهرکی زلایی دهسته لاتیڤه ب هویری وینه دکهت و مونتاز دکهت کو هوشیاریهك بو چشاکي پهیدا ببیت پرسا مافین خویین ژ دهستدای بکهن. بو نمونه ده می

(کشان) ب هیز بریارى د دمت ل سهر رهفتارا (ریبین)ی بهرامبهر خوناڤى و لویرى دا رهفتارا کشانى دیاردبیت ههروهكى د رۆمانیدا هاتی: "

- دیسان ته خیر بوو، تو ووسا لدووڤ سهرى خوه دهرکهتى؟
- دهستى وى ما ب قورمى داریشه و ب کهورییه کا کزکریوکی بهرسفا وى دا:
- کشان سهرى من ئیدی دى پهقت، ئیدی نهشیت بارى ئان ئاخشتنا و کوتگوتکان ههنگرت!

ته ئاکهه ژ کهنیا وى چئیلی ههبوو؟

- کشان ب چافهكى ئهقینی تزی كرى لى نیری و بهرسفا وى ب هیمنی دا:
- خوشتشیئا من، تو دزانی، ههمی خویندكار كهنییا ریبینی ب نورمال دزانی ؛ ههتا توستادین مه ژى ب ئیشهکا نهفسی تیدگهن .. " (۱۳)

(کشان) خوشتشیئا (خوناڤ)ییه ل بن فشارا دایک و بابان ناگههنه ئیک لهورا کشان دچیته دمرقهی وهلاتی دیسان بابى خوناڤى ل دمرقهی وهلاتی دهیته تیروورکرن و دایکا ئهوی خوسوتی و خوشکا ئهوی بهرزهبووی د دهستین تیروورستاندا خوناڤ نه شیت خۆل بهر کوتگوتکین خهلكی راگریت.

رۆمانا (ئالی دی یی پری) مهیدانا بهرفرهیا چشاکى، هزری، دموونی و سوزی و ئابوورییه، ئهف چهنده پتر د رهفتارین قههرهمانین سهرهکی و لاههکیدا دیار دبن. ههروهسا د مونولۆگیدا پهیدا دبن. کو ئهف هزره ل دهف قههرهمانین دی دیارین تایبهت خوناڤى و کشانى لى ل سهر پرانیا بادهکان ههروهسا (خاستی) بابى خوناڤى و (جهمشید قهلغان) وهك بهرهلاییهك مهزنده (سروشتی) مینۆمیئتی ههلهبجها شههید سوتی. ئازارین ئهوان دشهرهنیخهك ههقدژی (بهردموام) دانه. بو نمونه ئهف ههقدژییه دیاردبیت دهمی خوناڤ ل کهل بابى خو دکهقیته گهنگهشى:

" ... ئیدی تهزینکین مهندهوشیئا ب سهر لاشى خوناڤى داهاتن و دهستى

لهرزكى كرتى ل سینگی خوه دا و لى زفراند:

- باب بهختى خودی: توج دبیزی .. ته ههتکا مه .. بر؟

بابی کهنی دهف لی خوراگری خوه ژدستان فهکیشا و ل پشت میزیا خوه
روشت و ژیهه ل بهژنا کچا دشداههیی شینتاری دهر نیری و جارها دی
بتله دا سهر شاخین خوه و دهنگی وی کرانتر لی هات .." (۱۴).

بارودۆخی جفاکی د ناڤ رۆمانا (ئالی دی یی پیری) دا پتر ب ریکا دهمی بوری
و فلاشباکی و مونولۆگا ل گهل خۇدا دهیته گوهورین. لی ئەڤ گوهورینه وەسا
بیت خواندهقان هزربهکت وهک پیشهلهرزان و قولکانان ل جفاکی د دهن و مینا
جفاکین هوشیاری و پیگههستی دهینه گوهورین، ژیههکو جفاکی مه هیشتا
جفاکهک نه هوشیاره و د قوناغا چاندنی دایه. ئەڤ گوهورینه زی گهلهک هیدی
ب ریقه دجن و د گوهههری نین. ژ بلی ئەڤ هزرا کو باومیری ل دهڤ کهسان د ناڤ
رۆمانیدا یا هه. کهسایهتیا (خواست) ی ههر سهر ئەوی هزری دچیت کو دیتنا
جفاکی ئەوروپی و جفاکی کوردی وهکی ئیکه و باومیا خو ب گهلهک تستان
دهینیت. دهمی بهحسی خو دکهت و ئەگهری نهمانا خو ل ئەوروپا و پهشیمانی
گهلهک ل سهر ئەوی دیاردبیت دهمی ئەو ب خو دبیته فهگیر و دبیزیت: " من
هینگی زانی یا من ژ بنی چوو ؛ دهمی من پاسپورت دراندی و خوه دایه دهست
پولیسان و ب دهستی خوه دهفی کهمی یی دا خوه زیندان کری، مسۆکهر هندی
من خوه نهدابایه دهست ئەو دا ههروئ کن یا من دشیا. نزا خودی چ ته بوونه
چاقین من، ئەز خوه بکهمه ئیخسیری کوتنن وی و فی پینکافی ب هافیزم؟ باشه
من نهکوته خو ج ل ..دی و نهکهسهکی ژ پینجی سالیی دمریاز بوویم؟ ئەزی
دبینم ههتا ههقهکی ئینسانا ددهنه گهزیهک، هزارتهحیشان بی دکهن" (۱۵). د ئەڤ
پارچیدا کهسایهتیا (خواست) ی دیمهنی دراندنا پاسپورتا خو بو مه فهدگیریت و د
بیته ئەگهری زیندانکرنا (خواست) ی ل ئەوروپا و ئەو ب خو د دهته دیارکرن ژ
ئهگهری باومری پیکرنا ئەوی بو ئاخفتنا ههقالی خو (جهمشید قهلعان) ی ئەڤ
چهنده هاتییه سهری ئەوی و خیانهتا (جهمشیدی) ی دیاردکهت، چونکی دهمی
(خواست) پاسپورتا خو دراندی (جهمشیدی) ی خو ژئی دویر ئیخست و پهیههندی و
هاریکارییین خو ل گهر برینه و ب تنی هیلایه. ژیهه ئەڤی چهندی دکهڤیته د

مونۆلۆگا دژواردا ل گهل خو و ههفرکيهکى دکهت و دياردکهت کو کهسايهتيا ئەوى گهلهکا ساديه و ههر زوى باومرى ب ئاخشتا ههفالى خو هينايه و ب دهستين خو چووويه دزيندانهکيشه وچ جارا نهشيت خو ژى رزگاربهکت.

ئهگهر سهحکهينه رۆمانا (ئالى دى يى پرى) دياردبیت کو رۆماننقىسى هزرا دکتاتورى نه سهپاندييه ل سهر کارهکتهرين خو کو وهكى ئەوى بن. کو ئەفهژى ههردهمى وهلى هات ئیکسهر تیکست پهياما خو يا داهينانى و مروقى دى ژ دهستهت. بو نموونه (بابى کشان) سهرمراى کو دادومرى بهرى يى باژيرى و ئەندام پههلهمانه لى گهلهک ب هيمنانه ل کيشهيان ل گهل کورى خوه (کشان) و دهمگرى وى (خوناقى) دنيريت. بو نموونه: " دمنگى ئيدانا دهروکى ئاخشتا وان ههزکاند بابى کشانى، وهک ئەندام پههلهمان و ناسيار ب "حاکم پايز" کهتیه پيشيا کورى و دهمگرى و ب گرنژينهکا تزی دلوفانيقه سلافا کر. پشتى نهقيب ئیکبهزنى خوه رابووى و ژ پشت ميزمى دهرکتهتى و ب گهرمى خوه ل دهستی دای و سلافا وان فهکپراى"^(١٦).

ههلبهت ههر تیکستهکا ئەدهبى تاييهت رۆمانى ههفرکى تيدا ههيه و ئەف ههفرکيهه ژى ل سهر جودايا بيروباوهران و پالدمرى غهريزانه دکهسوکيا مروقىدا و ههر ئیک ژدهف خو خودان مافه. واته ههفرکى د ناقبهرا خیر و شهيراندا بهردموامه. ئەفجا ئەف ههفرکيهه ژبو بدهستههينانا ئارمانجانه هندهک جاران ل ژير مزارين هزرو ئاشوپين کارهکتهران ب خهونان چارهدکهن.

رۆمانا (ئالى دى يى پرى)، خوهندهفانى هوشيار دکهت د ناف راجاندنا تهفنى رۆمانيدا بگهریت و دى بينيت رهههندهکى جفاکى يى ههى، ههروهکى رۆماننقىس دبیزیت: "ژههركو قههرمانين من هههه راسته من ئافراندینه لى رۇحا جفاکى ئەوى ههر تيدا دياره، ژههركو ئەف قههرمانه ژ وهلاتهکى دى من نهئينايه ههر ژ قهریژا قى جفاکينه کو هيشتا دقوناغا چاندنيدايه سههرمايى گههشتنا شورشا تهکنولۆژى. ئەز باومردکهم نوکه جفاکى مه ژى نها ل قوناغا پوست

مودنیریزمیدایه. دا قههرمانین مهژی ژ جضاکهک دیجیتهلی بن و قههرمانین ژ
 ناشویا زانستی بن، مینا قههرمانی مللی (ئاقاتار) یی دهرهینهری جیهانی (جیمس
 کامیرونی) ل سهر ستیرهکا دی دا بن قارهمانین مه و رههندهکین جضاکی مه
 تیدا خویا دبن. بهلی هیشتا ئەمی ژنی بیی بهلگه و گرؤفه ب دیتنهک ئەشائیری
 کو ئەوان دکوژین و بن ئاخ دکین و ناهیلین ل ئاف گورستانیدا بهیت قهشارتن و
 دکهینه د کهندهکیین کویردا و روژا دی گیانهومر دهینه دهر و دخون! ئەری بهر
 ئاقله د جضاکهک هوسادا رههندنین جضاکهک مودرین و هوشیار د ئافهییین
 رومانین کوردستانی دا دیار بن؟^(۱۷). ههر وهکی دیار درۆمانیدا دەمی (رهوشه) و
 (خوسار) ژلایی هندهک کهسانقه دهیته رهفاندن، کو دیتنا جضاکی دیاردکته و
 ئەو زولما ل ئەوان ئافرمتا کری "من زانی پشتهی ئەم ل چهند بهرا چافین من بوو
 فلمهکی من ئاشوپ نهکری! ... بهری ئەم پیکولا روونشتنی و کهفکرت ؛ ههچی
 قی جاری پیکولا روونشتنی بکت، کورسکین وی تین باش باش دی بنه ئەو جهی
 دهستنیشانکری! ... بهری هینگی هوشداری دامه، ههر قیزیهکا ههبت، خودانا وی
 دی ل سهر شوشان روونت، پشته دهقین مه ئازاد کرین ... لی خوسارا من، ب
 درووستی زمانی وان نهکههشتی قیزیهک بهردا و من هندیت ژوی کهلی پاش و
 پاشی هاقیته سهر وان بتلین دسهبی ره .. وهی خوسارا جانه مهرک، بلا ئیدی ئەزبۆ
 ته ئەمینم! من دیت میلاکا دایکا خوه کهلهک بزاف کرن رابت، لی ههر وان ... ژوی
 کهلی ههر ل وان بتلان ددا، ههتا من دیتی ستویی وی کهتییه سهر ملی و دهستین
 وی یید شور بوین، من هند دیت ب وی دهستو داریشه ئەز چنگلکیش کرم و ئەزا
 جهرکسوتی ل خوسارا خوه زفریم ... دیتنا من و خوسارا من یا دژی بیست و دوو
 بهاریی دا، ههما بوو ئەو دیتنا ژمنه خهون وئیدی نیاندرتالین هزاریا سیی ئەز
 رهفاندم"^(۱۸).

د قیرییدا دیاردبیت پشتهی گرتن و ئەشکههجهدانا ههر دووکان و ژیک دویر
 ئیخستنا ئەوان و نه دیاریبوونا چارهئیشی (خوساری) کری بهرهف کویتکا
 دوماهیکا ئالۆزبوونیدا دجیت. پشتهی (رهوشه) برییه دهف مهزنی ئەوان تیرورستان و

پشتی ئەوی و چەند کەسە کەین دی دەستدریژیکیه سەر و پیروزییەن وی هەمی
شکاندین ئەوان کەسان (رەوشەن) ھاقیتە د ناڤ گلیشیدا.

ئەگەر ئەم سەحکەینە بۆنیادی رویدانین رۆمانا ئالی دی یی پری دی بینین
رویدانین ئەوی پیکشە گریداینە. دبیت ئەو پتر کاری خوەندەقانی بیت خو د
جیھانا ئەقان رویداناندا بینیت. لی ھندەک جاران ل دویف تەکنیکا پیدقی رویدان
ھاتبیتە سەر ئیک و بنتیکرن. مینا ھندەک رویدانین ئەقی رۆمانی کو ژ
خۆکوشتنا دایکا خوناڤی دەستپیکدکەت.

ھەر وەسا د ئەقی رۆمانیدا جیھانبینیا رۆماننقیسی دیاردبیت کو
خوەندەقانی ھوشیار د شیت د ناڤ راجاندنا تەقنی رۆمانیدا پتر ژ رەھەندەکی
جشاکی بینیت. ژبەرکو قەھرەمانین ئەوی ھەمی راستین ھاتینە ئازراندن پشتی
کو پتر ژ کەسۆکیەکا جشاکی ھینایە و ل دویف ھۆنەری رۆمانی تیکەل کرینە
و ژھەمییان کەسۆکیەکا دی ئافراندی. لی روجا جشاکی ئەوی ھەر تیدا دیارە،
ژبەرکو ئەق قارەمانە ژ وەلاتەکی دی نە ھینایە ھەر ژ قەریژا ئەقی جشاکیە کو
ھیشتا ھندەک د قوناغا چاندنی دایە. لەوما بەھرا پتر ژ رۆمانین ئەوی ژ ریالیتی
کوردستانی نە و ب لاش و گیانژە نوونەرایەتیا ژیانا خەلکی ئەوی دکەن. لی
رامان ئەو نینە جیھانا مژارین ئەقان رۆمانان د جوراوجورین و ب تنی ب واقعی
کوردستانیڤ گریداینە. د پرانیا مژارین رۆمانیدا دەینە ئازراندن ھەمان مژارن ل
گەلەک جشاکین دیین جیھانی د قەومن تاییەت وەلاتین جیھانا سییی و
رۆژھەلاتا ناڤین، ژبەرکو خودیکا بەرچاڤکرنا ئیش و ژانین تاکەکەس و
جشاکیە. کو ئەق چەندەژی د ئەقی رۆمانی دا دیار دبیت و ئەق ھالەتە ھەیە وەک
دایکا (خوناڤی) دەیت تیرورکرن و خوشکا ئەوی ل گەلدا بەرزە دبیت بابی ئەوی
دەیت تیرورکرن و خوشکا ئەوی ل گەل دا بەرزەدبیت. دەزگری وی ب تنی د
ھیلیتە د ناڤ قەدەرا ئەویدا ئەق دەردەسەرییە دناڤ گەلەک جشاکان ھەنە کو بشین
کیشەیین نافخوویی ب جیھانیڤ گریدەن. ئەگەر خودان ھەبن و بەیت وەرگیران
بۆ رۆمانین ساڤین جیھانی و رەخنەک ئەکادیمی ل سەر بەیت کرن یان بین
فلمین سینەمایی و دراما کو من باومری یا ھەمی دی ژ لۆگالیتی بەرەڤ جیھانیڤ

چن.

ئەگەر ئەم سەحكەینە ئاراستەیا ئەفی رۆمانی دى بینین نیشاندا نا
 كیموكاسی و شاشیین جفاکی و دەستەلاتییە كو ئەقەژی ب شیوهیهکی
 راستەوخۆ و سەرڤه سەر ڤه دەریین ژى نەهاتییه کرن بەلكو دبیت پتر ب
 شیوهیهکی نەراستەوخۆ دەریین ژى کرییه. ژەر ئەفی چەندی پەیوهندییا
 رۆماننقیسی ل گەل کەسایەتیین قەهرمانین رۆمانی پەیوهندییه کا روحیه
 رۆماننقیس مینا لاش و روحی ل گەل دژیت و نەشیتن ژى جودابیت. رۆماننقیسی ل
 دەمی نەریتهکی رەخنەیی و چاکسازیان هەبیت. رۆماننقیس ژى وهکو ئەو بخۆ ل
 گەل گرۆپی چەوساندی و تەپەسەرکرییه. کو ئەو ب خو ژ ئەوی گرۆبییه و
 قوریانی د واقعیدا سەرا ئەفی پەیا ما رۆمانی داینه. هەلبەت ئەگەر رۆماننقیس ل
 دویش رەه و ریشالین جفاکی نەچیت. دبیت نەشیت ئەوی رۆمانی ب دەستەبەینیت
 و خوەندەقان دشی ل دەمی خواندنا رۆمانیدا کەسۆکیا رۆماننقیسی دەستەبەینیت
 بکەت کانى تاگییا گرۆپهکی تایبەت کرییه یان ب شیوهیهکی بابەتیانه
 سەرمەدی ل گەل رویدانین رۆمانی و ئافراندا کەسایەتیا کرییه.

۳ - ۴: بنه‌مایین بونیادگه‌رییا پیکهاته‌یی د ناه رومانان ئالی دی

یی پریدا:

گولدمانی د ناه پەرتوکا (بەرەف سۆسیۆلۆژیا رۆمانی) گریمانەک ل دۆر جۆرەکی ئەدەبی پێشکێشکرییە ئەوژی رۆمانە و ئەف گریمانە ل سەر ئەوی چەندی رادبیت کو پەیوەندیی گری د دەت د ناهبەرا فورمی رۆمانی و قوناغین و مرارا ئادۆلۆژیه‌تا^(۱۹). د قیریدا تیگه‌هشتنا گولدمانی بۆ فورمی ئەو بونیادی پەیوەندیایە د ناهبەرا کەسایه‌تیین رۆمانی و جیهانا خودی لەوما دیاردبیت کو گولدمانی فورمی سەرەکی یی سۆسیۆلۆژیا رۆمانی دانا ئەوژی دانانا پەیوەندییە د ناهبەرا رۆمانی وەک فورم (ژانر) و بونیادی ژینگه‌هی جفاکی.

ژیەر ئەفی چەندی دی بزافی کەین فەکۆلینا رۆمانا کوردی بکەین و ب تاییه‌تی رۆمانا دەفەرا بەه‌دینان و دی ئیک نموونه وەرگین ژ ئیک ژ رۆماننخسین دەفەری دی چەند پینگا‌فین بونیادگه‌رییا پیکهاته‌یی ل سەر پراکتیک کەین و خواندنا ئەفی تیوری د ناه جفاکیدا دی هیتە کرن، چونکی هزرو دا‌هینان پارچەکن ژ زیانا جفاکی، چونکی تیگستی ئەدەبی ئەرکەکی جفاکی یی هەی کو ئەفەژی بەرسفە بۆ ئەوی چەندی کو تاکەکەس دگه‌هیتە جینه‌کا جفاکی کو یا دیارکری یه ژلای میژووی فە بزافی دکەت بۆ گو‌هۆرینا ه‌ندەک ئارستا د ناه جفاکیدا ل دویف خاست و هیشیین وی جفاکی بن. لەوما فەکۆلینا بونیادگه‌رییا پیکهاته‌یی دەر‌بازدبیت ژ فەکۆلینا سۆسیۆلۆژی بۆ ناه‌ه‌رۆکی، چونکی ل دویف ئەوان پیدفییین خواندنا تیگستی ژ تیگستی دەر‌دکەفیت تاکو ببیتە بزافه‌ک بۆ فەدیتنا ئەوان یاسایان کو بریارى ل سەر بونیادی وی تیگستی ددەن چ بریارا سەر‌فە سەر‌فە یان یا کویر بیت و پشتی هینگی گری‌دانا ئەوی ب بونیادی جفاکی و رەوشە‌نبیری و گری‌دانا ئەوی ب بونیادی واتاییشە.

د قیریدا رۆمانان ئالی دی یی پری دەر‌بیرنە ژ هیشیین تاکەکەسان ل ژیری پەردا جینه‌کا جفاکی یا دیارکری، چونکی ئەو دەر‌بیرنی‌ت ئەوی هەمی ب ریکا

تاکه کهسان بین هاتینه گوتن و دیار کرن. لی دمریرینی ژ هیقیین چینهکی دکهن د ناڤ جشاکیدا و کاری مه د قیریدا دی قهدیتنا ئەقی دیتنی ئەوا قهشارتی بیت. بۆ نموونه ئەگەر سهحکهینه ئەوان هیقییا کو سهبارت پهیوهندیهکا تهلهفونییه د ناڤهرا (خوناڤ) و (کمان)ی دا و نهچوونا خوناڤی بۆ زانکوی:

- " بهلی دلی من، کهرم که
- سپیدهباش، تو بۆچی ئەفرۆ نههاتی؟
- سپیده باشتر، من لهر بوو، نها نوکه پهیومندیی ب ته بکم
- خیره دلی من، خوه تو نهیا نهساخی؟
- نه نه ئەز نه ساخ ژی بم، نوکه ئەز نهساخ بووم!
- ب کهنیکه پشتا خوه دا پهنجهری و پیتسه چوو:
- ئاها ها، دیاره بابی ته لحوئا سیاسی و مرگرتیه؟^(۲۰)

مهههست د قیریدا هیقی و خواستین ئەقی چینا جشاکی ئەوه کو کارتا پهنابهرییا سیاسی و مرگرن ل دهرقه، چونکی نهقیت ل ئەوی جهی بیت و ئەگەر کارتا سیاسی و مرگرت دی رهنگشه دانا ئەوی ل سهر ههمی ئەندامین خیزانی هه بیت ب ئەرینی.

ژهر ئەقی چهندی رۆمانا ئالی دی یی پری تیکستهکا زمانیه ل چارچوقی جشاکی یی دیار کری. ونهک جیهانهکا گرتیه، چونکی ئەق رۆمانه کارایهکا زۆر یا سهریهخوییه و خودان واقعهکی جشاکییه و شلوقه کرنا مه دی ل سهر بونیادی کویری تیکستی یان جیهانبینی بیت.

۳ - ۴ - ۱: بونیادی واتاییی رۆمانا ئالی دی یی پری:

ئەگەر ئەم سهحکهینه بونیادی واتایی و دهلالی یی رۆمانا ئالی دی یی پری پیدقییه بهری هینگی هندهک پرسیارا بکهین ل سهر هندهک ئاستان:

- ئايا رۇمانا (ئالى دى يى پرى) بونىيادەكى واتايى يى ھەفگرتى د دەتە مە،
ئايا ئەف بونىيادە دياركرنا ھەمى كارين رۇماننقىسى دكەت يان
ھندەكان؟

- ئايا ئەف بونىيادى واتايى د نائف رۇمانى دا وەك بونىيادەكى ئايدۆلۆژيە، يان
چارچۆفى وى بەرفرەھترە؟

- ئەگەر بونىيادى ئايدۆلۆژى ھەبىت ئايا خودان پەيوەندىين ئەرکينە و يين
گرىداينە ب چينەكى يان پارچەك ژ چينەكى وكى يە؟

- ئەف چينە ئەوا د نائف رۇمانىدا يان پارچەك ژ ئەوى چينى ئايا خودان پيگەھە
د نائف بونىيادى گشتيدا د نائف جفاكى كورديدا ل ھەريما كوردستانى؟

ئەگەر ئەم بيژين رۇمانا ئالى دى يى پرى بونىيادەكى پيگشە گرىدايىيە و
خودان واتايە ل سەر ھەمى بونىيادىن واتايى كورنكىخستنا واتايەكا تەمام دكەت د
نائف رۇمانىدا يا روون بيت يان تيگەھشتى بيت بۆ يى بەرامبەر.

رۇماننقىسى د ئەفى رۇمانىدا بۆ ئەنجامدانا قەگىرانا رويدانان ھەر دوو
جورين قەگىرانى (بابەتى، خودى) ب ريژميەكا بەرفرەھ بكارهينايىنە و ھەر ئيىك
ژقان جوران سالۆختين خۆ ھەنە.

۳ - ۴ - ۱ - ۱: قەگىرانا بابەتى:

د ئەفى جورىدا قەگىر ھندەك جاران (ھەمى تىشتزان) ھ و ھندەك جاران يى
كىم تىشت زانە ب ريكا جھناقى كەسى سى نەديار (ئەو) ب قەگىرانا رويدانان
رادبىت، ب ريكا چاقى قەگىرى^(۲۱). ئەم ل دويش رويدانان دچين و قەگىر د ئەفى
جورىدا يى نازادە لەورا د ئەفى رۇمانىدا قەگىرانا بابەتى ب شيوميەكى بەرفرەھ د
ھيئە ديتن، بۆ نمونە: " دمنگى دمرکەتنا كرىيا وى و دمنگى قەبوونا دمرۆكى
تيگەلبوون و ھند ديت، بابى ب خەملا قاتى زيشى و بايمباغا رمنگو رمنگ، ماقويليا
ريشەبەرين دمرگەھين كومپانيين خوە دى سەرمایەدارى دايت ب ژور کەت و

روویین وی یی، دمتاڤا چریا پئیشیی دتهیسینن، پلهك ل پستویا خوه دا و تهبه‌ی
 سلاڤ کر، خوناڤی ب دهنکه‌کی مریتۆ لیڤه‌گیرا، بهری باب بجیته دژۆرڤه، دهنکی
 وی یی خه‌مکین نه‌زفراند، پاش لدۆڤچو و د دموکی دا راوهستیا و دهنکی وی بلندتر
 هات:

- ته نه‌گوته من، ته چ کر؟
- چاکیتی خوه ب دارکی هه‌لاویستنا جلاکانه کر و بهری وی کهته
 دیواری دی و بهرسڤا دای:
- کچی هه‌ریا ژ خومیه.
- پاش دهستی خوه ب دیمیی وه‌ستاندن ژی نه‌هیت داهینا و بیڤه چوو: بابۆ
 یی ئه‌فرۆ چوو ئه‌و ژ کیستی بابی خوه چوو:
- ئانکو ئه‌و ژۆردارییا ل دایکا من و خوشکا من هاتیه کرن، هه‌می ب سه‌ر
 دفنا خائینانه چوو؟^(۳۲)

د فیریدا فه‌گیر یی هه‌می تشتزان و ب جیهناڤی کهسی سینی نه‌دیار
 (ئه‌وی) ده‌ست ب فه‌گیرانی کره‌یه کو پی‌زانینین ته‌مام ل سه‌ر که‌سایه‌تیا
 خوناڤی هه‌بوون و بابی ئه‌وی و خه‌مگینیا خوناڤی ل به‌رامبه‌ر ژۆردارییا بابی ئه‌وی ل
 دایکا ئه‌وی کری و خه‌مساری ویی هه‌لوپستیا بابی خوناڤی و نه‌ دیڤچوونا ئه‌وی
 به‌رامبه‌ر ئه‌و کاره‌ساتا ب سه‌ری ئه‌وان هاتی. چونکی مرنا دایکا خوناڤی بو بابی
 خوناڤی خه‌م نه‌بوویه.

۳ - ۴ - ۱ - ۲: فه‌گیرانا خۆدی:

فه‌گیر یی به‌شداره د ناڤ رویداناندا فه‌گیران ب ریکا جیهناڤی کهسی
 ئیکی ئاخشتنکه‌ر (ئه‌ز، ئه‌م) ده‌یته ئه‌نجامدان ئه‌ڤ جوری فه‌گیرانی رۆماننڤیسی ب
 شیوه‌یه‌کی به‌رچاڤ ب کاره‌ینایه بو نمونه: " کشان، ئه‌ز نزانم دی چه‌وا
 کاره‌ساتا خوه ژبیرمن؟! هندی ئه‌ز ده‌یمی خوه دیمه‌نین کاره‌ساتا دایکا من ب
 چاڤین خوه دیتی ب وی ره‌زله‌تی جوویی ژبیرا من ناچیت، دبت ئیکا نه‌زان بایه، من
 هند و نه‌گوتبایه، به‌س دی و مره دایکه‌کا هۆسا زانا و تیگه‌هشتی و دژی کریارا

خوه سۆتني و ئەو ب خو بيته قاره مانا هزر وييرين خوه بين پيشكهفتي ژ بير بگهت،
مانئ ئەو پهرتوكين وي خاندينه، كانئ چهوا بهركيريئ ژ رهگزي ژني
دگهت ۱۹ (۳۳)

د فيريدا فهگير ب خو قاره مانئ رۆمانئ يه و ئەو بخۆ د ناخشيت و ئەفئ
بونيداي پيكدئينيت. ئەوژئ كهسايهتيا خوناقييه ئەفجا ب ريكا جيئناقي كهسئ
ئيكي (ئەز ، من) فهگيرانا رويدانان كريبه. ب ئەفئ چهندي فهگير ب شيوازي
خودي و ب شيوهكي بهردهوام و سهر زاري خو سهراهاتيا كارهساتا سوتنا داياكا خو
مه بهست پئ داياكا خوناقي سالوخ د دعت.

د فيريدا بونيداي ههفگرتي ئەوه كو پهيوهنديهكا جهوههري يا دروست
كري د ناقبهرا داهينانا رۆمانئ و ژيانا جفاكيدا. د فيريدا ئەف بونيداي واتايي
پهيوهنديا رۆمانشيسي ب واقعي و جفاكيه گرئدعت.

د هه مان دهمدا هندەك بونيداي پيكهاتهيبين ههين د ناف ئەفئ رۆمانيدا
وهك (خوناق)، (بابئ خوناقئ) و (داياكا خوناقئ) كو دوو بونيداي واتايي بين
گشتي ديار دبن ئەوژئ بونيداي (پهيوهنديين خيزاني) و بونيداي (ملمانئ چينا
دهستهلاتدار و چينا نورمال). ههر بؤ نمونه ههروهكي ئەفئ نمونا بهري نوکه
مه شلوفهكري كو بياقي ناخشتنييه د ناقبهرا دوو كهساندا ئەوژئ خوناقه و بابئ
خوناقئ كو ئەفه د بيته بياقي ئيكي يئ گشتيئ بونيداي تهمامئ رۆمانئ كول
چارچوقئ هندەك سنورين دووباره كرنئ دياردبيت ههروهكو مه دياركري ئەوژئ
(پهيوهنديين خيزاني) نه، چونكي وهك خواندنا من بؤ ئەفان بونيداا كو دبنه
ئەگەر بؤ پيكهاتنا بونيداي واتايي تهمام دياردبيت دئيك جه كۆمدبن ئەوژئ
بياقي خيزانييه (ژن و زهلام) (داياكا خوناقئ و بابئ خوناقئ) و ئەو بونيداي سهرفه
سهرفه ئەوين بونيداي كووير بيك دئينن زيدهباري ئەوي گوهوپينا پيكهاتا
دمرووني يا ئەوان كهسايهتيا. داياكا خوناقئ كو رموشهنبيريا ئەوي نهشايه
(رموشهني ژ كارهساتا خو سوتني دووير بيخيت.

د قیریدا خواستی (بابی خوناڤی) هندەك پالەمر هەبووینە كو بكه‌قیتە
مەملانی یەكێ ل گەل خیزانا خو هەردەم بزاڤ بو وێ چەندی دكر كو ئەوژی:

۱- شكاندنا ئەوان نەریتین خیزانی بین جیگیر.

۲- پاراستنا بارودوخی خیزانی یی د شیاندنا.

د قیریدا دیاردبیت، كو بابی خوناڤی هندەك كارین دیاركری د كەت و
هەست ب بۆشایەكا خیزانی د كەت پستی خو سوتنا رهوشەنی. د قیریدا دەست ب
خوبەردان ب هندەك نەریتین جفاکی و بەرسفا هندەك چەپاندنێن خو بین
دەروونی د دەت كو شكاندنا بارودوخی بونیادی خیزانی یی نوکه بكهت. بو نموونه
دەمی خوناڤ جلك ژ جلكشویی هینانە دەر و شونوارین سوتنا سەر شویی دیتی نەشیا
كفەكفا دفنا خو كپ بكهت و بالاكره تەستا تژی جلك و دەرکەت: " بەری
هلباسکی ب ریکیین ل هنداڤ باخچەیین مائی بیت، دەنگی بالكیشی تەلەڤزیونی ل
ژورا رونشتنی د جودا راوەستاند و گوھین وئی ڤه‌جنی! تەستا خو ب هشیاری دانا و
پێدزکانی چوو گوھی وئی ما دەرۆکیڤه و ئاوازین کریارا سیکی نیشانین
مەندەهوشیی ل ناڤ چاڤان خرڤه‌کرن! گەلەك نەما، کوخکا خو هینا و ل
دەرۆکی دا و دیت بابی ل سەری ژۆرۆی ل سەر ئەنیشکی و کونترۆل یی ددەستەکی
دا و قودیکا بیری یا ددەستی دی دا و ب شیۆمیەکی هەچکو هەیی ژیهەل لی نی ری و
کوت:

- من هزر وەسا کر، بەلکی ئەو کافر خوشکا تەژی ل سەر کەناله‌کی
نیشابدەن، ئەز هەر لی دکەم!"^(۲۴)

هەر وەسا ئەڤ بونیادی واتایی دیاردبیت ل هندەك جهین دییین رۆمانی کو
ئامازی ب ئەوی چەندی د دەن بو بونیادی پیکهاتەیی کو بابی خوناڤی هندەك
کریارین نە دروست دکەت. دەمی دەست درێژیا (خواستی) ل بەرامبەر کچا ئەوی
(خوناڤی) دیاردکەت. ئەڤ چەندە ژێ ژ ئەجمامی ڤه‌خوارنا مەی و توشبوونی ب
دوخی نەهوشیاریی و هایژ خو نەبوونی روید دەت: " کچی ب چاڤین رۆندکان

ژمیاندين مهيزه كرى و سهري خوه ههژاند و هند ديت ب لاشهكى را ههژيائي، هه مبهه بلند بوو و هه مبيزكر و بهر و بتگوهنين وي وهك عاشقهكى ژ دمزگرا خوه دوور كهتي تهوافكرن! پشته زاني لئنين وي بين كوره ژ سينورين كچ و بابان دهر كهتن، ئيدي پاشفه هافيت و جاره كا دي مينا زه لامهكي حچكو هه ي روشتي، كورسيك تزيكر و بتلين وي، مينا بتلين ياريا پولينكي ب سهه ئيكدا هاتن و خوناقي خوه ل پاشيا ژوري دا! جاره كا دي ژوي كهلي راهه ژيائي رابوو و قورچا دبنئ بتلي مايي فهخوار و هافيته سهه مهخوري و كهته شوپا وي و گوت:

- كچا قهحبي، تو كهنگي وهليهاتي خوه ل سهه سهري من شهريف
بكه ي ٩ (٢٥)

د ئهقي رويدانيدا بونيداي هوشداريي تيدا يي هه يي كو بونيداهكي سهه رفه سهه رفه يه مروقي مه يي فه دخوت بيگومان دي مروق كه قيته ددوخي نه هايژ خو بوونيدا و نزانيت كا چ رهفتار دكهت و ل پرانيا جاران د بيته نه گهري نه وي چه ندي كو رهفتار و كيرارين كريت و نه رموا بكهت و سهه ريچيا ريز و سهه روبهه ر رهوشتين جشاكى دكهت. كو بابي خوناقي ژ سنوري بابيني دهر بازبوويه د گهه بته نه وي رادي كو دهست دريژيي ل كه ل كچا خو بكهت كو نه ف بونيداه ل حاله تي كي ماسيي دا بهه رامبهه كار فه دانين جشاكى نه فه زي بزافه كه بو شكاندنا بونيداي واتاييي جشاكى.

لهوما وهكه هشيا هزريا كه سايه تيان د ئهقي رومانيدا گه لهك دياره و پرانيا كه سايه تيين نه قي روماني يهك بوچوون دهر ياره ي مژاري هه نه. دهنكين جودا نه م تيدا نابيين و سهه ده مي سهه ره كي زي نه وه كو رومانئيس گرؤپ و بونيداهكي دهست نيشانكري كريبه ئارمانجا خو و بهه ردهوام ل دوور بازني دزقرن. گه لهك جاران نه فه بابته ديار دببت. نه وژي د ناقبهه را نه واندا ب ريكا ديالوكان ديار دببت وهك (خوناقا، بابي خوناقي، كشان، ... هتد).

ههروهکی دیاوگا د ناچهرا کشان و بابی ئهویدا دمبراره ی گهندهلیی
دانوستاندنی دکن بو نمونه:

" بهری کشان ژ بابی، را ساخهتین کرۆقی دیتی دیارکت، دهنکی زنگهک
تهلهفونا وی پشکداری ل کهل دهنکین دخانیشه کرو کچی بالاکری و سهحکری
و کوت:

- باب، رقهمهکی نهنیاسه.
- ب سهرههژاندنشه
- جاری بینه
- دا بهر کوهی چهپی و بهرسفا دایی:
- سهیدایی ئههههسه؟
- بهئی کهرمکه، جهنابی ته؟
- بهئی ئهز بهنی
- من کوت: توکی تلهفونی دکی؟
- ئهز بهنی ئهز خوارزایی و ههوه ومیسی یی خهلیلی ماری مه.
- سهرچاقان خال، کهرم که.
- خال من کوت: خولامکهکی ته مههیه، دی شیی دهولت سهری خوه، ل
دهق خوه ل دائیری تهعین کی؟
- ههما پۆلیس بت، بهردهستک بت، مهوم ئهوه، راتبهکی ومرکرت.
- باومریکه خالی ومیسی خودان شهاده دوو مه دفیان، ههکه ههکه ههبا
دا ومرکرین...^(۳۶)
- دقیریدا ئاستی گهندهلیی دیاردبیت ل سهر تهخین بچوک د ناق جفاکیدا
ئهوژی ئهوه مهرج نینه کو باومرنامه ولاتی بریشه بهن بهلکو یا گرنگ ئهوه هیز و
پارمیه د شین وهلاتی ب ریشه بهن.

لهوما د قیریدا بهرسفا ئەوان پرسیاران دی دەمین کو د ناڤ رۆمانا ئالی دی
 یی پریدا بونیادهکی واتایی یی ههڤگرتی و پیکشه گریدایی یی ههیی و دوو
 بونیادین ل سەر حالهتین جودا جودا د ناڤهرا دوو ئایدۆلۆژییهتین جودا و جهین
 جودا پیکشه دهینه گریدان و نا چنه د ناڤیکدا کو ئالۆزییان دروست بکهن. د
 قیریدا پیکشهگریدانا رۆمانی و بونیادی ئەوی یی چیبووی.

۳ - ۴ - ۲: تیگههشتن و شلۆقهکرن:

پشتی د ئەقی رۆمانیدا بونیادی واتایی هاتییه دیارکرن وهک ئیک ژ
 بنهمایین بونیادی ئیستاتیکیی رۆمانا ئالی دی یی پری ب شیوهیهکی ریزمی بو
 ئاڤاکرنا بونیادین جڤاکی و فورمین ئەوی د ناڤ ئەقی رۆمانیدا کو دهریرینی ژ
 جیهانا واقعی رهوشهنبیری و هزری دکهن. دی شلۆقهکرن رۆمانی هیتن و دی بهرهڤ
 ئاراستهیی بونیادی کاری نافخویی جیت کو د بیژنی تیگههشتن پشتی هینگی دی
 جیته قوناغا دووی ئەوژی شلۆقهکرنه دقیریدا دی پهیوهندی هیته گریدان د
 ناڤهرا بونیادی واتایی د ناڤهرا ئەوی و بونیادین هزری یین مملانیدا و دناڤ
 کهتواری روشهنبیریا جڤاکیدا.

تیگههشتن و شلۆقهکرن د ناڤ رۆمانیدا ب ئیک دەمدا دەست پیدکته و
 پیکشهگریدانا ئەوان بویهران د ناڤ رۆمانیدا یین بووینه ئەگهرهک بو دیتنهکا
 گشتی و تهمام، چونکی رۆمانا ئالی دی یی پری ب دهستییکرنا رویدانا کهلهک
 رویدانا ژ ئەوان تیرورکرنا دمیكا خونافی و خوشکا ئەوی و هییدی هییدی رۆماننڤیس
 بهندکی بوویهران د کیشیت و ل سەر ئاڤا دکته. ئەوژی دیارکرنا بکوژان، کو
 ئەڤ چهند تیگههشتنی، شلۆقهکرنی بو مه دیاردکته سهبارته ئەقی رۆمانی وهک
 رۆماننڤیس چهوا شلۆقهکرن رهفاندن و تیرورکرنا دایکا خونافی و خوشکا خونافی
 دکته:

" ب نأقڤه چوونا ریکا ئاخى، د نأق دارووبارى را، پتر لیدانین دلى مه بلند کرن و ههناستین مه کورتکرن و مه کره قیری و بزاقا لیدانا پهنجهران کرا لى ئەو هەر دکهنی و دکوت:

- ش وه یه ما سه بر کن، دى گههین و سهریع زقیرین.

دهمى دیتی، من پیکولا فهکرنا دمرۆکى کرى، مه هند دیت، ژ ئهزرى سیخورهکى مهشت و کارى خودا و مرگرتن، دهبانجه هینا دمر و بهرى وى ئیخسته من و ههر ب کهنیهکا هوسا نهعلهتیفه، ب پهیشین سى زمانى، تیکه لکریفه پیفه چوو:

- آزا هوون تریدرن بچن دختورو قیزا خوه جارهکى و ی سهلامهت بۆ ئەهلئ خوه و مرن و مشکيله بۆ خته بن، دى و مسکوت بن!^(۲۷)

د قیریدا ئەو شلۆقه کرن و تیکه هشتن بۆ مه دیاردبیت، کو ئیک ژ ئەوان ئەگهرین چوونا دایکا خوناڤى بۆ نأق داگیرکهران ب ئەگهرى نه خوشیا کچا ئەوى بوویه ههروهسا کهمتهر خه میا خواستی بوویه بهرامبهر کچا خو کو بوویه ئەگهر دایکى ناچار بکته بهره ق جههکى دى بچیت بۆ چاره سهریا کچا خو.

ههروهسا بۆ دیارکرنا بکوژان یین ههر دوو تیروورکین بووینه ئەگهر کو ناقمالا ئەوان تیک بچیت ژ بهر ئەڤى یهکى هندهک سهردهاڤین تیکههین دیاردبن بۆ نموونه: " ژ نوو خوناڤى دهستى خوه ل ئەنیا خودا و بهرسقا وى ب دمنگهکى ئالۆزى زیندانکریفه دا:

- ئەز ژ مه لبهندى پۆلیسان هاتم و من قورى دانا سهر

ئاخمتنا دى داهوورا.

مهتا دمهلت پیفه چوو:

- تو چوو بووى مه لبهندى پوليسا چ!

- ئەز و کمان چوو بووین، دیسا ...

ئاخفتنا وئ ب كهرمى برى:

- ها ۱، ژيهر دهنكى ره حمه تئى هوون چوو بوون

پاش پيچه كئ ما و ب سهرقه كر:

- داوینی چ لیها ت؟

ب كرنزين فه بهرسفا وئ دا:

- ئەتیب دیار و هەقالین خوه هەمیان سوزا دای ئەو هینگی ب راوستن

تاوانباران ب سزایی وانره بگهینن...

... - یا کوتی: بەس هوون بیهنا خوه فرهه کن، ئەفه مه دەزین کەهشتنا

تاوانباران ب لەمێ خوه ئیخستن، ئیدی هومر شولهب مه وان نهبيت..^(۲۸)

بهلی ژبلی ئەفی بویهرا گهوههري یا سههرهکی چهند رویدانین دی، رۆمانی
بهرهف پیشمه دبن ئەوژی ههفرکییا د ناقبهرا بابهکی و کچهکیدا خوناڤ و بابی
وی خاستی. خاستی ب ژنهکیرا عهلقه دار و د خازیت بخو بینیت و بکته ههفرینا
خو لی بهلی ژيهر تیتالین جفاکی یین مالباتا کچی ریگر چیدبن ل دووماهیکی
ئهفیندارا خواستی د کوژن.

سههرای بویهرین دی وهکی دهست دریزیکرنا خواستی بو سهر کچا ئەوی
ئهفهژی بابتهی رۆمانی و رویدانا پیکشه دچهسپینیت، ئیدی خواندهقان چاڤهری
هندهک تیبینیان دکهت یین کو ههمی بزافا دکهت خو پشت پهردهیا دهویرین خو
قهشیریت، ههلبهت خلاس نابن، ژيهرکو خواستی کهسهکی نیزیکی جهمشیدییه
و نهینین وی تهڤدا ئەشکهرا دکهت. بهلی خواستی ژ دهرفهی وهلاتی ب دهستین
زهلامی جهمشید قه لغانی دهیته تیرورکرن و کوشتن. چونکی دوو بویهرین دی یین
ههین دبنه ئەگهر کو تیگههشتن ل دویش بونیادگهرییا پیکهاتهیی تهمام بیت.
کو دبنه دوو رویدانین سههرهکی د رۆمانیدا جهی خو یی گرتی ئیک: تیرورکرن
دهیک و خوشکا خوناڤی ب دهستین تیرورستین عهره ب. دوو: تیرورکرن خواستی
بابی ئەوی ب دهستی جهمشید قه لغانی. ل قیری هه دوو داڤین رویدانا د گههنه

ئیک و واتایه‌کا تیگه‌هشتنی و ته‌مام د دهنه رۆمانی کو ئەوژی ئیک ژ بازنین رۆمانی دیاردکەت ئەوژی تیروورکرنا مرۆفانە. بۆ نموونه دەمی زەلامین جەمشید قەلغانی تیروورکرنا بابی خوناڤی (خواست)ی دگەل بۆ مە چیدبیت، چونکی د ڤیریدا شلۆڤه‌کرن و تیگه‌هشتن بۆ مە چیدبیت دڤی رۆمانیدا، کو رۆماننڤیس شیایه دەستپیکا رۆمانی شلۆڤه‌کرن کەسایه‌تیا بابی خوناڤی بۆ مە بکەت و پشتی هینگی تیگه‌هشتنه‌کی بده‌ته مە. ل دەستپیکێ خواست مرۆڤه‌کی خراب بوویه و ژ ئەنجامین خرابین خۆ کاری ئەوی یی خراب ئەنجامین دوماهیکی ئەڤه بوون: "

پشتی دیتی هژماریا تەله‌فونا بابی وی یه، ئیکسەر رابوو و بەرسڤا وی ب کەرمیڤه دا:

- بەلی باب کەرم کە!
- لی دەنگه‌کی دی. ب دەڤۆکا کرمانجیا نافەرست بەرسڤا وی دا:
- ببوره من بیرۆتم ره‌فیتی باوکتە!
- پا بابی من کانییه!
- خوتان خۆشبن، بەداخه‌وه پیتان ئەلیم تیروورکرا! بەلام نازانیت چوون!
- وهی لا ل من خوه‌لیسه‌ری! توج دبیزی! (۲۹)

۳ - ۴ - ۳: ئاستین هوشمه‌ندی (ئاگه‌هیی):

ئەڤ تیوره رەت ناکەت کو (نە ئاگه‌هیی) مایتیکرن د ناڤ داهینانا ئەدەبیدا نینه. (چونکی بونیادگه‌رییا پیکه‌ته‌یی پرەکی دروست دکەت د ناڤ زانستی کومه‌لناسیی و بونیادگه‌رییدا کو پیدڤییه بونیادی رۆمانی یی نافخویی بهیته کرن)^(۳۰). هه‌روه‌سا ئەڤه دبیته ئەگەر کو زانستی کومه‌لناسی پرەکا دی دروست دکەت د ناڤه‌را خۆ و دهرۆناسییدا دەمی (فاکتەری ئەئاگه‌هییا تاکه‌کەسی بەشدار دبیت دئاڤاکرنا پیکه‌ت و جیهانا رۆمانی یا داهینانیدا)^(۳۱). د ڤیریدا لوسیان گولدمان جیاوازیی د ناڤه‌را دوو ئاستین هوشمه‌ندییا جڤاکی دکەت

ئەوژى: (هوشمەندىيا واقى، و هوشمەندىيا د شياندا. چونكى هوشمەندىيا واقى پىك دەيت ژ كومهكا ديتتین كو تەخەك يان گرۆپەك و مردگريت يان يین هەين ل سەر ژيان و چالاكیين ئەوان يین جفاكى، چ پەيوەندىيا ئەوان ل گەل سروشت يان ل گەل گرۆپين دى)^(۳۲). لى هوشمەندىيا د شياندا كو ئەو ژ بەرجەستەكرنا ئەوان داخازيین بلند كو ئارمانج و خواستين گرۆپينه. دڤيريدا پەيوەندىيەكا موکۆم د ناقبەرا هوشمەندى و هوشمەندىيا د شياندا يا هەى. بەلى (هوشمەندىيا د شياندا ئەو لڤينەرى چالاكە بۆ هزرا گرۆپى كو ئەو بخو پاشەرۆژا ئەوى گرۆپى دياردكەت. و گەلەك جارن نه يا ل بەردەستە بۆ خەلكى ئاسايى)^(۳۳)، كو دگەهنە گرۆپى لى ب تنى بۆ ئەوان كەسانين ژيگرتى و ژيهاطينە د ناڤ جفاكى و گرۆپيدا، كو خودان رموشەنبيريەكا بلندن وەك فەيلەسوف و ئنيسەران.

د ڤيريدا گولدمان رۆمانى ب هوشمەندىيا د شياندا د ناڤ گرۆپيدا گرى د دەت. ب هاريكارييا داھينەرى يان خودانى رۆمانى د ڤيريدا (هەر شلۆڤەكرنەكا رمخەيى كو پەيوەنىي گرى بدەت د ناقبەرا ناقەرۆكا رۆمانى و د ناقبەرا هوشمەندىيا واقى يا گرۆپيدا د بيتە شلۆڤەكرنەرمخەنييا خەلەت)^(۳۴)، چونكى ئەدەب يا گريداييە ب پيتڤيین گرۆپى يان ب واتايەكا دى ب ھىمايین بەرزەكرى د ناڤ واقعيدا. لەوما ناقەرۆكا هەر رۆمانەكى پيدڤيە رمنگشەدانا پىكھاتا هوشمەندىيا د شياندا بيت يا گرۆپەكى مرۆڤايەتى يى دياركرى.

ئەڤ چەندەژى د ناڤ رۆمانا ئالى دى يى پرىدا دياردبيت، چونكى د ئەڤى رۆمانيدا گەلەك رويدان يین هەين و ئەڤ رويدانە دمريرينەكى ژ هوشمەندىيا واقى يان هوشمەندىيا چالاك يان د شياندا دكەن. كو هەتا رادميەكى د گونجيت ل گەل بابەتى رۆمانى و يا گريداييە ب ميژوويەكا دياركرى يا گرۆپەكى دياركريفە كو بۆ كەرتەكى تايبەت د ناڤ واقعيدا ژلايى نيزيكشە، چونكى ئەگەر ئەم ھندەك نموونا ژ رۆمانى و مرگرين. كو دمريرينى ژ هوشمەندىيا واقى دكەت يا گرۆپەكى دياركرى هوشمەندىيا واقعييا بابى خوناڤى

دیاردکەت بەرامبەر گەلەك رویدانا کو ب سەری خیزانا ئەوی دەین چ هەقزینا ئەوی بیت (رەوشەن) ئی یان کچا ئەوی یا نەساخ خوساری، هەمی دبنە دەربیرینا هوشمەندییا واقعی گروپەکی دیارکری: "

- تە نە گوته من، تە چ کر؟

چاکیتی خوە ب دارکی هەلاویستنا جلکانقەکر و بەری وی کەتە

دیواری

دی و بەرسفا دای:

- کچی هەریا ژ خومیە.

- پاش دەستی خو ب دیمی وستاندن ژئی نەهیت دا هینا و پیقە چوو. بابو یی ئەقرو چوو ئەو ژ کیستی بابی خوە چوو.

- ئانکو ئەو زۆردارییا ل دایکا من و خوشکا من هاتییه کرن، هەمی ب سەر دفنا خائینانقە چوو؟" (٣٥).

دقیقیدا سالوخدانا خەمگینیا خوناقتی دکەت ل هەمبەر ئەوی زۆردارییا ب سەری دایک و خوشکا ئەوی هاتین دیاردکەت چونکی دەمی بابی (خوناقتی) دەهیتە ژۆرقە ب جلو بەرکین جوان وەکی مرۆقەکی دموئەمەند و سەرمایەدار و ب مەزنی سلاق دکەت. ئەقەژی د قیرییدا ئەوی یەکی دیاردکەت کو مرنا دایکا خوناقتی بو بابی خوناقتی خەم نەبوویە و دیتنا ئەوی هەر کەسی ئەقرو د مریت ئەقجا ب چ ئەگەر بیت ئەو ژ کیستی خو چوو. ل دویف چوونا ئەگەری رویدانی یا بی مضایە و چ ژ هەلوستی ئەوان نا گوهورپیت. بو نمونە " دەنگی دەرکەتتا کرییا وی و دەنگی قەبوونا دەرۆکی تیکەلبوون و هەند دیت، بابی ب خەملا قاتی زیف و بایماغا رەنگ و رەنگ، ما قویلییا ریشەبەرین دەرکەهین کومپانیین خومدی سەرمایەداری دایب ب زۆر کەت دوورووین دی تین هەتا قە جریا پینشی د تەسینن پلەك ل پستویا خومدا و تەپەیی سلاق کر، خوناقتی ب دەنگەکی مریتو لیقەگیرا، بەری باب بچیتە دژۆرقە ... " (٣٦).

ههروهسا هوشمه‌ندییا د شیاندا یا رۆماننقیس ته‌حسین ناقشکی دیاردبیت
 ده‌می و هسفا ئەوی دیمه‌نی دکه‌ت ده‌می به‌حسی جه‌مشید قه‌لغانی دکه‌ت د ناقبه‌را
 خواستی و بیروتی چی بووی. کو د قیری‌دا هوشمه‌ندییا مرۆقه‌کی ره‌وشه‌نبیر و
 خودان پی‌زانین دیار بوو ل سهر‌زیره‌کییا خودانی رۆمانی ده‌می دبیری‌ت: "

- کورۆ هه‌تگا سه‌یدیای جه‌مشید قه‌لغان تی‌دا بریوو!
- جه‌مشیدی هی‌زا کۆماندۆ؟
- ما مه‌ زوی جه‌مشیدی کۆماندۆی پی‌شه‌ کی ده‌ هه‌یه‌؟
- پاش ب سهر‌قه‌کر:
- کی باومر‌کر جه‌مشید کۆماندۆ، هنده‌ تاوان و خرنا‌فه‌ دبا‌زیره‌کی
 بجووکی ژ‌ه‌رزئی با‌زیری‌ داسنیا دا کر‌نه‌؟!
- توج دبیری‌؟!
- سه‌حکی، هه‌تا باومر‌نامه‌ یاوی یا قانونی ژ‌دهر‌قه‌ هی‌نای، توزوبا دمر‌که‌ت!
 نه‌ بابۆ نه‌.
- ئە‌فه‌ ژ‌لی ملک و ئە‌ملاکین ل سهر‌ ناقین وه‌می و ئە‌و هه‌می
 ته‌ملیک‌کرین، شه‌رمه‌زاریین وی بین سیکس، ل که‌ل راستیین وی ئە‌فه
 هه‌می کرین، دقیت هزار جارا سزادانا سین‌داره‌دانی ل سهر‌ به‌یته‌ دان!
 ..(٣٧)

د قیری‌دا هوشمه‌ندییا د شیاندا یا نضیسه‌ری و هوشمه‌ندییا واقعی یا ئە‌وی
 ته‌خی نضیسه‌ر دکه‌هیتی دیار دکه‌ت ب ریکا هه‌قکاریی د ناقبه‌را هه‌ر دووکاندا،
 چونکی د قیری‌دا رۆماننقیس ب هزارا هه‌می ئە‌وان که‌سین د نا‌ف گرۆپیدا
 هزرده‌که‌ت د نا‌ف سهر‌ جه‌می ژ‌یانا جحاکی و د نا‌ف بونیادی گرۆپیدا، یان ب
 شیوه‌یه‌کی هوی‌تر و ووردبین تر د نا‌ف بونیادی ئە‌وی گرۆپیدا، کو نضیسه‌ر
 ئە‌ندامه‌که‌ ژ‌ه‌وی گرۆپی.

هه‌روهسا ئە‌گه‌ر سه‌حکه‌ینه‌ د نا‌ف رۆمانیدا هوشمه‌ندییه‌کا دی دیاردبیت.
 ئە‌وژی ل سهر‌ په‌یوه‌ندیا کفانی و خونا‌فی و دیتنا که‌سانین ده‌وربه‌ر به‌رامبه‌ر
 ئە‌فی په‌یوه‌ندییا ئە‌فینداریی د ناقبه‌را هه‌ر دووکاندا. کو د ئە‌فی رۆمانیدا.

هه‌لویستی بابی کفانی به‌رامبەر ئەفی پەیوه‌ندیی بۆ نموونه: " دەنگی ئیدانا
 دەرۆکی ئاخمشتا وان هەزقاند و بابی کفان، وەك ئەندام پەرلەمان و ناسیار ب
 "حاکم پایز" کەتیه پینشیا کوری و دەرکری و ب کرئزینەکا تزی دلۆفانیشه
 سلاڤ کر. پشتی ئەقیب ئیکبەزنی خوە رابووی و ژ پشت میزەمی دەرکەتی و ب
 کەرمی خوە ل دەستی دای و سلاڤا وان ڤه‌کیرای:

- یا ب خیرو سه‌لامەت، حاکمی هیژا: ئەڤه چ بیرەمورییه ته سه‌را مه
 دای" (۳۸)

د ڤیرییدا هوشمەندییا واقعی یا بابی کفانی دیاردبیت کو گەلەك كەس
 هەنە د ناڤ ئەفی تەخی وەکی بابی کفانی هزرده‌کن. هەرچه‌نده ل دویش جەه و
 پلا ئەوی و ئەو نەخوشیین بۆ خوناڤی ومالا ئەوان چی بووین شیا خو ژ ئەفی مالی
 دویر بیخیت. ژبەر هندی هوشمەندییا واقعی یا ئەفی گرۆبی دیاردکەت.

ل جەه‌کی دی د ئەفی رۆمانیدا ل سه‌ر بابەتی هوشمەندییا د شیاندا
 هەست و رهوشەنبیرییا نڤیسەری رۆمانی دیاردبیت دەمی ب ئاستەکی بلند
 هزرده‌کەت. دەمی دهیت ل جەه کەسایەتییه‌کا رۆمانی هزرده‌کەت و ئاگه‌ ژ
 گەلەك ئەوان بابەتان هەیه دەمی دهیت به‌حسی بویه‌را خو سوتنا رهوشەنی دکن و
 ئەگەری خو کوشتنا ئەوی دیاردکەت بۆ نموونه: " ئەقیب دیار ل پشت میزەمی
 جەه خوە خومش کر و پتر چاقین به‌لەك دپشت به‌رچاڤکی را ب پەرین بادەکا ل
 به‌ر سینگی خوە ڤه هورکرن و د به‌ره چه‌که کیشا و تومارکەری ژى هینا دەر
 دوباره کوه‌دارییا دەنگی دایکا خوناڤی کر و بهیست سا پەسنا زەلامی ژناڤ
 کلسیتی هینایه دەر و برییه مالا خوە دکەت ...

به‌لی هیژا، مه د راپورتا خومدا ب دریزی ئامازه دایی، ل دویش وان راپورتین
 داین مه وی خوە سویتییه، ئەزبەنی، هەتا لایەنی ئەفسی ژى د راقورتا سیی دا، ب
 هووری دیارکرییه، کانئ (رهوشەنئ)، وەك ژنکه‌کا تیگه‌هشتی و خودان هشیاریه
 ب ڤی ریکی خوە کوشتییه! (۳۹)

ههروهسا د دیارکرنا هوشمه‌ندییه‌کا دی د ئەقی رۆمانیدا کو ئەوژی هوشمه‌ندییا واقعییه‌کا چەوا د فییدا بەحسی خوەپیشانانین قوتابیات کرییه دژی مرقین گەندەل د ناڤ جفاکیدا. کو ئەقەژی هوشمه‌ندییه‌کا یا هە ی ل دەڤ گەلەک خەلکی کو هەستکرنا ئەوانە ب ئەمانا گەندەلیی لی ئارستی خۆپیشانانن هاتە گوهرین و بەره‌ڤ ریره‌وه‌کی دی تر چوو بو نمونە: "وی هزری بکه بەری چار رۆزان، ئەو کورکه‌کی مه یی ل کولیزی کوت: "هەکه زور قوتاین ئەمنی ئەهاتبانە، چو ئەمابوو، د کولیا ئیتیدی دا، مزاهرەکا مەزن چیبیت".

بو زانینا تە، ئەو غەوغائین ئەو فەوزە کری، نوکه تەحقیق پی دەیتە کرن.

- نەخیر، ئەو نوکه ل بن کیڤل و توپزان ناله نالی ناکن؟" (٤٠)

د فییدا هوشمه‌ندییا قوتابیان دیاردکەت، کو خوەپیشانان کری ل کافیتیریا کولیزی ژ ئەنجامی بەلاقبوونا پیزانینن ئەینی ل دوور کەسایه‌تیا جەمشید قەلغانی، کو ئەقەژی بوویه ئەگەری پەیدا بوونا ئاژاوه‌یی و بلندبوونا دەنگان و ئاراسته‌کرنا پرسیاران ژلایی قوتابیانقە. لی هوشمه‌ندییه‌کا دی دیاردبیت یا نقیسەری رۆمانی ئەوژی هوشمه‌ندییا د شیانداییه‌کو نقیسەری رۆمانی ب هوشمه‌ندانە هزرکرییه دەمی بەحسی ئەقی رویدانی دکەت و ئەڤ لایه‌نە ب خۆنیشانانین رژیمن دکاتوری ئەوین بەرنیاس ب(غەوغاو) و ئامازا ب لیکجواندییه، کو نوینەری قوتابیان ئەشیا کونترولا ئەقی خوەپیشانانن بکەت و ژدەست دا دەرکەت و ریره‌وی ئەوی هاتە گوهرین.

ل سەر ئەقی چەندی د ئەقی رۆمانیدا هەندەک هوشمه‌ندیین دی دیاردبن. ئەوژی د ناڤ بونیادگەرییا پیکهاتەیی دا بنەمایین ئەوینە لی گەلەک کیم د ناڤ رۆمانا نالی دی یی فییدا ئەوژی هوشمه‌ندییا خەلەت ، کو هەندەک نمونە تیدا دیاردبن وەک نمونە: "

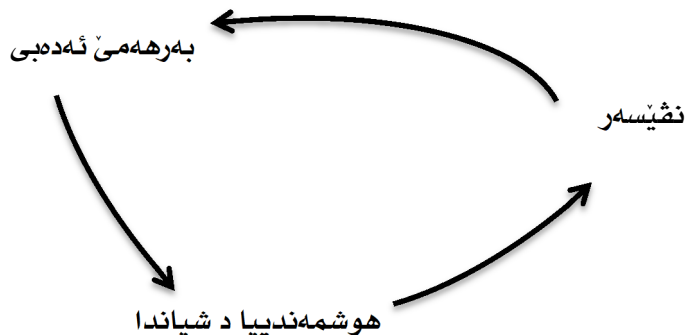
نەخێر، ئەو نوکە ل بن کێش و توپزان نالە نالی ناکن؟

ب گرنزینشە:

- نه، دی بریانی دنی.
- پاش نەقیب جهی خوه خومش کر و پیئە چوو:
- کومیسەر دلیر، توژی دزانی ئەوی گەفا ل ئەمن ئەلقەومی بکت. خوه ل سوئسرا بت، دی ب ماف شەعبی ره کەهینن، بلا ئەم ژى هەتا هزار سالیڤ دی ئەفی بزانیڤ و سابت و مناقشە ل سەر ناهیت کرن^(٤١).

د فیڕیدا هوشمەندییەکا شاش بەرامبەر خەلک و هەندەک گرۆیان لی یا تیکەل بووی ل گەل هەندەک هوشمەندیین دی کو کەس نەشیت رەت بکەت. لەوما هەندەک جاران سۆسیۆلۆژیا فەلسەفە و میژوو دبیته ریکەک بو گەهشتن بو تیگەهشتنەکا ئەرینی بو رویدانیڤ جفاکی.

ل سەر فی چەندی ئەف شیوین هوشمەندییا د ئەوی تەخا دیارکری د ناڤ جفاکیدا ئەوژی تەخا ناڤینە د ناڤ جفاکیدا نە هەژار و نە بەرپرس و دەولەمەندن. بەلکو ئەو تەخە کو نڤیسەرێ رۆمانی خو تیدا دبینیت. دەهەمان دەم دا دیتنەکە ژ جیهانبینیا فی تەخی. دەهەر کارەکی ئەدەبی رەنگشەدانا جیهانبینیا ئەفی تەخییە کو دەیتە فەگواستن ژ هوشمەندییا واقعی بو هوشمەندییا د شیاندا. ئەف چەندەژی ل دەف هەمی نڤیسەران نینە ب تنی ل دەف ئەوان نڤیسەرین مەزن و هزرمەند چونکی نڤیسەرین خودان ئەزمونین بچوک ب تنی ل سەر هوشمەندییا واقعی یا ئەوی تەخی د راوستن و ب تنی وەسفا ئەوی تەخی دکن.

ئەف ئەخشەه ئەوی پەهوەندیی دياردکەت ئەوا د ناڤهرا نڤسەری و کاری ئەدەبی و هوشمەندییا د شیاندا وهک زنجیرهکا تەمام کو چالاکى و هەماهەنگى و ریکخستن د ناڤهرا ئەوان یا بەردەوامە.

۳ - ۴ - ۴: جیهانبینییا رۆمانا ئالی دی یی پری:

جیهانبینی گولدمانی ل بیافی رهخا ئەدەبی یا ب کارهینای ژیهەر کو دا دەست نیشانکرنا (جیهانبینی) یا وی گرۆپی بکەت و ئەوی چینا کۆمەلایەتی کو نڤسەر تیدا دژیت^(۴۲). جیهانبینی ئیکە ژ ئەوان زاراڤین سەرەکی کو بونیادگەری پشتا خو پی گرید دەت و جیهانبینی ل دەف گولدمانی ب ئەوی دیتنیه کو نڤسەر ب کەتواریشه دەیتە گریدان. (د ناڤ بەرهەمی خودا دئێخیتە بەرچاڤ و بریتیه ژ هەستەرن و چەوانیا دیتنا نڤسەری بو کەتواری ديارکری...) (۴۳). ب رمانەکا دی جیهانبینی سیستەمەکی هزری یه ژلای نڤسەریشه و بەراهیکا ژدایک بوونا بەرهەمی ئەدەبی دمرکەڤیت و سیستەمەکی هزرکرنیه ل هەندەک دەما خو ب سەر گرۆپهکی خەلکەکیدا د چەسپینیت.

زاراڤی جیهانبینی گەلەک ژ فەیلەسۆفا وهک (دیسلفایى) و (لوکاش) ی بکارهینایه بو ئەوی یهکی کو جیهانبینی ب رمانا دوگرنا داهینەری بو ئاریشین ژيانا ئەوی و ئاریشین سەرەمی ئەوی ب ریکخەریهکا هونەری دەیتە کرن و گولدمانی هەر ژ دەستپیکى ئەف زاراڤه روهنکریه تا کو یی روون و ئاشکرا و ديارکری بیت بو پراکتیکی. د هەمان دەمدا یی ئامادەبیت بو پەیرهوکرنا ئەوی ل سەر هەمی تیکستان، (چونکی د هیتە هژمارتن بها و دیتن و ئالافهکی تیکههشتنی کو یا هاریکاره بو فەدیتنا هەندەک بهایا و دەریرینیت ئیکسەر بو هزرکرنی) (۴۴).

ئەفەزى ئەوی چەندی د گەهینیت کو جیهانبینی دەرپازدبیت ژ بیافی تاکەکەسى و بزاقى دکەت بکەڤیتە د ناڤ ریرهوهکی جفاکی و هزری یا گشتیدا، چونکی راستیا ئەوی یا جفاکی و گشتیه و نەشیت ب بیتە یا

تاکه کەسی، چونکی هەلویست و ئاراستە و تاییه تەمەندیین تاکه کەسی نەشین دامەزراندنا جیهانبینییی بکەن.

لەوما پرۆسیسا داھینانی (هەلگری جیهانبینییه نەیا سادەیه، تلقائیه، رەنگشەدانی یە، بەلکو کویرترە ژ ئەقی چەندی، ژبەر وان پیدقیین ئیستاتیکی کو حوکمی ل دروستکرنا شیوازی هونەریی بەرھەمی ئەدەبی دکەن ب گشتی رۆمانی ب تاییه تی)^(٤٥). ل سەر ئەقی چەندی ئەگەر پیدقییه نقیسەر ل دویف سروشتی ئەوان پەیوەندیین جفاکی پیشکیش بکەت د ناڤ وینەکی ئیستاتیکی یی هونەریدا یی پابەند بیت ب بونیادی میشکی و دیتن سەرەکی بۆ هزرۆ ئایدۆلۆژیەتا ئەوی تەخا جفاکی کو پیکھاتا بونیادی تیکستی پیک بینیت.

(بونیادی تیکستی یی جفاکی دیار دبیت ب ریکا جیهانبینییی کو نقیسەر ب ساناهی پیشکیشدکەت د ناڤ تیکستی ئەدەبیدا و بەرسفدانەکە بۆ دیتن و ئایدۆلۆژیەتان بۆ ئەوان تەخین جفاکی ئەوین هەبن د ناڤ کەتواریدا)^(٤٦). ل سەر ئەقی چەندی گولدمان جەختی ل سەر ئەوی چەندی دکەت کو هەر ژ دوماھیکا میژوویا کەشن و هەتا رۆژگارین ئەقرو هەمی تەخین جفاکی بونیادی ژیری یی هەر دیتنەکا جیهانی پیکدەبینیت. چونکی هەر جارەکی بزاڤ هاتییه کرن بۆ قەدیتنا بونیادی ژیری بۆ (فەلسەفەکا دیارکری یان لایەنەکی ئەدەبی یان هونەری کو دگەھیتە ئەوی چەندی نەکو دیتنەکا نقشەکییە یان مللەتەکی یان کەنيسەکی یان تەخەکا پیشەیی یا دیارکری یان گرۆپەکی جفاکی بەلکو دیتنەکە بۆ تەخەکا دیارکری و پەیوەندییا ئەوی ل گەل جفاکی)^(٤٧)، کو ئەڤ چەندە هوشمەندییا د شیاندا یا هەر تەخەکا جفاکی یا دیارکری دکەت. دبیتە جیهانبینییا هەردەم، کو هەڤگرتنا دەروونی حوکمی ل سەر دکەت. دشییت دەربیرینی ژ خو بکەت ل سەر ئاستی ئابینی و فەلسەفە و ئەدەبی و هزری.

ئەگەر ئەم سەحکەینە رۆمانا ئالی دی یی پری وەکەھفیا هزریا کەسایەتییان گەلەک یا دیارە. ژ پرانییا کەسایەتیین ئەقی رۆمانی یەک دیتن

دەربارەى مژارێ هەنە. دەنگێن گەلەكێن جودا ئەم تێدا نابینن سەدەمەكی سەرەكی ژى ئەوە كو رۆماننقىسى گرۆپەك دەستنىشانكرىيە ئارمانجا خو و بەردەوام ل دوور وى بازنێ د زفرين و دگەلەك بابەتاندا ئەف چەندە خويادبیت ئەوژى ب رىكا دىالۆگان. وەك جیهانبینیا ئەفى گرۆپى بو بابەتەكی گەلەك مەترسیدار ئەوژى بابەتێ موبایل و ئەنتەرنیتهى و خراب ب كارهینانا ئەوان. چونكى د ئەفى رۆمانیدار رویدانەك دلتهزین كو رۆماننقىس وەك دیاركەرى جیهانبینیا گرۆپى خو بى دەستكارى كەتییە د ناف سەقایی رۆمانیدار، ئەف بابەتێ وینە و قیدیویین كچا و ژنان د موبایلیدا. ئەف دیاردەیه د دەمەكیدا ب تاییهتیی پشتی هاتنا موبایلین كامیره دیاردەیه كا زۆرا ئەقان رویدانان ل سەر ئاستى كوردستانی پەیدا ببوون كو دەر چەند رۆژان مە كوشتنا ژنەكی یان كچەكی گوهلێ دبوو، كو ئەو سەدەمى سەرەكی دیتنا وینەیهكی وى د موبایلەكی د گرتنا پارچە قیدیویەكیدا، ئەقیندارا خواستی (مەياسەتێ) یا گرتی ب دەستین پسمامى ئەوى دەیت كوشتن. د قیریدا ئەفى دىالۆكى د ناقبەرا كشانى و خوناڤى د بیژن پسمامەكی ئەوى شولى موبایلا د كەت و ئەوى وینەكی نزا جاوا د موبایلەكیدا دیتبوو و ئەف رویدانە بو رۆماننقىسى یى بوویە نوینەرى ئەفى گرۆپى كو ئەف رویدانە ب رىكا قەگیرانى ژلايى (كشان) یقە ب ئەفى رەنگى هاتییە دیاركرن:

... "

ئۆ ژنو و هاته بيرا من، ته زانییه دەزكرا بابى ته دوهى يا هاتییه كوشتن؟

- مەياسەتا سى يا كرىت هاتیه كوشتن؟

- من ژى قى سپیدی بهیستیه.

- جاوا، كى كوشت؟

- ب كوتنا كوتویى دمالشه كوشتیه.

- تو بیژی پسمامین وى ومنه كرییت؟

- خودی دزانت.

- ئهو لهوما بابی من شقیدی ههمیی ندههیلا ئهم بنشین، کارو کهسپین وی کیشان و فهخوارن بوو!
- مویایل بکارندهینا؟
- من ئاکهه ژئی نهبوو.
- دی بهلکی ئیدی کیشه چارمبت
- ههکه کهمباختر لی نههیت، ههر چاره نابت.

پاش کشان پیچهک ما و ب ناقشه چوو:

- ما تو بیژی ئهو بابی ته ل که لیک دمردکهن؟
- نزا بوجی توفی پرسى دکی؟
- دبیزن مانى پسمامهکى وى شولى مویایل دکت و وی تهسویرهکى وى یی نزا جاوا د مویایلهکى دا دیتبوو.
- ههمی چیدبن، بهس ئهز باومرناکم، بابی من وهکربت، ئهو ب خو مادهم ب دووڤ ژنمری دکهفت، بزانه دی ب دووڤ که لهکین دی کهفیت" (٤٨).

ههروهسا جیهانبینییهکا دی د ئهقی رۆمانیدا دیار دبیت ئهوژی پشتی ژ ناقچوونا رژیما بهعس و نهمانا حوکمی ئهوی ل بهغدا کریارین تیرورستی ل عیراقی بهریهلاڤ بیوون و که لهک تاکین کورد ب ریکا تیرورکرنی چوون ئهقهژی د ناف رۆمانیدا مژارهک تاییهت ههیه. ئهم دی شین بیژین کو ئهڤ رویدانهژی ب ئاوایهک راستهوخۆ هاتبیته وهگرتن. ب گشتی پرانیا رویدانا ب تهخمینا من کیم ژ ئهوان لی نینن دی راستهوخۆ بی دستکاری جهی خوه د ناف جیهانا رۆمانا ئالی دی یی پریدا کرییه بو نموونه:

پشتی پیلین کوزیرکا د سینگی خومدا دارشتی ب کهورییهکا کزکریوکی بهردموامی ب ئاخشتی دا:

- هه می ژیهر خاترا خوشکا من خوساری، بهره وئ ئاکری چوون. ئەو سالهک بوو نوژدارو هه کیمهک ل دهقهرئ نه هیلا و خوشکا من نه برینه دهق. نهشیان که مباحه کولکا د لهشی ره هاتی ساخ بکن: ئەو بوو مه جبۆر بوو رابوو بهره وئ نوژدارین ناف وئ ئاکری بر و بئ خودانی وئ کر یا ئی کری! ئەو جارا دووی بوو، ل گهل ژنکه کا دی بر و کوتلکا وئ دمردکر و چو ئاریشه بۆ چینه دبوون. خودی ئیشه ئلا مالا وان بیته بهری میراتی، ئەوی ئەق مسیبه ته هینایه سه ری مه. ما هه که بابی مه هؤسا نه بایه و مه خودانهک هه بایه! دا هیلین کچا کچین بیته ناف وئ جهه نه می د ناف دهستین وان کافران ده؟! پارهی پئ بهردن، ما دینارهک و دوونه؟ هوون هه می دزانن: ئەق تیرورستین کاور، ژئزمانی کوشتنی و رهفاندن و دهفته رین دولاران پیشه چو زمانین دی نزانن! " (۴۹). ئەوی چهندی دیار دکهت ده می نه وافی دایکا خونا قی و کچا ئەوی رادهستی تیرورستان کرین ئەقه وینه که ژ زیانا کوردین هه ریمما کوردستانی ل گهل باژیرین عه ره بنشین یین حکومهتا عیرا ق فیدرال. کو ئەوان ب هویری سالو خدانا ئەوی جهی کریه پشته دهیته قوتان و ئیشانندن.

د نموونهیه کا دیدا: " من زانی پشته ئەم ل چهند و مرچهب و کولانکان دمریاز کرین ئەم کریداین و بیرا زیانا من دنیایی ل بهر چاقین من بوو مله کی من ئاشوب نه کری! پشته ئەم ب پشت سی دەرۆکان ئیخستین، ئیدی مروقی ل جهرخئ ئەلندا دیرۆکی ژیا بن جلکین مه دبهرمه دا پرتپرت و وه کی وئ رۆژی ئەم ئی کرین، ده می مه بۆ جارا ئیکی ل بهر ده مه نه ئین دایکین خوه کریه کری، ژنشکانشه دهستهک کهته سه ر پاتی و چاقین من ... من دیت خوسارا من دهقی وئ کرتی یه و چاقین وئ: مینا یین من و ژنی پیئازیا دکت قیزی " (۵۰).

د شیریدا راسته رویدانه کا تایبه ته ئی رۆماننخیس ب دیتنه کا جیهانی به حسی ئەقی رویدانی دکهت کا چهوا تیرورستین ئەوی باژیری ئەشکه نه جده اینه و رموشا سه رده مریکرنا ئەوان ل گهل دایکا خونا قی و خوسارا کچا ئەوی و شکاندنا پیروزیین ئەوان.

ههروهسا نڤیسهری ئەقی رۆمانی قیایه وهك نوینهری گروپهکی دیارگری
 د ناڤ رۆمانیدا بهحسی ئەشکهنجهدانین ئەوان تیروورستان بکهت کو مهبهستا ئەوی
 عهرهه بوون ل ئەوی باژییری کو ب چ شیویهک رهفتار ل گهل کرییه دهمی
 خواستی ل گهل پیروتی ههقالی ئەوی ل ناڤ ترومیلی گوهارییا کاسیتا هاتییه
 تورمارکرن ژلایئ دایکا خوناڤی - رموشهنی - ب دهنگی خو دهمی بهحسی خو
 دکهت وهختی کهتینه دهستی تیروورستان بو نموونه: " دوی رهوشی دا، من دینییه ب
 دیواریشه ب قهباری مترهکی فرههیی و دوو متران دریزاهییی ههمی کیڕ و
 خهنجهرین کیلبه فیچن! ب راستی کیانی شرین دوی کافئ دا هاته بهر چاقین
 من و چاقین من نقیان و وی کره نه مهردی و ئەز بلندکرم و هاقیتمه سهر تهختی
 خوری پهڕین نهعامان و ل پشت پهردمیا دکهفته د ژورا دی دا و دکافی دا، خو
 جیلاق کر ... و پاشی فهرمان کر. من بو ژورهکا دی قه بگوهیزن.

هندي ئەو زمبانیین من دیتین، ههکه ئەزا سههوا نههم، من ئاگهه ژ خو
 ههبوو، ههتا ههفت نهفهران زی من ههستیگر دکه لهخی من چهڕین! پشته هینگی
 ئیدی نزا چ ل من هات و من هند خو دهیت، وهکی نهخوشرین خهون مرؤڤ تیدا
 هشیار دبت، ئەزا دوی شکهفتا ئاسیژه د ناڤ کلیشی دا و ئەو جامیر ل هنداڤ سهری
 منه و کورکی خو ده دا من و روویی خو ده ژ من گرت..."^(٥١)

ژیهر ئەقی یهکی د ئەقی رۆمانیدا دیتنهکا جیهانی بو رۆمانی دیار دبیت
 کو ئەوژی بهراوردکرنا دوو دهستههلاتین سیاسی، جشاک و کلتوری، کو ب ریکا
 هندهک بویهڕین قهومايي وهك: رهفاندنا دهیکا خوناڤی و خوشکا ئەوی ژ ئالیی
 تیروورستین عهرههقه ژ ئالیی دی ههمان کار لی ب رهنگهکی دی و پهرده و پۆشگری
 کار و رهفتارین بهرپرسان دیاردکهت وهکی (دزی، حیزی، تیروور) و کوشتنا بابی
 خوناڤی ژ ئالیی بهرپرسهکی کورد ب ناڤی جهمشید قهلعانی، نڤیسهه دیاردکهت.
 تیروور و تاوان ل ههر جههکی و ب ههر رهنگی بیت دقیت نهمینیت و نڤیسهری رۆمانی
 ئەو بهرپرسهکی ب بویاغا دیموکراسی هاتییه رهنگکرن و تیروورستهکی دی وهك
 ههڤ دبینیت.

ههروهسا د ئەقی رۆمانیدا جیهانبینیەکا تراژیدی د نافی رۆمانیدا دیاردبیت یا تەخەکا جفاکی د نافی جفاکیدا کو ئەگەر ئەم سەحکەینە رویدانین ئەقی رۆمانی یین تیکەل بووین و گەلەک ژ ئەوان نیزیکی ئیکن د ئەقی تەخیدا و هەندەک تشتی یی کری د نافی جفاکیدا د ئەقی چەندیدا جیهانبینییا دروست بووی. ههروهسا د ئەقی رۆمانیدا مەملانەکی د ناقبەرا بەرپرس و خەلکیدا یان ب شیۆهیهکی دی مەملانیهکا چینایەتییه لەوما د ئەقی رۆمانیدا هەر وهکی هەمی رۆمانین دی کو سی زنجیره یین پیکشە گریداینە و تەمامن:

لەوما جیهانبینی ئەو زنجیرا ناقگرە د ناقبەرا تەخا جفاکی و کارین ئەدەبیدا کو ئەو تەخ ب ریکا بەرەهەمی ئەدەبی دەبرینی ژ دیتنا خو دکەت بو جیهانی و ئەق دیتنە دەبرینی ژ خو دکەت ب ریکا بەرەهەمی ئەدەبی.

کو ئەق چەندەژی د رۆمانا ئالی دی یی پریدا دیار دبیت. ب تایبەتی پیکشەگریدانا کەسی ب کۆمیشە و کۆم ب بەرەهەمی ئەدەبیخە. کو ب ناوایەکی تاکەکەسی هەیه. ب تایبەتی بابەتی ژنی و نامۆسی کو مزارین سەرەکینە تاک قەت نەشیت ژ بن ئەقی باری گران قورتال ببیت. پشتی کو دەیک و خوشکین خوناقی ب دەستی تیرورستان تیرور دبن. ئیدی دکەقیته ژیر فشارەک مەزن یا جفاکی هەر دەم هەست ب شەرم و فیەتبوون و کۆنەهی دکەت بەرامبەر خەلکی. دیسان پرانیا جاران د نافی خویا خودایە و هەست ب بیانی بوونی دکەت. هەر وهکی د دیالۆگا ل گەل کشانیدا دبیزیت:

- پشتراستبە بیرا دایکا دوی رەنگی دا من دیتی و خوشکا جوان و هیژایا بەرزە جو جاران ژبیرا من ناچن! کشان ئەزا دترسم دەردەکی دەروونی من بگریت.

- نه نه خوهشتقییا من، تو کهلهک ژ هندی مهزنتری، تشتتهک بیت، من باومرییا همیی ههقی وان بهرزه نابت.

- دلی من، ب من بیت، هندی ئەز دهیمه خوه چرکهیهکی ژێ ژ هزرا من ناچن. ژبەر چاقین من ناچن! نزا کشان ئەز دی چ کهم؟" (۵۲).

ههروهسا ئەو نامین خه لکی ئەوین کو هاتینه ئاراسته کرن بو خوناقی ل دهمی تازییدا ل جئاتا ژنکان کو هیشتا تازی هەر تمام نه بوو د قیریدا خوناقی کهفته د بن فشارهکا جفاکییا مهزندا. هەر بو نموونه: " ل ژورا دی، بازارهکی جودایه و با هیجتین ژن خواها مهها تهباخی فه د سالی و پرسین ژفی جوری ل بن بایی پاتکا دمنگهکی کلیزانکان فه وکت ژێ دهیت، ئارستهی کچا سهروسیمایین وی: مینا سهروسیمایین کچهکا مشهختبوویه "چهلی" لی هاتین دیارکرن"

- نهبه ئاقله رموشهنا تیگههشتی و دژی خوه سوتنی دعادات و تهقالیدین

بهری، دژی خوه راوستیت و فی جامی ژ خوه چیکهت؟

- چاوا رموشهنی خو سوت؟

- بوچی بهری خوه بسوژت، ههوه نه دبره دختورهکی نهفسی؟

- مسوگهر ئەو دی ههتا قیامهتی د ئاکری جههنهمی دا سوژت!

- باشه، ما وی نه دزانی کیژ شوڤیره ل کهل چووین؟

.....

- ما چاره کرنا وی ل فی دمری نه دبوو؟

- هیشتا خوشکا ته یا بی سهروشوونه؟

- ههومی بو چی هیلان بچن؟" (۵۳).

ژبلی رموشا خوناقی کهسایهتیهک دی ل بهر چاقی مه دکهفت ئەوژی

مه یاسهتا ئەقیندارا خواستییه کو بریارا تاکه کهسی مینته ب چهزا خو ژیا نا

هه‌قژینی پیک بهینت. ژیه‌ر هندی ژێ ب دهستی پسمام و کەس و کارین خۆ دهیته کوشتن.

ئەگەر ئەم سەحکەینە جیهانبینیا ئەقی گروپی کو تەخەکا جفاکیه د ناڤ جفاکەکی تەمامدا. لێ رۆماننخیس شیایه ل هندهک جهین رۆمانی ژيانا ئەوان یا هزری و دەررونی و سوزداری و ژيانا ئابووری و جفاکی، کو ئەو گروپ تیدا دژیت کو رۆماننخیس دەربرینی ژێ دکەت. د قیژیدا ئەو جفاکی رۆماننخیس ئامازی پی دکەت هەلبەت باژیره‌که ب ناڤی داسنیا مەبه‌ست ژ ئەقی ناڤی باژیری دهۆکی یه که‌سایه‌تیین ئەوی ب سەر دوو چینان دابه‌ش دبن ئیک: چینا ده‌سته‌ه‌لاتدار دوو: چینا ئاسایی.

ئەو کاودانین د رۆمانیدا دهیت قەدیتن ژ هەڤ جودانه ل ره‌خه‌کی ژيانا نه‌خشی و ب خەم یا خوناڤی ب رییا مونولوک و ره‌فتارین ئەوی دهین قەدیتن. کو کۆل و خەمین ئەوی دیارکرن بکوژین دایکا ئەوینە د سەر هندی‌را ژێ ئەقینداره ل گەل کوره‌کی ب ناڤی کشان هەلبەت ژيانا ئەوی یا نورماله ل به‌ر چاڤدکه‌قیت کو ئەوژی ب سایا مووچی دایکا خو دژیت.

ديسان ژيانا قەهره‌مانی دووی ئەوژی خواستییه بابی خوناڤییه کو ژيانا ئەوی یا دەررونی و سوزا ئەوی تام به‌روفاژی یا کچا ئەوییه کول و دەردين ئەوی هەمی خوشیا ئەوییه کو ب ریکا جه‌مشید قەلغانی خوه دگه‌هینته پله و پایه‌یین به‌رز و موچه‌یین پشت په‌رده‌میان ومردگريت. شه‌ڤ و روژین ئەوی ب قەخوارنا مه‌یی روینشتنا ل گەل هەڤالان و له‌یزینا لاشی ژنانشه دجیت. وه‌کی ئەقی نموونی: "وی جارەکا دن بره سەر که‌نالی تژی شاهه‌یی بیست و چار لاشین رووت کرین و ده‌ستی خوه ب پیسیرا تراکسوتا دابوشکری قه‌نا و رکورک تماشانی ب تنی و دبه‌ر کوهی وی سال دەرکوکی ب دورستی نه‌هاتیه کرتن و دیمه‌نی که‌له‌ک قه‌کیشابوو ریکلامه‌کا ژ فلمی که‌رمتر. لێ وی ژێ سەر ره‌ که‌نالی (ئوحدی) و فره‌کا دن ل قودیکی دا و فسته‌قه‌ک ژ سینیکا ل به‌ر سینگی خوه هینا دمر ...^(٥٤) ژيانا قی

قههرمانی یی رۆمانی ب ئەفی ئاواپی هاتیه نیگارکرن و ل گەلەك جهاندا ئەف هەست و سوزین ئەوی یین تاکەكەسی دیاردبن.

هەرەسا جەمشید قەلغانی ژێ هەمان كەش و هەواپی خواستی تیدا دژیت لی بەلی ئەو خودی دەستەهلاته و مرۆفەك پیچی بوویه. هەر كارەكی بقیت ب ساناهی دكەت. وهکی، قەخوارنا مەیی، گەندەلی، تاوان، دیسان یاریکرن ب لاشی ژنكان كو گەلەك جارن ب ریکا مونولۆگین خواستی رەفتار و کریارین ئەوی ئەشکەرا دبن وهکی (سیکسکرن ل گەل خزمەتکارا خوہ یا مالی، سیکسکرن ل گەل سکریتیرا خو یا دەوامی) ب گشتی رۆماننقیسی بەحسا چەوانییا ژینگەها ئەفی گرۆپی کرییه. بۆ نموونه ل سەر ژيانا جەمشید قەلغانی. ب ئەفی شیوهی ل ھندەك جھین رۆمانی بەحسی ئەوی کرییه، بۆ نموونه:

- كی باومردکر جەمشید کۆماندۆ، ھندەك تاوان و خر ناهە د باژیرەکی بچووک ژ قەرزێ باژیری داسنیان دا کرن؟

- توج دبیزی؟

- سەحکی، هەتا باومرنامەیا وی یا قانونی ژ دەرڤه هینای توزوبا دمرکەت!
- نە بابونە.

- ئەڤه ژ بلی ملک و ئەملاکین ل سەر ناڤین وەهمی و ئەو هەمی تەملیککرین، شەرمەزاریین وی یین سیکسی، خزمەتکارین وی یین بیانی ب سەر چ ڤەنە، هەکە راستین وی ئەڤه هەمی کرین، دڤیت ھزار جارا سزادانا سیدمردانی ل سەر بەیتە دان ...^(۵۵)

کو ئەڤەژێ ئەوی یەکی دیاردکەت کو رۆماننقیس تەحسین ناڤشکی د ئەفی رۆمانیدا جیھانبینییا ئەفی گرۆپی دیاردکەت. ب ریکا گوھۆرینا بارودوخی جڤاکی د ناڤ رۆمانیدا، بۆ نموونه ل ھندەك جھان بارودوخی جڤاکی هاتییه گوھۆرین ئەوژێ پەیوەندییا د ناڤهرا کچ و بابیدا، کو رۆمان ل ھندەك بەشین

ئەوئ پەيوەندىيى نەرمتر لى دكەت. كو ئەوژى دەما بابى خوناڤى ب پەيوەندىيا ئەوئ و كڤانى هايدار دبىت ب ھەلوئىستەك ئەرىنى ئەڤى پەيوەندىي پەسەند دكەت. ديسان كچەكا داىك و خوشك لى ھاتبن تىروركرن و خودان بابەكى سەرخۆش و قومارچى ئەڤە ھەمى نابن ئاريشە د پەيوەندىيا ئەوئ و كڤانىدا. ديسان مالباتا كڤانى ئەوئ يەكى ژى قەبول دكەن كو ژ كورئ خۆ تورە ببن و ئەوژى ببىت بىكا مالى ئەڤەژى بارودۆخى جڤاكى د ناڤ رۆمانىدا د گوھۆرپىت، ژبەركو دجڤاكى كوردىدا خاستنا كچان ب رەوشتى ئەوئ خىزانىڤە كرى دەن. ديسان رابردوويى كەڤن دكەن پيشەر لى د ئەڤى رۆمانىدا رابردوو ھاتىبە ژبىركرن و بربار بوويە بربارەكا تاكەكەسى نەك كۆمى.

ژبەر ئەڤى چەندى دىتتا جڤاكى يا گرۆپان و كرىدانا ئەوئ ب شىوہىەكى ھزرى يان ئاگەھىي ب تاكەكەسان كو ئەڤ چەندە ديار دبىت د ناڤ رەفتار و كارو دمرىبىنن ئەواندا ئەڤ چەندە ژى دىتتا گشتى بو جىھانى دەست نىشان دكەت. ژبەر ئەڤى چەندى رىزكرنا مىژوويى ب رىيا چەند رويدانەكان ھەكى (كوشتنا ھەڤالا خواستى) و (تىروركرنا دەيك و خویشكا خوناڤى) و (دابەشكرنا پوستە و پلەيىن لەشكەرى) و (دزى و گەندەليا سىياسى) ب رىكا ئەڤان دياردەيا مىژوويى ھاتىبە دياركرن.

ژبەر ئەڤى چەندى جىھانبىنيا رۆماننڤىس تەحسین ناڤشكى د رۆمانا ئالى دى يى پرىدا. دەست نىشانكرنا ئەوان ھوكار و فاكتەران يىن كو دبنە ئەگەرىن قەيرانىن سىياسى و جڤاكى و سەرھلدا نا دياردا گەندەلىي د ناڤ چىنا بەرپرساندا. رۆماننڤىس ھەمى تىشكا رۆناھىيى و سەرنجى داىب سەر چەوانىيا رەفتارا بەرپرسان دجڤاكىدا. ھەكى كوشتن و گەندەلى و دەست درىژىيا سىكىسى و دابەشكرنا پلە و پوستىن لەشكەرى و سىياسى. ديسان پەيوەندىيا كچ و بابەكى د دەتە دياركرن و ھزروبىرىن ئەوان ل ھەڤ ناگونجن و دىسانژى قىايە بەحسى دەست درىژىيا بابى بو كچى د جڤاكىن كرتى و داخراودا بكەت. ئەوژى پىشتى كو خواستى دمالدا مەيى قەدخوت ئىدى نىراتيا ئەوى دگەھىتە ئەوئ پلەيى ھىرشى كچا خۆ خوناڤى

دكەت. ديسان كوشتنا ژنان ل بهر چاڤ هاتييه و مرگرتن ئەوان هۆكاران ژى
قەدگەرينيت ژينگهها چقاكى و ئاستى ئەوان يى هزرى ژ ئەگەرى وینەيهكى
جوانى ئەوى دبیتە قوربانى ئەقە ژى د دەمهكيدا كو د ناڤ چقاكى كوردیدا
بوويه دیاردمیهكا نه شرین.

- (۱) دلدار ابراهیم احمد: تیور و تهکنیکین فهگیرانی (پراکتیزه کرن لسه رومانانا ئالی دی یی پری)، چاپخانا هیفی، ژبه لافکرین دهمزه هئی نالبهند یی چاپ و وهشانی، دهوک، ۲۰۱۷. ل ۱۷۲
- (۲) دلدار ابراهیم احمد: تیور و تهکنیکین فهگیرانی (پراکتیزه کرن لسه رومانانا ئالی دی یی پری)، ل ۱۷۳.
- (۳) تهحسین نافشکی، ئالی دی یی پری، وهشانین ئیکهتیا نفیسه رین کورد، چاپا ئیکی، چاپخانا هاوار، دهوک، ۲۰۱۰، ل ۷-۸.
- (۴) دلدار ابراهیم احمد: تیور و تهکنیکین فهگیرانی (پراکتیزه کرن لسه رومانانا ئالی دی یی پری)، ل ۱۷۷.
- (۵) تهحسین نافشکی، ئالی دی یی پری، ل ۵.
- (۶) تهحسین نافشکی، ئالی دی یی پری، ل ۱۳۲ - ۱۳۳.
- (۷) ههمان ژیدمر: ل ۱۸۱.
- (۸) ههمان ژیدمر: ل ۲۴۷.
- (۹) تهحسین نافشکی، ئالی دی یی پری، ل ۱۳۷.
- (۱۰) چاقییکهفتن دگهل روماننفیس تهحسین نافشکی ل روژا ۲۰۱۶/۹/۴، ل دهۆکی.
- (۱۱) چاقییکهفتن دگهل روماننفیس تهحسین نافشکی ل روژا ۲۰۱۶/۹/۴، ل دهۆکی.
- (۱۲) ههمان ژیدمر.
- (۱۳) تهحسین نافشکی، ئالی دی یی پری، بپ ۱۹.
- (۱۴) تهحسین نافشکی، ئالی دی یی پری، بپ ۷۳ - ۷۴.
- (۱۵) ههمان ژیدمر: بپ ۱۴.
- (۱۶) تهحسین نافشکی، ئالی دی یی پری، بپ ۱۹۴.
- (۱۷) چاقییکهفتن دگهل روماننفیس تهحسین نافشکی ل روژا ۲۰۱۶/۹/۴، ل دهۆکی.

- (١٨) ته حسين نافشكى، ئالى دى يى پرى، بپ ١٧٠ - ١٧٤ .
- (١٩) داود ملوي: تاريخ النقد الادبي، ترجمة: عناد غزوان، جلال الخياط، التعليم العالي والبحث العلمي، بغداد، ١٩٨٨، ص ١٣٢ .
- (٢٠) ته حسين نافشكى، ئالى دى يى پرى، بپ ١٦٤ .
- (٢١) ئەمىن عبدالقادر: شعريهت د رۆمانىن (سدقى هرورى) دا، چاپا ئىكى، دەزگەھى سپىريز، هەولير، ٢٠٠٨، ل ١٠٥ .
- (٢٢) ته حسين نافشكى، ئالى دى يى پرى، بپ ١٣ - ١٤ .
- (٢٣) ته حسين نافشكى، ئالى دى يى پرى، بپ ٢٣ .
- (٢٤) ته حسين نافشكى، ئالى دى يى پرى، بپ ٢٤ - ٢٥ .
- (٢٥) ته حسين نافشكى، ئالى دى يى پرى، بپ ١٥٦ .
- (٢٦) ته حسين نافشكى، ئالى دى يى پرى، بپ ١٣ .
- (٢٧) ته حسين نافشكى، ئالى دى يى پرى، بپ ١٥٣ .
- (٢٨) ته حسين نافشكى، ئالى دى يى پرى، بپ ١٥٦ - ١٥٧ .
- (٢٩) ته حسين نافشكى، ئالى دى يى پرى، بپ ١٩٦ - ١٩٧ .
- (٣٠) عيسى بن هشام محمد: البنية القصصية و مدلولها الاجتماعي، دار العربي، لبنان، ١٩٧٢، ص ٧٨ .
- (٣١) روبرت همفري: تيار الوعي في الرواية الحديثة، ت: د. محمود الربيعي، دار المعارف، مصر، ١٩٧٥، ص ٩٤ .
- (٣٢) محمود الربيعي (د.): قراءة الرواية لنماذج من نجيب محفوظ، دار المعارف، مصر، ١٩٧٤، ص ١٧٨ .
- (٣٣) روبرت همفري: تيار الوعي في الرواية الحديثة، ص ١١٧ .
- (٣٤) روبرت همفري: تيار الوعي في الرواية الحديثة، ص ١٢٠ .
- (٣٥) ته حسين نافشكى، ئالى دى يى پرى، بپ ١٣ - ١٤ .
- (٣٦) ته حسين نافشكى، ئالى دى يى پرى، بپ ١٣ .
- (٣٧) ته حسين نافشكى، ئالى دى يى پرى، بپ ١٨٤ .
- (٣٨) هەمان ژيەدر: ل ١٩٤ .
- (٣٩) ته حسين نافشكى، ئالى دى يى پرى، بپ ١٩٢ - ١٩٣ .
- (٤٠) هەمان ژيەدر: بپ ١٩٢ - ١٩٣ .

- (٤١) ته حسين نأفشكى، ئالى دى يى پرى، بپ ١٩٢.
- (٤٢) لوسيان غولدمان و آخرون: البنيوية التكوينية والنقد الادبي، ص ١١.
- (٤٣) لوسيان غولدمان: نقد تكويني، ت: د. محمد تقي غياث، ضآ اول، انتشارات تيرو ل كمهر، تهران، ١٣٦٩، ص ٧.
- (٤٤) الثقافة: (جولدمان و البنيوية التكوينية)، مجلة الثقافة، العدد ١، السنة ٧، بغداد، كانون الثاني، ١٩٨٧، ص ٣٣.
- (٤٥) هه مان ژيدير: ل ٣٥.
- (٤٦) خالد آمرج: في تاويل النقد الادبي الاجتماعي، عبد المنعم ناشرون، طا، حلب، ١٩٩٩، ص ٣٥.
- (٤٧) محمد برادة: مقدمة ترجمة كتاب: ميخائيل باختين، الخطاب الروائي، دار الامان، الرباط، ١٩٨٧، ص ٦.
- (٤٨) ته حسين نأفشكى، ئالى دى يى پرى، بپ ٦٨ – ٦٩.
- (٤٩) ته حسين نأفشكى، ئالى دى يى پرى، بپ ٧٣.
- (٥٠) هه مان ژيدير، بپ ١٧.
- (٥١) ته حسين نأفشكى، ئالى دى يى پرى، بپ .
- (٥٢) ته حسين نأفشكى، ئالى دى يى پرى، بپ ٤٣.
- (٥٣) ته حسين نأفشكى، ئالى دى يى پرى، بپ ٥ – ٦.
- (٥٤) ته حسين نأفشكى، ئالى دى يى پرى، بپ ٢٦.
- (٥٥) ته حسين نأفشكى، ئالى دى يى پرى، بپ ١٨٤.

ئەنجام

أ - ئەنجامین گشتی:

۱. زاراقی بونیادگەرییا پیکهاتەیی و قوناغین پیکهاتنا رۆمانی، یا هاتییه بکارهینان د ناڤ رهخنهیا ئەدەببیا نوی ب گشتی و بیاڤی رۆمانی ب تایبەتی.
۲. مەبەستا لوسیان گولدمانی ب زاراقی بونیادگەریی ڤهگواستنهکه د ناڤ و دەرڤهیی تیگستی ئەدەبی، کو شیا هەڤشکیهکا تیوری چی بکەت د ناڤهرا بونیادین نافخویی کو رەنگشەدانا خودیهتا مرۆڤایهتیه و لایهنی دووی یی هەڤشکی ژینگههی دەرڤه و دهوروبەر یان ئەو جیهانا کارتیکرنی ل مرۆڤی دکەت کو ژیدەری خوشی و ئالۆزییا مرۆڤی نه.
۳. بەرههەمی ئەدەبی رەنگشەدانا دیتنا جیهانی یه، یا ئەوی تهخی یان هەر تهخەکا دی، کو دوو رەهەندییت، د ناڤدا هەین: یا ئیکی رەهەندی جڤاکی، کو ژ واقعی ژیاړی یی هاتی، و رەهەندی دووی ژ ئەندیشا نڤیسەری یا هاتی د دیتنا جیهانی و ئەوی گرۆپی چ ب شیوهکی سروشتی یان ئیکسەر، کو کارتیکرنی ل تاکەکەس (نڤیسەری) دکەن و ئەو ژی پشتی هینگی دزڤرینتهڤه بو گرۆپی.
۴. هوشمەندییا واقعی، کو ئەو فۆرمی هوشمەندیی دەیتە ئالوگۆرکرن د ناڤهرا تاکەکەسین تهخەکا جڤاکییا دیارکریدا. چونکی ئەو ب خو ئاگەهیهکه بو نوکه ب پالپشتیا بووری ب هەمی پیکهاتنین جیاواز یین ئابوری و هزری و پەرودەمی و ئاینی.
۵. هوشمەندییا دشیاندا، کو ئەو ئاگەهیه دەریازدبیت ژ هوشمەندییا واقعی، چونکی دەیتە وەسفکرن ب گشتگیری و بەرڤرەهی ژ دیتنا خو بو پیگهه و بارودۆخی ئەوی تهخی یان گرۆپی جڤاکی و ریرهی هەبوونا ئەوی یا میژوویی ل ناڤ پیگههی هەمی چین و گرۆپین دیدا، کو ئەڤ چەنده ژی د

ناف بهره‌مێن هزری و هونه‌ری و ئه‌ده‌بی ده‌ینه دیتن و وهرنه‌گیرانا راستیا، کو چ هزر دکهن ئه‌و گرۆپ یان ئه‌و ته‌خ یان چ دبیزن، به‌لکو فه‌دیتنا ئه‌وی یه‌کی کو ئه‌و گرۆپ چه‌وا هزر دکه‌ت بیی ئه‌وی چه‌ندی، کو ئه‌و گرۆپ بزنان، کو ئه‌فه‌زی دبیت ل هه‌مان ده‌مدا ده‌ریرنه‌ک ژ دیتنا جیهانییا ئه‌فی ته‌خی یان گرۆپی.

ب – ئه‌نجامین تایبه‌تی:

۱. د رۆمانا ئالی دی یی پری یا رۆماننخیس ته‌حسین نافشکی، ههر دوو هوشمه‌ندییا واقعی و دشیاندايه د نافدانه، لی ژلای خه‌لکی و که‌سایه‌تیین فی رۆمانی هوشمه‌ندییا واقعی دیاردییت. چونکی بوویه ئه‌گه‌ر بۆ گوه‌ورینا ژیا نا ئه‌وان، کو هنده‌ک گوه‌ورینی بونیادگه‌ری د ژیا نا ئه‌وان چی‌بوویه.

۲. هوشمه‌ندییا دشیاندا ل ده‌ف نشیسه‌ری ئه‌فی رۆمانی هه‌بوویه، چونکی گوه‌ورین د هه‌ستی ئه‌ویدا چی‌بوویه، کو شیاییه گونجانده‌کی چی بکه‌ت د ناف واقعی کوردیدا و هوشمه‌ندییا ئه‌وان ب هویری د نافه‌را هوشمه‌ندییا دشیاندا یا ئه‌وی بخۆ و د ناف هه‌می پیکه‌اته‌ییین ته‌خین چاک کوردیدا کرییه.

۳. د رۆمانا ئالی دی یی پری، رۆلی رۆماننخیس ته‌حسین نافشکی، ناشکرا کرنا جیهانبینیا ئه‌فی رۆمانییه، ب جوائترین شیوه، چونکی ئه‌و ب ریکا ئه‌وی هنده‌ک هیقیین مه‌زن د ئاسته‌کی بلند یا گرۆپی ده‌رئێخسته‌یه، کو ئه‌و ب خۆ ئه‌ندامه‌که ژ وی گرۆپی و ده‌ریرینی ژ هزریین ئه‌وان دکه‌ت، د ئه‌فی رۆمانیدا رۆلی ته‌حسین نافشکی دیار کرنا ئه‌فی جیهانبینیا گرۆپییه، ئه‌و ب خۆ خودانی ئه‌وی دیتنا هزریا گرۆپی نینه.

۴. جیهانبینی – دیتنا جیهانی – پینگه‌هه‌کی تایبه‌ت یی هه‌ی د ناف شلۆفه‌کرین بونیادگه‌رییا پیکه‌اته‌یییدا، کو ئه‌و ته‌وه‌ری سه‌ره‌کییه بۆ

لشاندا هوشمه‌ندییا کۆمی یا جفاکی کو تاکه‌که‌سی داھینه‌ر
دمبرینه‌ی ژێ دکه‌ت ب ریکا به‌ره‌مه‌ی خۆیی ئه‌ده‌بی کو ده‌ست پێ دکه‌ت
بۆ بونیادی واتایی و دهربازدبیت ژ تیگه‌هشتن و شلۆقه‌کرنی هه‌تا دکه‌هیته
جوړین هوشمه‌ندییا کۆمی.

۵. هه‌لبه‌ت ته‌حسین نافشکی که‌سه‌که د ئه‌فی جفاکی کوردیدا و د ناڤ
واقعی ویدا دژیت، کو ئه‌وژی واقعی کوردستانییه، تایبه‌ت هه‌ریما
کوردستانی و ئه‌ف واقعه‌ی وینه‌کری و مفا یی ژێ وهرگرتی، کو تی‌دا
به‌حسی هوشمه‌ندییا جفاکی دکهن، کو جفاک به‌شداره د په‌یدا‌بوونا
که‌له‌ک ئالۆزیان و که‌له‌ک بابه‌تان چونکی ئه‌وی بریار ل سه‌ر که‌له‌ک
تشتی یا دای و هنده‌ک که‌ره‌ستین ئه‌فی رۆمانی ژ بونیادی میژوویی هاتینه
وهرگرتن، کو ل دویف دیتنا نخیسه‌ری دی هینه‌ وینه‌کرن ب هه‌می رمش و
سپین خۆقه.

لیستا ژیدهران

■ ژیدمرب زمانئ کوردی:

أ - پهرتوك:

۱. ئەمین عبدالقادر: شعریەت د رۆمانین (سدقی هروری) دا، چاپا ئیکئی، دەزگهئ سپیریژ، ههولیر، ۲۰۰۸.
۲. تەحسین نافشکی، ئالی دی یی پری، وهشانین ئیکهتیا ئقیسهیین کورد، چاپا ئیکئی، دهوک، ۲۰۱۰.
۳. دلدار ابراهیم احمد: تیور و تەکنیکین فەگیرانی (پراکتیزه کرن لسه رۆمانا ئالی دی یی پری)، ژ به لافکرین دەزگهئ نالبهند یی چاپ و وهشانئ، دهوک، ۲۰۱۷.
۴. دیداری رومانی کوردی، ئاماده کردنی: لژنه ی رهوشه نبیری یه کیتی نوسه رانی کورد، چاپی یه کهم، چاپخانه ی شه هاب، ههولیر، ۲۰۰۳.
۵. فوناد رهشید (د): بونیادگه ری له رهوشه نبیری و رهخنه ی ئەدهبی کوردیدا، به لاوکراوه کانی یه کیتی نوسه رانی کورد - لقی کهرکوک، کهرکوک، ۲۰۱۰.
۶. هه قال سه لیم ته یب (د): بونیادگه ری د ناف رهخنا کوردیدا ژ ده ستپیکئی هه تا سالا ۲۰۰۳ی، دەزگهئ سپیریژ یی چاپ و وهشانئ، دهوک، ۲۰۰۶.

ب - نامین ئەکادیمی:

۷. بهنگین ابراهیم همی، رهخنه یا جفاکی د رۆمانین هسه نی مه تی دا، ناما ماسته ری زانکویا مار دین ئارتوگلو - تورکیا، ۲۰۱۴.

د - هه قیه یشین:

۸. چاپیکه فتن دگه ل رۆماننقیس تەحسین نافشکی ل رۆژا ۲۰۱۶/۹/۴، ل دهوکی.

■ ژندهرب زمانى عهربي:

١- پهرتوك:

٩. ابراهيم محمود خليل (د.): النقد الادبي الحديپ من المحاكاه الى التفكيك، الكعبة الپالپه، دار الميسره للنشر والتوزيع، الاردن، ٢٠١٠.
١٠. احمد الجركى (د.): تمپلات النثرية الادبية الحديبيه في النقد الروائى المعاصر، الكعبة الاولى، دار النايا، دمشق، ٢٠١٤.
١١. الكسندر ياكبسون: المنحى السوسيولوجى في النقد الادبى، ترجمه، نوفل نيوف، مجله الاداب الاجنبيه، عدد ١، اتحاد كتاب العرب، دمشق، ١٩٧٨.
١٢. المار هولنشتاين: رومان ياكوبسون و البنيويه التكوينية القاهرية، ت: عبدالجليل الازرى، مگبعه نسقيف، الدار البيچاء، ١٩٩٩.
١٣. ايناس محمود عبدالله أبو سالم (د.): نقد النقد، عالم الكتب الحديپ للنشر والتوزيع، اربد، الاردن، ٢٠١٢.
١٤. بيتر مرز: حين ينكسر الغصن الذهبى، بنيويه امكبولوجيا، ترتب: صبار سعدون، دار الشؤون البقافيه، بغداد، ١٩٨٦.
١٥. تيرى ايجلتون: الماركسيه والنقد الادبى، ترجمه: احمد احسان، نواره للنشر والترجمه، القاهرة، ١٩٩٧.
١٦. جابر عصفور (د)، نظريات معاصره، دار المعرفه للبِقافه والنشر، ك١، دمشق، ١٩٩٨.
١٧. جابر عصفور، منشورات عيون المقالات، الدار البيچاء، ١٩٨٦.
١٨. جاك دوبورا: نحو نقد ادبى سوسيولوجى، ترجمه: قمرى البشير، چمن كتاب البنيويه التكوينية و النقد الادبى،
١٩. جان بياجه: البنيويه، ترجمه: عارف منيمنه و بشير اوبويا، منشورات عويدات - بيروت، ١٩٨٢.
٢٠. جان ريكاردوو: قچايا الروايه الحديبيه، ت: صلاح الجهينم، وزاره البِقافه، دمشق، ١٩٧٧.
٢١. جمال شحيد (د.): في البنيويه التكوينية دراسه في منهج لوسيان غولدمان، دار ابن رشد، بيروت، ١٩٨٢.
٢٢. جون باميكاي، البنيويه التكوينية و لوسيان غولدمان، ترجمه، محمد سبيك، چمن كتاب السيره مانگوتى و النقد الادبى.

٢٣. جوران پوريون: ايديولوجيا الفلسفه و فلسفه الايديولوجيا، ت: الياس مرقص، دار الوحده، بيروت، ١٩٨٢.
٢٤. خالد آمرج: في تأويل النقد الادبي الاجتماعي، عبد المنعم ناشرون، حلب، ١٩٩٩.
٢٥. داود ملوى: تاريخ النقد الادبي، ترجمه: عناد غزوان، جلال الخياك، التعليم العالي والبحب العلمي، بغداد، ١٩٨٨.
٢٦. رمان سلدن: النثريه الادبيه المعاصره، ترجمه: جابر عصفور، دار الفكر للدراسات والنشر والتوزيع، القايره، ١٩٩١.
٢٧. روبرت شولز: البنيويه في الادب، ت: حنا عبود، اتحاد كتاب العرب، دمشق، ١٩٨٤.
٢٨. رمجان بسكا ديب محمد ناظم: فلسفه هيكل الجماليه، المؤسسه الجامعيه للدراسات والنشر والتوزيع، بيروت، لبنان، ١٩٩٦.
٢٩. روبرت همفري: تيار الوعي في الروايه الحدييه، ت: د. محمود الربيعي، دار المعارف، مصر، ١٩٧٥.
٣٠. روبيرت اسكاريت، سوسيولوجيا الادب، ت: آمال انگوان عرموني، ك١، بيروت، ١٩٨٧.
٣١. روجيه جا رووي: البنيويه فلسفه موت الانسان، ت: جورج خرابيش.
٣٢. زكريا ابراهيم(د.): مشكله البنيويه، دار مصر للكتاب، القايره، د.ت.
٣٣. زيديك جيمسرن: سياسات النثريه: المواقف الايديولوجيه في جدل ما بعد الحدايه، ت: فخري صالح، مجله الكرمل. مؤسسه الكرمل الثقافي، العدد، ١٩٩٧، ٥١.
٣٤. رشيد بنحدو (د.): الروايه والوقائع، الموسوعه الصغيره، (٣٥١)، دار الشؤون الثقافيّه العامه - بغداد، ١٩٩٠.
٣٥. سلمان كاصد (د.): الموجوع و السرد، دار الكندي للنشر والتوزيع، اريد - الاردن، ٢٠٠٣.
٣٦. صالح بير زيا : تكورات هزه المناهج، دار كويقال، المغرب، ٢٠٠٢.
٣٧. عايده لگفي، دار الفكر للدراسات والنشر والتوزيع، ج ١، القايره، ١٩٩١، صص ٢٣.
٣٨. عبدالجبار عباس: في النقد القصصي، دار الرشيد للنشر، بغداد، ١٩٨٠.

٣٩. عبدالسلام المسدي: قحجيه البنيويه، دار أميه، تونس، ١٩٩١.
٤٠. عبدالله محمد القدامى (د.): البنيويه، مجله عالم الفكر، العدد الرابع، الكويت، ١٩٩٩.
٤١. عبدالله ابو حسين (د): "اتجاهات النقد الدرامى في سوريه، منشورات اتحاد كتاب العرب، دمشق، ٢٠٠٦.
٤٢. عمورى السعيد، الكتابه والتشكيل الايدولوجى في الروايه العربيه المعاصره – دراسه نقديه
٤٣. عيسى بن هشام محمد: البنيه القصصيه و مدلولها الاجتماعى، دار العربى، لبنان، ١٩٧٢.
٤٤. عمر محمد الكالب (د): المذاهب النقديه (دراسه و تكبيق)، دار الكتب للكتاب والنشر، الموصل – العراق، ١٩٩٣.
٤٥. عمرو عيلان: الايدولوجيا و بنيه الخكاب الروائى في روايات عبدالحميد بن صدوقه، منشورات جامعه منشورى قستنگينه، ١٩٩١.
٤٦. فيصل دراج، نشره الروايه والروايه العربيه، المركز الثقافى العربى، الدار البيجاء، المغرب، ١٩٩٩.
٤٧. قاموس لاورس فرنسى فرنسى – عربى، مكتبه ناشورى، بيروت – ١٩٩٧.
٤٨. قصى الحسين (د)، سوسيولوجيه الادب، دار ومكتبه الهلال، بيروت، لبنان، ٢٠٠٩.
٤٩. كولن ولسون، اللامنتمى، ترجمه: انس زكى حسن، الكبعه البانيه، دار العوده، بيروت، ١٩٧٩.
٥٠. لوسيان غولدمان و جاك دويوا و آخرون: البنيويه التكوينييه والنقد الادبى، راجع الترجمة: محمد سيلا، مؤسسه الابحاث العربيه، بيروت – لبنان، ١٩٨٤.
٥١. لوسيان غولدمان: المواقف لانسانيه و الفلسفيه، ترجمه: محمد العدلونى الاديب و يوسف عبدالمنصر، دار الثقافه – الدار البيجاء، ٢٠٠١.
٥٢. لوسيان غولدمان: الماديه الجدليه وتاريخ الأدب چمن البنيويه التكوينييه والنقد الادبى، ترجمه، محمد براده.
٥٣. ليوناردو جاكسون: بؤس البنيويه (الادب والنشره البنيويه)، ترجمه: پائر ديب، سلسله دراسات فكريه (٦٨)، منشورات وزاره الثقافه، دمشق، ٢٠٠١.

٥٤. مالمجم بير زيماء: تكورات هزه المناهج الى المنهج البنيوي التكويني عند
غولدمان في كتاب النقد الاجتماعي، ترجمه: عايده لكفي، دار الفكر
للدراسات والنشر والتوزيع، ج ١، القاهرة، ١٩٩١.
٥٥. ميخائيل باختين: الملحمه والروايه، ترجمه: جمال شحيد، مؤسسه الابحاث
العربيه، الكعبه الاولي، بيروت، ١٩٨٢.
٥٦. مرشد الزبيدي: اتجاهات الشعر العربي في العراق، منشورات اتحاد كتاب
العرب، دمشق - سوريا، د. ت.
٥٧. محمود الربيعي (د.): قراءه الروايه لنماذج من نجيب محفوظ، دار المعارف،
مصر، ١٩٧٤.
٥٨. محمد عزام: فضاء النص الروائي، مقاربه بنيويه تكوينيه في ادب نبيل
سليمان، دار الفكر، لبنان، ١٩٩١.
٥٩. محمد ساري: البحت عن النقد الادبي الجديد، دار البقافه، بيروت - لبنان،
١٩٨٤.
٦٠. محمد خرياش: اشكاليه المناهج والنقد الادبي المعاصر (البنيويه التكوينييه
بين نظريه والتكبيق)، مگبعه انفوبرانت، فاس، ٢٠٠١.
٦١. محمد براده: مقدمه ترجمه كتاب: ميخائيل باختين، الخكاب الروائي، دار
الامان، الرياك، ١٩٨٧.
٦٢. محمد الامين بحري: البنيويه التكوينييه (من الاصول الفلسفيه الى
الفصول المنهجيه)، كسله للنشر والتوزيع، تونس، ٢٠١٥.
٦٣. ميجان الرويلي وسعد البازعي: دليل الناقد الادبي، المركز البقافه العربي،
ك٢، الدار البيجاء، المغرب، ٢٠٠٠.
٦٤. مجموعه من النقاد الفرنسيين: البنيويه والنقد الادبي - ملحقات بكتاب
البنيويه التكوينييه والنقد الادبي، ترجمه: ابراهيم الخگيب، مؤسسه الابحاث
العربيه، بيروت، ١٩٨٤.
٦٥. مجموعه من الكتاب، مدخل الى مفاهيم النقد الادبي، ترجمه: د. رجوان
قافا، سلسله عالم المعرفه، (٢٢١)، ١٩١٧.
٦٦. نديم محمد خشته: تاويل النص في المنهج البنيوي لدى لوسيان غولدمان،
مركز الانماء الحجارى، حلب، ١٩٩٧.
٦٧. يوسف الانكاسي: سوسيولوجيا الادب - الاليات الخلفيه ١، بيستمولوجيه
- تقديم: د. محمد حافض دياب، رؤيه للنشر والتوزيع، القاهرة، ٢٠٠٩.

ب- نامين ئه كادي مي:

- ٦٨ . السعيد عموري، الكتابه والتشكيل الايدولوجي في الروايه العربيه المعاصره -
دراسه نقديه ايدولوجيه، اكروحه دكتورا، جامعه الحاج لخجر، كليه
الاداب، قسم اللغه العربيه، ١٩٧٨.

ج- رؤؤنامه و كوئار:

- ٦٩ . اليقافه: (جولدمان و البنيويه التكوينييه)، مجله اليقافه، العدد ١، السنه ٧،
بغداد، كانون الثاني، ١٩٨٧.
- ٧٠ . جابر عصفور: عن البنيويه التوليديه، قراءه في لوسيان غولدمان، مجله
الفصول، عدد (٦٨)، ٢٠٠٦.
- ٧١ . صالح ولعه، التكوينييه و لوسيان غولدمان، مجله التواصل للعلوم الاجتماعيه
والانسانيه، العدد ٨، جامعه عناب - الجزائر، ٢٠٠١.
- ٧٢ . عز الدين اسماعيل، مناهج النقد الادبي بين المعياريه و الوصفيه، مجله
فصول، العدد (٦٨)، ٢٠٠٦.
- ٧٣ . مجله التواصل للعلوم الاجتماعيه والانسانيه :العدد ٨ ، جامعه عناب،
الجزائر، ٢٠٠١.
- ٧٤ . مجله الفصول، المجلد الرابع، العدد، ١ - ٢، بغداد، ١٩٨١.
- ٧٥ . محمد حافظ ديب: النقد الادبي في علم الاجتماع، مجله الفصول، المجلد
الرابع، العدد الاول، اكتوبر - نوفمبر - ديسمبر، ١٩٨٣.
- ٧٦ . ميشيل زيرافا: سوسيولوجيا الروايه، ترجمه: جمال شحيد، مجله الاداب
الاجنبيه، العدد ٤، نيسان ١٩٧٥.

٣- ژئدمرب زمانئ فارسئ:

- ٧٧ . لوسيان غولدمان: نقد تكوينئ، ت: د. محمد تقئ غياپ، چاپ اول، انتشارات
تبرول كمهر، تهران، ١٣٦٩.

٤- ژئدمرب زمانئ فهرمئسي:

- 76 . Lucien Goldman: le dieu cache: Etade sar la vision tragique ands
les Pensees de Pascal et ands le the a hamaines, paris, edition
gallinaarg, 1979.
- 77 . Lucien Goldman: Pourune Sociologie du roman Gallimard, paris
1965.

فهرستا كهسايهتي و زاراڤان

ئ

ناكهه، ۷۵، ۷۱، ۶۴، ۱۷

نايدولوزی، ۱۰۹، ۸۳، ۶۶، ۶۵، ۳۷، ۱۷، ۱۶، ۳۹، ۲۴

ب

به‌رهه‌می ئه‌دمبی، ۸۲، ۷۹، ۶۷، ۶۳، ۲۶، ۲۵، ۱۷، ۱۶، ۹

۱۴۳، ۱۳۱، ۱۲۶، ۱۲۵، ۱۲۴، ۸۳

بونیا، ۹۵، ۶۰، ۵۸، ۱۳

بونیا دگه‌ری، ۱۴۹، ۱۲۵، ۵۴، ۴۲، ۴۱، ۲۴، ۹

بونیا دگه‌ریا بیگه‌ته‌یی، ۹۴، ۵۷، ۱۵، ۹

ت

تاك، ۱۳۱، ۷۹، ۷۲

تاكه‌كهس، ۱۰۷، ۱۰۵، ۹۵، ۸۱، ۷۶، ۵۷، ۳۷، ۳۵، ۱۶

۱۴۳

تیگه‌هشتن، ۶۵، ۶۴، ۵۷، ۵۵، ۴۴، ۴۲، ۴۰، ۱۷، ۱۵، ۱۲

، ۱۱۷، ۱۱۶، ۱۱۵، ۹۴، ۹۱، ۸۲، ۷۰، ۶۹، ۶۸، ۶۷، ۶۶

۱۶۰، ۱۴۵

تیگست، ۱۰۳، ۶۷، ۶۴، ۶۱، ۴۸

ج

جهوه‌ری، ۱۱۱، ۸۴، ۸۰، ۶۶، ۶۴، ۲۳، ۱۹، ۱۸، ۱۷

جفاك، ۱۴۵، ۴۸، ۲۶، ۲۵

جیهانیینی، ۸۱، ۷۹، ۷۸، ۷۶، ۶۶، ۶۵، ۵۵، ۳۵، ۱۸، ۱۷

۱۶۰، ۱۴۴، ۱۳۱، ۱۲۵، ۱۰۸، ۸۲

د

داهیتان، ۱۰۷، ۸۱

دمبرین، ۱۰۶، ۹۴، ۸۰

ر

رمخنه‌گر، ۸۰، ۳۴، ۳۲، ۲۴

رفتار، ۱۱۳، ۱۳۰، ۱۳۴، ۱۳۵، ۶۷، ۶۰، ۷۲، ۸۴، ۹۷

۱۳۳، ۱۳۰، ۱۰۱

رومان، ۱۵۰، ۸۸

رۆماننقیس، ۱۰۳، ۹۹، ۹۳، ۹۱، ۶۸، ۴۷، ۳۲، ۱۲، ۱۰، ۹

، ۱۳۴، ۱۳۳، ۱۲۹، ۱۲۷، ۱۲۱، ۱۱۸، ۱۱۵، ۱۱۳، ۱۰۶

۱۶۰، ۱۴۹، ۱۴۴، ۱۳۷، ۱۳۵

رویدان، ۱۱۹، ۱۰۵، ۹۸، ۷۵، ۳۷، ۳۳، ۳۰

س

سوسیولوجی، ۱۵۰، ۸۹

ش

شلۆفه‌گرن، ۶۸، ۶۷، ۶۶، ۶۴، ۵۵، ۴۸، ۴۲، ۴۰، ۱۲، ۱۱

، ۱۶۰، ۱۱۸، ۱۱۶، ۱۱۵، ۹۴، ۹۱، ۸۲، ۷۰، ۶۹

چ

چین، ۱۴۳، ۵۷

ك

كروپ، ۷۹، ۶۶

كونجاندن، ۸۴، ۶۶، ۳۶، ۳۰، ۲۸، ۲۳

كوهورین، ۸۰، ۵۲، ۳۱، ۲۹

ق

قه‌گیران، ۱۱۰، ۳۳

قه‌کۆلین، ۹۴، ۶۷، ۶۵، ۶۰، ۵۸، ۲۰، ۱۸

ف

فهلسه‌فه، ۱۲۴، ۴۹، ۳۳، ۲۰

ک

کارتیکرن، ۹۶، ۲۹، ۲۱

کەسایەتی، ٥٢، ٣٧

کلاسیکی، ٩٤، ٨٣، ٣٨

ل

لوسیان گولدمان، ١١٨، ٤٩

لوکاشی، ١٣، ٢١، ٢٢، ٢٣، ٣٣، ٣٦، ٣٩، ٤٤، ٥٢، ٦٢

١٥٩

م

مارکس، ٤٩، ٣٠، ٢٦، ٢٠، ١٩، ١١

مرۆقاییەتی، ١٦، ٢١، ٢٣، ٢٥، ٣١، ٣٥، ٤٩، ٥٠، ٦٠، ٦٤

١١٩، ٧٩، ٧٨، ٧٦

ن

رەخنە، ٤٠، ٣٣، ١٩

نەقیسەر، ٤، ٩، ٣٥، ١٢١، ١٢٤، ١٢٥، ١٢٦، ١٤٣

نوی، ٧٣

ه

هززی، ٧٤، ٧١

هوشمەندی، ٧٨، ٨١، ١١٩

و

واقعی، ٧٠، ٧٣، ٧٤

ناڤهروك

پيشهكى ۷

پشكا ئىكى

سروشتى بونىادگهرييا پىكهاتهي

- ۱- ۱: پهيدا بوونا بونىادگهرييا پىكهاتهي ۱۵
- ۱- ۲: ژىدمهريين هزرى و فهلسه في يين پهيدا بوونا بونىادگهرييا پىكهاتهي: ۱۷
- ۱- ۲- ۱: فهلسه فا هيگلى ل دويف ديتنا بونىادگهرييا پىكهاتهي: ۱۸
- ۱- ۲- ۲: فهلسه فا ماركسى ل دويف ديتنا بونىادگهرييا پىكهاتهي: ۱۹
- ۱- ۲- ۳: فهلسه فا جورج لوكاشى ل دويف ديتنا بونىادگهرييا پىكهاتهي: ۲۱
- ۱- ۳: سؤسيو لؤزيا هه فچه رخ و نايدو لؤزيا ۲۴
- ۱- ۴: گه شه كرنا فه كوينا بؤ فه ديتنا ئهوى پهيوه نديا د ناڤه را ئه دهب و جڭا كيدا: ۲۵
- ۱- ۵- ۱: سؤسيو لؤزيا رومانى ۲۷
- ۱- ۵- ۲: تىكستى رومانى و پىكها تا ئهوى يا جڭا كى: ۳۱
- ۱- ۶: بونىادى جڭا كى و ئىستاتىكا تاكه كهسى: ۳۵
- ۱- ۷: بونىادگهرييا پىكها تهى د رهخنا ئه ده بيا عه رمبىدا (تيورى - پراكتيك): ۳۷
- ۱- ۸: بونىادگهرييا پىكها تهى د ناڤ رهخنا نوييا كوردىدا: ۴۱
- ۱- ۹: كورتبه ك ل سه ر رومانانا ده قه را به هدىنان و كوهورى نين ئهوى يين جڭا كى و هونه رى: ۴۷

پشكا دووى

تيورا رهخنا بونىادگهرييا پىكها تهى

- ۱- ۲: تىگه ه و زاراقى بونىادگه رى ۵۸
- ۱- ۱- ۲: ژلايى زمانيشه ۵۸
- ۱- ۲- ۲: ژلايى زاراقيشه ۶۰
- ۱- ۲- ۲: بنه مايين سه ره كييين بونىادگهرييا پىكها تهى ۶۲
- ۱- ۲- ۲: بونىادى ده لالى: ۶۳
- ۱- ۲- ۲: تىگه هشتن و شلوقه كرن: ۶۶
- ۱- ۲- ۲- ۲: تىگه هشتن: ۶۷

- ٦٨ ٢-٢-٢: شلۆقه کرن:
- ٧٠ ٣-٢-٢: ئاستین ئاگه هیی:
- ٧٣ ٣-٢-٢: ئاگه هییا واقعی:
- ٧٤ ١-٣-٢-٢: ئاگه هییا جیگیر:
- ٧٥ ٢-٣-٢-٢: ئاگه هییا د شیاندا
- ٧٧ ٣-٣-٢-٢: ئاگه هییا واقعی (ل سهر ریکه فتی):
- ٧٨ ٤-٢-٢: جیهانیینی
- ٢-٢-٤: ١: لایه نی هه قبه ر کرنی د نا قبه را تشتی واقعی و قه گیرانی (بونیا دی ژیری و سهری):
- ٧٩ ٢-٢-٤: هه قبه ر کرن د نا قبه را بونیا دین جضاک و هزریدا:
- ٨٠ ٣-٤-٢-٢: هنده ک بنه مایین کشتییین تیورا بونیا دگه رییا پیکهاته یی:
- ٨٢

پشکا سییی

- ١-٣: پراکتیزه کرنا بنه ما و بنیا تین بونیا دگه رییا پیکهاته یی ل سهر رۆمانا (ئالی دی یی پری)
- ٩٣ یا ته حسین نافشکی:
- ٩٥ ٢-٣: کورتیه ک ل سهر رۆمانا (ئالی دی یی پری):
- ٩٩ ٣-٣: جیهانیینییا ته حسین نافشکی وه ک رۆماننقیس نه وه ک قه گیرى رویدا نین رۆمانی:
- ١٠٧ ٤-٣: بنه مایین بونیا دگه رییا پیکهاته یی د نا ق رۆمانا ئالی دی یی پریدا:
- ١٠٨ ١-٤-٣: بونیا دی واتاییی رۆمانا ئالی دی یی پری:
- ١٠٩ ٣-٤-١: قه گیرانا بابته یی:
- ١١٠ ٣-٤-١: قه گیرانا خۆدی:
- ١١٥ ٢-٤-٣: تیگه هشتن و شلۆقه کرن:
- ١١٨ ٣-٤-٣: ئاستین هوشمه ندیی (ئاگه هیی):
- ١٢٥ ٣-٤-٤: جیهانیینییا رۆمانا ئالی دی یی پری:
- ١٤١ **ئه نجام**
- ١٤٧ **لیستا ژیده ران**
- ١٥٥ **فههرستا که سایه تی و زاراقان**

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سهنتهری زاخو بۆ فهكۆلینین كوردی

ئهف بهرتووكه

لسهر بونیادگه‌رییا پیکهاته‌ییه، و تیکه‌هه‌کێ زانستی یه بۆ ژيانا مرؤفایه‌تی، لسهر دهستی (لوسیان گولدمانی) په‌یدابوو، کوبزاقی دکهت بۆ شلوقه‌کرنا بونیادی‌ن نافخویی بین تیکستی و گریدانای ب بزاقا میژوو یا جقاککی یا ئهو تیکستی تیدا په‌یدابیوی. ئه‌ده‌بیاتی‌ن کوردی تاییهت رومانای شیایه هه‌لوستی خۆ به‌رامبه‌ر ژيانا واقعی دیار کهت و کارتیکرنا لایه‌نین جقاککی لسهر جیهانی‌نیا رومانقیسی کورد، ژبه‌ر هندی بونیادگه‌رییا پیکهاته‌ی نه‌بتنی فه‌کولینا رهنگشه‌دانا ساده بۆ هوشیاریا جقاککی دکهت، به‌لکو ده‌برینه‌کا ئیککرتیه بۆ ئاراسته و هیقی‌ن ته‌خه‌کا جقاککی، کو رومانقیس (ته‌حسین ناقتکی) درومانای "ئالیی دیی پری" شیایه واقعی و دیتن و جیهانی‌نین میژوو یا سه‌رده‌می خۆ دیار ب کهت.

هافین سه‌عید خضر

ل سالای ۱۹۸۷ ل کوندی بیغه‌باری ژدایک بوویه.
ل سالای ۲۰۰۳ خواتنا خوه یا ناقتکی ل قوتابخانا ده‌لال ب دوماهیک هینایه.
ل سالای ۲۰۰۸ باومرناما دبلوم ل پشکا زمانای کوردی، په‌یمانگه‌ها ماموستایان و مرکرتیه.
ل سالای ۲۰۱۲ باومرناما به‌کالوریوس ل پشکا زمانای کوردی، کولیژا په‌رومردا بنیات، زانکویا دهوکی ب ده‌ستشه‌هینایه.
ل سالای ۲۰۱۷ باومرناما ماسته‌ری ل پشکا زمانای کوردی، کولیژا په‌رومردا بنیات، زانکویا دهوکی ب ده‌ستشه‌هینایه.

9 789922 908069 >

مافن چاپن یی پاراستیه بۆ
سهنتهری زاخو بۆ فهكۆلینین كوردی
Zakho Centre
for Kurdish Studies
سهنتهری زاخو بۆ فهكۆلینین كوردی
zcks@uoz.edu.krd +964 (0)751 536 1550
Iraq-Kurdistan Region, Zakho- University of Zakho